

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

KATEDRA SOCIÁLNÍ PRÁCE

Diplomová práce

Bc. Renata Pacvoňová

**Aktuální otázky soudnictví ve věcech mládeže se zvláštním
zaměřením na výchovná opatření**

The current questions of the juvenile justice system with a special focus
on the educational measures

2013

Vedoucí práce: Prof. JUDr. Helena Válková, CSc.

Poděkování:

Chtěla bych na tomto místě moc poděkovat vedoucí mé diplomové práce prof. JUDr. Heleně Válkové, CSc., za cenné rady a připomínky k vypracování práce, dále za ochotu a vstřícné jednání PMS Opava, se kterou jsem měla možnost spolupracovat a především mé rodině za trpělivost a velkou podporu při psaní této práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 15. července 2013

.....
Bc. Renata Pacvoňová

Abstrakt

Diplomová práce je zaměřena na aktuální problematiku soudnictví ve věcech mládeže, zejména na výchovná opatření. V centru pozornosti je odpovědnost mládeže za protiprávní činy, alternativní postupy a opatření, které jsou vůči delikventní mládeži uplatňovány. Statistické údaje vypovídají o obraze kriminality mládeže v současné době a o uplatňované trestní politice. Zvláštní pozornost je věnována výchovným opatřením, která jsou zvláštním druhem sankcí ukládaných delikventním mladistvým. Praktická část obsahuje kasuistiky mladistvých, jimž byla uložena výchovná opatření. V závěru práce jsou formulovány doporučení a podněty ke zlepšení stávající situace v této oblasti.

Abstract

This thesis is aimed at the current issues of juvenile justice system, especially the educational measures. The center of attention is the youths responsibility for their illegal acts, alternative process and measures, which are set up against the delinquents. Statistics show how the criminality of young people appears at present and what sanctions are taken against them. The main focus is aimed at the educational measures, which are specific to the type of sanctions imposed on young delinquents. The practical part shows the description of sample cases, where educational measures were imposed on young people. In conclusion is a recommendation and some incentives how to improve the current situation in juvenile justice system.

Klíčová slova

Delikventní mládež, odpovědnost mládeže, soudnictví ve věcech mládeže, sankční systém, výchovná opatření.

Key words

Delinquent youth, criminal responsibility, juvenile justice system, system of penal sanctiones, educational measures.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1 HISTORICKÝ VÝVOJ	10
1.1 TRESTNÍ PRÁVO V DOBÁCH NEJSTARŠÍCH.....	10
1.2 TRESTNÍ ZÁKONODÁRSTVÍ NAD MLÁDEŽÍ V 19. A 20. STOLETÍ.....	10
1.3 VÝVOJ TRESTNÍHO PRÁVA NAD MLÁDEŽÍ OD 50. LET PO SOUČASNOST.....	12
2 ODPOVĚDNOST MLÁDEŽE ZA PROTIPRÁVNÍ ČINY A JEJÍ PRÁVNÍ REGULACE V ČR.....	14
2.1 ZÁKLADNÍ POJMY	15
2.2 ZÁKLADNÍ ZÁSADY ZÁKONA	16
2.3 TRESTNÍ ODPOVĚDNOST MLADISTVÝCH.....	18
2.3.1 Věková hranice trestní odpovědnosti.....	18
2.3.2 Rozumová a mravní vyspělost	21
2.3.3 Příčetnost	21
2.4 ZÁNİK TRESTNOSTI.....	22
2.5 ROLE ORGÁNŮ ČINNÝCH V TRESTNÍM ŘÍZENÍ A SPOLUPRACUJÍCÍCH SUBJEKTŮ.....	23
3 ALTERNATIVNÍ POSTUPY A OPATŘENÍ UPLATŇOVANÉ VŮČI DELIKVENTNÍ MLÁDEŽI	27
3.1 POJETÍ SANKCE V RESTORATIVNÍ JUSTICI.....	27
3.2 SYSTEM ŘEŠENÍ TRESTNÍCH VĚCÍ MLADISTVÝCH.....	28
3.2.1 Opatření ukládaná mladistvým.....	28
3.2.2 Procesní alternativy trestního řízení.....	31
3.2.3 Alternativní postupy mimo systém trestního práva.....	32
4 SPECIFIKA VÝCHOVNÝCH OPATŘENÍ, JEJICH MOŽNOSTI A LIMITY.	34
4.1 CHARAKTERISTIKA VÝCHOVNÝCH OPATŘENÍ.....	34
4.2 UKLÁDÁNÍ VÝCHOVNÝCH OPATŘENÍ.....	35
4.3 VÝKON VÝCHOVNÝCH OPATŘENÍ.....	36
4.4 DOHLED PROBAČNÍHO ÚŘEDNÍKA	37
4.5 PROBAČNÍ PROGRAM	38

4.6	VÝCHOVNÉ POVINNOSTI A VÝCHOVNÁ OMEZENÍ	39
4.7	NAPOMENUTÍ S VÝSTRAHOU	43
5	KRIMINALITA MLÁDEŽE.....	45
5.1	KRIMINALITA MLÁDEŽE A JEJÍ PŘÍČINY.....	45
5.2	VÝVOJ KRIMINALITY MLÁDEŽE	46
5.3	STRUKTURA TRESTNÝCH ČINŮ	47
6	TRESTNÍ POLITIKA UPLATŇOVANÁ U DELIKVENTNÍ MLÁDEŽE	49
6.1	TRESTNÍ POLITIKA JAKO REAKCE NA KRIMINALITU MLÁDEŽE	49
6.2	STATISTICKÉ ÚDAJE ORGÁNŮ ČINNÝCH V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	49
6.3	STATISTICKÉ ÚDAJE PMS.....	51
II.	PRAKTICKÁ ČÁST	54
7	METODOLOGIE	54
7.1	CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	54
7.2	VÝZKUMNÁ STRATEGIE	54
7.3	METODA A TECHNIKA VÝZKUMU	54
7.4	VÝBĚR VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	55
7.5	ORGANIZACE VÝZKUMU	56
8	KASUISTIKY	57
9	ANALÝZA KASUISTIK	70
III.	ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ.....	90
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:.....	94
	SEZNAM GRAFŮ:.....	97

Seznam zkratek:

ZSM	Zákon o soudnictví ve věcech mládeže
TrZ	Trestní zákoník
PMS	Probační a mediační služba
PMS ČR	Probační a mediační služba České republiky
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OČTŘ	Orgány činné v trestním řízení
SPČ	Společensky prospěšná činnost
MVČR	Ministerstvo vnitra České republiky
MS ČR	Ministerstvo spravedlnosti České republiky

Úvod

Kriminalita mládeže je velmi závažný jev, který je pro celou společnost vážným problémem, zvláště pokud na ni není vhodně a včas reagováno. Veřejnost může zastávat názor, ovlivněný především mediálními kauzami, že kriminalita mládeže je stále větším problémem naší společnosti. Podle zveřejňovaných statistických údajů však v současnosti vykazuje stabilně klesající tendenci. I přes tento pozitivní vývoj je však nutné stále se touto problematikou zabývat, věnovat jí pozornost a vytvářet vhodné postupy a opatření, které zabrání zvrácení tohoto trendu.

Trestnou činnost mládeže není vhodné, vzhledem k nedokončené socializaci jedince, posuzovat podle obecných norem. Proto byl přijat zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (dále ZSM), který nabyl účinnosti v roce 2004 po mnohaletých snahách na poli trestní politiky. Je vybudován na principech restorativní justice a jeho účelem není pouze trestat, ale především vychovávat.

Diplomová práce se věnuje aktuální problematice soudnictví ve věcech mládeže se zvláštním zaměřením na výchovná opatření. Pro účely této práce jsem se zaměřila na věkovou kategorii mladistvých pachatelů, kterým jsou tato opatření ukládána.

Cílem diplomové práce je ukázat, zda, a případně ve kterých oblastech existují určité mezery ve fungování ZSM v oblasti uplatňování výchovných opatření. Jelikož většina výchovných opatření ukládaných mladistvým pachatelům je svěřena k realizaci Probační a mediační službě (dále PMS), pokusím se odhalit problémové oblasti při aplikaci výchovných opatření realizovaných právě PMS.

Práce je rozdělena do dvou částí. V teoretické části se zaměřím na objasnění základních pojmů vyskytujících se v ZSM, definuji odpovědnost mládeže za protiprávní činy, postupy a opatření, kterými lze reagovat na jejich provinění. Stranou nezůstane ani role orgánů činných v trestním řízení a dalších spolupracujících subjektů, podílejících se na řešení problematiky protiprávní činnosti mladistvých. Zvláštní pozornost je věnována výchovným opatřením, která představují nejmírnější sankci, kterou lze v systému sankčních opatření mladistvým pachatelům uložit a zároveň nejlépe naplňuje samotný účel zákona. Pomocí statistických údajů zmapuji nejen současný stav a vývoj kriminality mládeže, ale také problematiku ukládání sankcí mladistvým pachatelům trestné činnosti, včetně výchovných opatření realizovaných PMS.

Cílem praktické části je vysledovat z konkrétních kasuistik mladistvých pachatelů, kteří jsou v evidenci PMS, zda a ve kterých oblastech existují určité mezery ve fungování ZSM v oblasti uplatňování výchovných opatření. Následně se pokusím ze zjištění získaných analýzou kasuistik upozornit na případné problematické oblasti při ukládání a vykonávání výchovných opatření a případně navrhnout možná doporučení či řešení.

Problematiku kriminality dětí a mladistvých jsem si vybrala především z důvodu, že jsem absolvovala praxi na Probační a mediační službě, kde jsem měla možnost se s touto problematikou blíže seznámit. V minulých letech jsem také vykonala praxi u kurátorky pro mládež a dospělé. Práce těchto subjektů mě velmi zaujala a přivedla mě k zájmu o tuto problematiku. Již na bakalářském studiu jsem se věnovala tématu delikventních dětí a mladistvých. Zaměřila jsem se na rodinné prostředí mladistvých pachatelů. Proto jsem se rozhodla dále pokračovat v této problematice a prohloubit si svoje znalosti zpracováním této diplomové práce.

I. Teoretická část

1 Historický vývoj

1.1 Trestní právo v dobách nejstarších

První náznaky odlišné úpravy ve věcech trestního zákonodárství nad mládeží můžeme najít v období středověku, kdy se poprvé začalo zohledňovat stáří pachatelů – rozdělení pachatelů na dospělé a nedospělé. Za jádro středověkých trestních zákoníků je považována *Constitutio Criminalis Carolina*, tzv. C.C.C. Pro nedospělé stanovila pravidlo mírnějšího posuzování oproti dospělým a nedostatek věku je zde spatřován jako významná polehčující okolnost. Zákoník také nedovoloval užití trestu smrti proti jedinci mladšímu čtrnácti let.¹ Prvním jednotným rakouským řádem odlišně upravujícím problematiku soudnictví nad delikventí mládeže a dospělými se stal Hrdelní řád Marie Terezie z roku 1768. Zákoník rozlišoval tři věková období mládeže, odlišující se trestní odpovědností, přičemž za mladistvé, pro něž již platila plná trestní odpovědnost s možností přihlídnutí k věku jako polehčující okolnosti, byl považován věk 14 – 16 let.² I přes určitý posun k mírnějšímu postihování trestných činů mládeže je cílem zákonné úpravy uložení trestu, potrestání protiprávního jednání, tedy odplata za spáchaný čin.

1.2 Trestní zákonodárství nad mládeží v 19. a 20. století

Na přelomu 19. a 20. století dochází ke změně pohledu na téma postihu trestné činnosti mládeže. Vedle represe se postupně začínají objevovat snahy o výchovné působení. Tato změna filozofie je považována za důležité východisko pro další vývoj trestního práva a soudnictví nad mládeží. Od roku 1852 platil na území rakouském a následně i československém Rakouský trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích. Součástí zákona byla zvláštní úprava trestání mládeže. Děti do 10 let byly zcela vyloučeny z trestní odpovědnosti, nedospělci mezi 10 a 14 rokem byli pouze částečně trestně odpovědní z důvodu částečné přičetnosti, mladiství nad 14 let do 20 let byli plně trestně odpovědní, avšak s mírnějšími tresty, zakázán byl též trest smrti.³ Uložení trestu bylo také spojeno s nařízeným vyučováním duchovním správcem nebo katechetou. V dalším období se již projevovaly snahy oddělit trestněprávní normy pro mládež od norem pro dospělé. V letech 1907 a 1909 byla sněmovně

¹ZEZULOVÁ, J. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997.

²ŠUBRT, M. *Trestně právní odpovědnost a ochrana mládeže*. 2.vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2010.

³ZEZULOVÁ, J. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997.

předložena osnova Zákona o trestání a trestní ochraně mladistvých osob. V osnově byla stanovena hranice začátku trestní odpovědnosti mládeže, vsunul se zde věk mladistvého, který byl od čtrnácti do osmnácti let, a současně toto období bylo prohlášeno jako doba pochybné přičetnosti. Objevily se zde i prvky opatření upuštění od trestu, podmíněčné odsouzení, odkázání do ochranné výchovy. I přes vynaložené úsilí se zákonem nestala.⁴

Po osamostatnění Československa se norma z roku 1852 ve vztahu k mládeži ukázala jako nedostatečná. Neobsahovala dostatečné prvky umožňující individuální posuzování, nezavazovala soudce hlouběji zkoumat mladistvého provinilce. Snahy o oddělené posuzování a trestání mládeže vyústily v přijetí samostatného zákona č. 48/1931 Sb., z.a.n. o trestním soudnictví nad mládeží. Jednalo se o první právní systém, jehož cílem bylo mladistvé pachatele nejen trestat, ale hlavně vychovávat a tak zabraňovat dalšímu páchání trestné činnosti. Jak vyplývá z důvodové zprávy k zákonu, základní myšlenkou bylo: „*Co nejméně trestati, co nejvíce vychovávat, a je-li nutné trestati, pak i trestem vychovávat a polepšovati*“.⁵ Vedle nového rozlišení kategorií na nedospělé a mladistvé (nad 14 do 18 let) se stanovenou hranicí trestní odpovědnosti na 14 let, obsahovala norma významné odchylky od právní úpravy pro dospělé.⁶ Trestné činy spáchané mladistvými pachateli se stejně jako dnes nazývaly proviněními, místo trestu smrti a doživotí se uplatňoval trest zavření, ovšem v zařízeních specializovaných na mladistvé, tj. odděleně od dospělých. Celkově mírnější pohled na jejich trestání umožňoval, aby za určitých podmínek mohl soud upustit od potrestání mladistvého nebo mohl vinu vyslovit a zároveň upustit od uložení trestu. Jako alternativa či součást trestu mohlo být uloženo výchovné opatření - umístění v ústavu, pokárání, ochranný dozor či výchova,⁷ tedy prvky, jejichž obdobu najdeme i v současné právní úpravě. Tato výchovná opatření mohla být ukládána též nedospělým před poručenským soudem. Samotné trestní řízení probíhalo před soudy pro mládež, kterým zákon stanovil zkoumat okolnosti života mladistvého, jeho sociální prostředí hrající roli v posuzování jeho viny a následného stanovení výchovného či trestního opatření.⁸

Zákon z roku 1931 platil pouhých 8 let. Za druhé světové války se obyvatelstvo členilo na několik skupin. Pro německou mládež platil německý zákon, na mládež, která byla státními obyvateli, se vztahoval zákon z roku 1931 a na židovské obyvatele se uplatňovaly no-

⁴ ZEZULOVÁ, J. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997.

⁵ MIŘIČKA, A., SCHOLZ, O. *O trestním soudnictví nad mládeží*. Praha: Československý kompas, 1932. s.1-2.

⁶ KAFKA, A. *Trestněprávní odpovědnost mladistvých* In Perspektivy práce s delikventní mládeží. Brno: Ratolest, 2011.

⁷ MIŘIČKA, A., SCHOLZ, O. *O trestním soudnictví nad mládeží*. Praha: Československý kompas, 1932.

⁸ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2.vyd. Praha: C.H. Beck, 2012.

rimberské zákony. Období skončilo roku 1945, kdy se zákon z roku 1931 začal opět uplatňovat na všechnu mládež na našem území.⁹

1.3 Vývoj trestního práva nad mládeží od 50. let po současnost

Zákon o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931 byl zrušen přijetím trestního zákona č. 86/1950 Sb., což znamenalo, že ustanovení týkající se mládeže byla včleněna zpět do obecných právních norem. Zákon si kladl za cíl trestání a výchovu mladistvého ve spořádaného pracujícího člověka. Ačkoli byla v této úpravě řada prvků předchozí samostatné právní úpravy zachována, chyběla zde opatření výchovná, naopak se kladl důraz na prvky trestající. Tato úprava byla nahrazena novým zákonem č. 140/1961 Sb., který upravoval principy uložení ochranné výchovy a zahlazení odsouzení.¹⁰

V 80. letech se začaly vytvářet přípravné práce, které se snažily pozvednout a rozšířit používání výchovných opatření. Ovšem myšlenka těchto opatření se v dané době neprosadila.¹¹

V 90. letech došlo k přijetí několika novel v trestních kodexech. Podařilo se rozvinout paletu rejstříku trestů. Začaly se zavádět instituty alternativních sankcí. U mladistvých se uplatňovalo zahlazení odsouzení ihned po výkonu trestu. Ovšem zvláštní způsoby řízení u mladistvých nebyly nějak upraveny.

V České republice byl zákon z roku 1961 zrušen až novou samostatnou úpravou soudnictví ve věcech mládeže - zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže. Přestože tuto normu začala připravovat řada profesionálů už v roce 1997, kdy byla vypracována první neoficiální osnova,¹² Poslanecká sněmovna zákon schválila až dne 21.5.2003 a po ratifikaci Senátem ČR prezident zákon podepsal 9. července téhož roku. Účinnosti nabyl 1. ledna roku 2004.¹³ Česká republika tak získala moderní právní úpravu s prvky restorativní justice, která nabízí široké uplatnění alternativních přístupů k trestání mládeže, včetně alternativních trestů, vyžaduje aktivitu pachatele, umožňuje odčinění způsobených škod, zapojení poškozených i širokého sociálního společenství do procesu trestání.

⁹ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H.Beck, 2007.

¹⁰ŠUBRT, M. *Trestně právní odpovědnost a ochrana mládeže*. 2.vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2010.

¹¹ZEZULOVÁ, J. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997.

¹²ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 2007.

¹³ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 2007.

Změny ve vytvořeném systému soudnictví ve věcech mládeže nastaly v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. Přinesl další opatření reagující na provinění mladistvých, z nichž asi nejvýznamnější je zabezpečovací detence. U činů jinak trestných, které jsou spáchány dětmi mladšími patnácti let, se jedná o ochranné léčení. Cílem těchto změn bylo izolovat tyto nebezpečné jedince od společnosti.¹⁴

V přijetí rozhodnutí týkajících se trestní politiky je ČR, stejně jako ostatní státy, které jsou členem mezinárodních organizací (OSN, Rada Evropy), ovlivněna mezinárodními dokumenty, úmluvami a doporučeními, které tyto organizace vytvářejí v oblasti trestního práva. Tyto mezinárodní dokumenty určují, jakými principy a ustanoveními je žádoucí vytvářet národní trestní politiku. Mezi nejdůležitější je řazena Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950. Od té doby byla přijata řada doporučení, která nabádají země k omezení institucionálních zařízení, zapojení rodičů do řešení trestních věcí a věnování dostatečného zájmu obětem trestných činů. Tyto principy navrhují a přemýšlejí stále o způsobech, jak zlepšit soudnictví mládeže, aby bylo více efektivnější a humánnější. Přesto si státy ponechávají prostor pro svou autonomii ve vytváření praxe v oblasti soudnictví mládeže.¹⁵

¹⁴KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2.vyd. Praha: C.H. Beck, 2012.

¹⁵JUNGER-TAS, J., DECKER, S.H. *International handbook of juvenile justice*. New York: Springer, 2008.

2 Odpovědnost mládeže za protiprávní činy a její právní regulace v ČR

Kriminalita mládeže obecně představuje vážný celospolečenský problém. Období dospívání je čas, kdy dochází k socializaci jedince, jsou ovlivňovány jeho postoje, způsoby chování i schopnost začlenění do společnosti v budoucnu. Věková, osobnostní, rozumová a morální vyspělost je u jedinců zcela individuální. Proto není možné trestnou činnost mládeže posuzovat v rámci obecných norem uplatňovaných na dospělé jedince, ale je nutný zvláštní přístup, který tyto skutečnosti respektuje. Vytvoření samostatného soudnictví pro mládež je výsledkem dlouholetých snah na poli trestní politiky, jejichž výsledkem je přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže je postaven na principech restorativní, tzv. obnovující justice. Na rozdíl od represivní justice, která klade důraz na potrestání pachatele, se restorativní systém, a tedy i zákon o soudnictví mládeže, opírá o myšlenky, že důležité není ani tak trestat, ale spíše vést, chránit, pomáhat a soustředit se na nalezení přístupů, které umožní mladistvému provinilci znovu žít v sociální společnosti, aniž by se vracel k protiprávnímu jednání.¹⁶

Účelem ZSM je přistupovat k nezletilým pachatelům individuálně, s ohledem na jejich věk, rozumovou a mravní vyspělost, na sociální podmínky, ve kterých žijí a v důsledku toho používat taková opatření, která přispívají k zajištění řádného chování v budoucnu a vytváří pozitivní podmínky k obnově sociálních vazeb a společenské integraci. Snahou je také nezletilým pachatelům pomoci uvědomit si nesprávnost svého chování a orientovat je k odčinění způsobené škody.¹⁷ Specifičnost této věkové kategorie vyžaduje nazírat na tyto stále se vyvíjející delikventní jedince z různých úhlů pohledů. ZSM zajišťuje tuto rozmanitost a flexibilitu a zároveň zohledňuje prostředí i fázi vývoje, ve které se dospívající nachází v době spáchání nezákonného činu.¹⁸

V samotném ZSM jsou vedle základního účelu zákona specifikovány zásady, na kterých stojí, definovány podmínky trestní odpovědnosti mládeže i široká škála opatření, která jim mohou být uložena a která umožňují individualizaci řešení trestných činů mladistvých osob. Zvláštní část je věnována také samotnému procesu trestního řízení, který je, na rozdíl od

¹⁶ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H. Beck, 2011.

¹⁷ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H. Beck, 2011.

¹⁸KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2.vyd. Praha: C.H. Beck, 2012.

řízení s dospělými, modifikován na potřeby mladistvých delikventů. Výše uvedeným aspektům zákona se budu blíže věnovat v dalších částech této práce.

V zákoně nejsou specifikovány skutkové podstaty jednotlivých trestných činů. Proto je při posuzování, zda konkrétní skutek může být považován za trestný čin, vycházeno z obecné normy – trestního zákoníku (dále jen TrZ). Samotné soudnictví ve věcech mládeže se tedy neřídí jen podle ustanovení ZSM. Zákon odkazuje především na již zmíněný trestní zákoník, dále trestní řád, zákon o rodině, občanský soudní řád, zákon o sociálně- právní ochraně dětí a jiné. Je stanoveno, že tyto obecné normy je možné použít v případě, kdy v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže není uvedena zvláštní úprava dané problematiky.¹⁹

2.1 Základní pojmy

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže upravuje trestní odpovědnost nad mládeží v hlavě druhé nazvané mladiství v § 5 a 6 a v hlavě třetí v § 89 u dětí mladších 15 let. Pro správné pochopení trestní odpovědnosti mládeže je nutné nejprve definovat základní pojmy, které se vážou k této problematice a jsou upraveny v obecných ustanoveních hlavy první § 2 ZSM, neboť se v některých aspektech liší od pojmosloví užívaných u dospělých jedinců.

Mladistvý

Za osobu mladistvou je považována podle § 2 odst. 1. písm. c) ZSM osoba, která v době spáchání provinění dosáhla věku patnácti let a zároveň nepřekročila věk osmnáctý. Z hlediska počítání času se pro určení hranice patnácti let považuje den následující po dni patnáctých narozenin, stejně tak bude za mladistvou považována osoba, která spáchá protiprávní čin v den svých osmnáctých narozenin.

Dítě mladší 15 let

Dítětem se podle § 2 odst. 1. písm. b) ZSM rozumí osoba, která v době spáchání činu jinak trestného nedovršila patnácti let věku. I zde platí zásada, podle které je spojován vznik trestní odpovědnosti až se dnem následujícím po patnáctých narozeninách (§ 139 TrZ).

Mládež

Jedná se o souhrnný pojem, který v sobě zahrnuje obě předchozí kategorie, tedy mladistvé i děti mladší 15 let (§ 2 odst. 1. písm. a) ZSM).

¹⁹ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H. Beck, 2011.

Provinění

Podle § 6 odst. 1 ZSM je provinění čin, spáchaný mladistvou osobou, který trestní zákoník definuje jako trestný čin. Kromě toho stejně jako u dospělých musí vykazovat provinění znaky uvedené v trestním zákoníku. Provinění je pojem užívaný výhradně u mladistvých pachatelů a tvoří tak základ trestní odpovědnosti mladistvého. Pouze takové provinění je trestně postižitelné a lze za ně mladistvým uložit opatření dle ZSM. V původním znění obsahoval ZSM ještě další znak provinění - malou nebezpečnost činu pro společnost. V novém trestním zákoníku se již s nebezpečností trestného činu pro společnost nepočítá a tento materiální znak je vypuštěn proto i v ZSM. Pojem společenská škodlivost není obsahově ani významově identický se společenskou nebezpečností činu, neboť vyjadřuje především zásadu subsidiarity trestní represe (§ 12 odst. 2 TrZ). Při posuzování povahy a závažnosti konkrétního provinění mladistvého je k ní nicméně třeba vždy přihlídnout a trestní odpovědnost vyvodit pouze tam, kde nestačí uplatnění odpovědnosti podle jiných právních předpisů. Blíže jsou hlediska takového posouzení upravena v § 39 odst. 2 TrZ, která obecně platí i u mladistvých.

Čin jinak trestný

Jedná se o čin, který přestože naplňuje znaky trestného činu uvedené v trestním zákoníku, není trestně postižitelný. Může k tomu dojít především u dětí do 15 let, u kterých zákon trestní odpovědnost vylučuje.²⁰ Jako čin jinak trestný může být posouzen také čin spáchaný mladistvým, který nedosáhl potřebné intelektuální či morální vyspělosti (§ 5 odst. 1 ZSM) a v důsledku toho nebo v důsledku splnění podmínek pro přiznání obecné nepřičetnosti (§ 26 TrZ) nebyl v době spáchání činu přičetný.

2.2 Základní zásady zákona

Každá právní norma obsahuje pravidla a principy, které zákon nejen utvářejí, ale také slouží k jeho aplikaci a výkladu. V zákoně o soudnictví ve věcech mládeže jsou nově obsaženy zásady, které se snaží obnovovat poškozené společenské vazby, začlenit mladistvé zpět do sociálního světa, snaží se zamezit páchání zločinů a tak naplnit účel zákona.²¹

Jednou z nejdůležitějších zásad je důsledné uplatňování **restorativního přístupu**, jehož cílem je především obnova sociálního fungování pachatele. Z toho plyne, že se musí užít takových opatření, která zabraňují recidivě nezletilých pachatelů a zohledňují jejich individuální osobnost. Při ukládání opatření se zohledňují také osobní poměry nezletilého, které mají

²⁰ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 2007.

²¹ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. 2.vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2010.

být podle účelu zákona napraveny, aby mohly správně působit na jejich zdravý vývoj v budoucnu. V tom je spatřován základní rozdíl oproti ustanovení týkajících se dospělých pachatelů, kde je orientace směřována spíše na jednání v minulosti. Restorativní justice také usiluje o to, aby byl provinilý jedinec schopen si uvědomit závažnost svého činu, jeho důsledky pro společnost a vyvinul snahu následky odčinit. Tyto prvky se ukazují být účinnými u dospívajících především z důvodu uplatnění výchovného působení oproti pouhému stigmatizování, které je typické hlavně pro retributivní trestní právo.²²

Mezi další zásady, které utvářejí specifika trestních řízení s mladistvými, se řadí **upřednostňování alternativních postupů a opatření** v trestním řízení před ukládáním trestních opatření. Trestní opatření mají být užity až v poslední řadě a v nejzávažnějších případech, kdy by nedošlo k naplnění účelu zákona jinak a také pro nepoučitelné jedince.²³

Důležitým prvkem je také zohledňování individuální osobnosti dospívajícího provinilce, prostředí, ve kterém vyrůstal a závažnosti spáchaného činu tak, aby mohlo být uloženo vhodné opatření.²⁴ **Opatření** musí být **přiměřené** k povaze a nebezpečnosti trestného činu stejně jako rozumové i mravní vyspělosti pachatele a prostředí, ve kterém žije. Nedostatečné zjištění či objasnění poměrů mladistvého může způsobit uložení nepřiměřeného opatření, které tak nemusí splnit svůj účel.

ZSM také určuje základní zásady týkající se procesního postupu u nezletilých pachatelů. Samozřejmě neopomíjí zásady procesního řízení stanovené trestním řádem, ale vhodně tyto zásady doplňuje a modifikuje pro potřeby řízení s mládeží. Klade v nich důraz především na zabránění negativních dopadů trestního řízení na mladistvého, čímž je zdůrazňována **ochrana jeho soukromí** a jeho osobních údajů. Řízení s nimi je neveřejné a právo účastnit se mají pouze zákonem stanovené osoby, které jsou vázány mlčenlivostí. Veřejné je pouze vyhlášení konečného rozhodnutí.

V řízení je třeba **postupovat bez zbytečných odkladů**, aby se zajistila včasná a spravedlivá reakce na jeho trestný čin, což se jeví jako nejlepší prevence proti recidivě.

V průběhu řízení i při výkonu opatření je nutné, aby s nezletilými provinilci jednaly **osoby odborně specializované na problematiku mládeže** a mohly tak respektovat jedinečnost věkového období nezletilého a neodbornými zásahy dále zbytečně nenarušovaly jeho osobnost. Od těchto osob je vyžadován dostatek životních zkušeností a specializační vzdělá-

²²KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2.vyd. Praha: C.H. Beck, 2012.

²³KYNCLOVÁ, Z. a kol. *Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci*. 1.vyd. Praha: LexisNexis cz.s.r.o., 2007.

²⁴JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Linde a.s., 2004.

vání a průprava. Trestné činy mládeže jsou oprávněny projednávat pouze specializované **sou-
dy pro mládež**.

Výchovný efekt a uvědomění si odpovědnosti za spáchaný čin má umožnit zásada **ná-
hrady škody**. Mladistvý pachatel je povinen podílet se na odstranění následků trestného činu. Podle svých schopností a možností má svou chybu napravit a poškozeného odškodnit.²⁵ K tomu má přispět i nový zákon o obětech trestných činů, který má vyvažovat práva obvině-
ného a poškozeného. Pro mladistvého pachatele může znamenat přísnější přístup, který by u
něj měl vést k daleko většímu uvědomění si důsledků, které nastaly po spáchání činu u poško-
zené oběti a převzetí zodpovědnosti za své chování. Zákon zdůrazňuje práva poškozeného,
která jsou posílena právem učinit prohlášení kdykoliv v průběhu trestního řízení o tom, jaké
problémy mu byly způsobeny tím, že k činu došlo. Dále má právo na doprovázení, podporu a
pomoc ze strany svého důvěrníka, zmocněnce, zákonného zástupce, nebo opatrovníka, což
může na mladistvého pachatele působit jako další stresový faktor. Pachatel je povinen srozu-
mitelně informovat poškozeného o tom, že je připraven odčinit následky svého činu.²⁶

Za účelem objektivního posouzení poměrů mladistvého, zajištění individualizovaného
přístupu k pachateli, výchovného působení uloženého opatření a předcházení opakovanému
páchání trestných činů je nutná **spolupráce** všech zúčastněných subjektů.

2.3 Trestní odpovědnost mladistvých

Období věku mladistvého spadá pod tzv. odpovědnost relativní.²⁷ Proto, aby byl mla-
distvý označen jako trestně odpovědný za spáchané provinění, musí dosáhnout nejen věku
patnácti let, ale zároveň i požadované úrovně rozumové a mravní vyspělosti a musí být pří-
četný podle obecných podmínek upravených v trestním zákoníku.²⁸ Jelikož je trestní odpo-
vědnost mladistvého vázána na dosažení rozumové a mravní úrovně, kterou sice většina, ale
ne všichni mladiství po dovršení patnácti let ve vztahu ke konkrétním protiprávním činům
dosahují, jedná se o tzv. trestní odpovědnost relativní.

2.3.1 Věková hranice trestní odpovědnosti

K tomu, aby osoba byla za svůj čin trestně odpovědná, je nutné dosažení určitého vě-
ku, kdy se předpokládá, že jedinec již dosáhl předpokládaného stupně vývoje a měl by být

²⁵ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 2.vyd. Praha: C.H. Beck, 2007.

²⁶Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

²⁷ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Ko-
mentář*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 2007.

²⁸VEČERKA, K. a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě*. 1.vyd. Praha: ISKP, 2009.

schopen rozpoznat a regulovat své činy a chování. Trestní odpovědnost nastává dnem následujícím po dni patnáctých narozenin. Osoba, která nedovršila patnáctý rok věku, není trestně odpovědná a zároveň tedy nemůže být subjektem trestného činu.

Zásadní význam pro stanovení věku, kdy je jedinec trestně odpovědný za své jednání, má věk matrikový. Tím se rozumí věk, který se počítá od data zapsaného na matričním úřadě. Kromě něj existuje také věk mentální související s celkovou vyspělostí jedince, která ovlivňuje jedincovu způsobilost určovací a rozpoznávací.²⁹

Co se týče horní hranice stanovení věku mladistvého, považuje se za ni nepřekročení věku osmnácti let. Pro trestní odpovědnost nehraje roli dosažení zletilosti před dovršením osmnácti let věku např. uzavřením manželství podle zákona o rodině.³⁰ Osoby nad osmnáct let věku jsou již považovány za plně trestně odpovědné, jen u kategorie osob ve věku blízkém věku mladistvých (tzv. mladí dospělí), lze uplatnit v rovině trestněprávních následků spáchaných trestných činů o něco mírnější postih, resp. využít možnosti uložit kromě klasické trestní sankce i výchovné opatření podle ZSM.

Pro určení trestní odpovědnosti je tedy důležité rozlišovat:

- období úplně trestní neodpovědnosti u dětí do 15 let věku
- období relativní trestní odpovědnosti u mladistvých
- období plné trestní odpovědnosti u osob nad 18 let věku.

Večerka³¹ ve své studii zjišťoval názor samotných mladých lidí - jaký věk by podle nich byl vhodný pro stanovení plné trestní odpovědnosti. Z vybraného vzorku více než tisíce respondentů téměř polovina odpověděla, že by ponechala věk 18 let za hranici počátku plné trestní odpovědnosti. Naproti tomu necelých 34% by tento věk snížilo na patnáct nebo šestnáct let a 17% by tento věk naopak zvýšilo, a to na 20 let.

V laické i odborné společnosti probíhaly v minulých letech debaty, které se zabývaly snížením dolní hranice trestní odpovědnosti mládeže. Ve většině zemí se věková hranice trestní odpovědnosti pohybuje v rozmezí od 14 do 16 let. Jsou však i státy, kdy je věk stanoven velmi nízko (např. Severní Irsko 7 let, Malta 9 let). U nás je tato hranice nastavena na 15 let. Výzkumy o tom, zda se má věková hranice snížit na 14 let, se opakovaně zabývá Institut pro výzkum veřejného mínění. Výzkum zjišťoval postoje a názory lidí k této problematice. Z výzkumů provedených už v roce 2000 vyplynulo, že pro snížení věkové hranice jsou nej-

²⁹VEČERKA, K. a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě*. 1.vyd. Praha: ISKP, 2009.

³⁰ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1.vyd. Dobrá voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002.

³¹VEČERKA, K. a kol. *Mládež o kriminalitě a etice každodennosti*. 1.vyd. Praha: IKSP, 2012.

častěji lidé z oblastí s velkou kriminalitou a také lidé staršího věku. Proti naopak byli lidé do 19 let.³²

Zastánci pro snížení věkové hranice hovoří o tom, že dnešní mládež rychle dospívá, postupy uplatňované vůči dětem jsou nedostatečné a v důsledku toho děti mají pocit, že mohou páchat protiprávní činy a nebudou za ně potrestány. Naopak proti snížení jsou poznatky, které zdůrazňují efektivitu trestněprávního postihu a poukazují na záporné působení trestní represe.³³ Tyto debaty, ovlivněné také medializovanými případy především násilné trestné činnosti dětí do 15 let věku, vedly zákonodárce k posunutí hranice trestní odpovědnosti na 14 let. Tuto hranici stanovoval nový trestní zákoník. Než se však norma stala účinnou, došlo k její novelizaci a hranice trestní odpovědnosti byla opět vrácena na 15 let. Kritizován byl především fakt, že spolu s posunutím hranice trestní odpovědnosti nebyla mladistvým přiznána i práva v jiných oblastech, např. občanské průkazy měly být nadále vydávány až od 15 let věku.

Stanovení hranice trestní odpovědnosti, ale i trestních důsledků s nimi spojenými můžeme porovnat se zahraničními trestními úpravami, kdy např. Švýcarsko stanovuje za počátek trestní odpovědnosti věk dovršení deseti let, ale nepřekročení osmnácti let. Pro děti mladší deseti let, tedy děti trestně neodpovědné, pokud spáchaly protiprávní čin, se užije prostředků občanského práva a to ustanovení poručníka, nebo umístění v zařízení. U mladistvého, který spáchal trestný čin před dovršením i po dovršení věku osmnácti let se aplikují obecná ustanovení, především z důvodu, aby se specializované OČTŘ nemusely zabývat právem dospělých. Kanadský zákon o trestním soudnictví nad mládeží z roku 2003 upravuje počátek trestní odpovědnosti dosažením věku dvanácti let. Pro děti, jež nejsou trestně odpovědné, užije opatření v rámci systému péče o dítě. Zajímavé ustanovení trestní odpovědnosti mají naši slovenští sousedé, kteří za počátek hranice trestní odpovědnosti stanovují věk 14 let, ale pro případy spáchání trestného činu pohlavního zneužívání pak věk patnácti let. U dětí trestně neodpovědných aplikují ustanovení v občanskoprávním řízení podle případů upravených v trestním zákoně, kdy jim lze uložit ochrannou výchovu, výchovná opatření a dle zákona o rodině omezení nebo jiné povinnosti. Země jako Rakousko a Německo mají, jak již bylo výše řečeno, stanovený počátek hranice trestní odpovědnosti na 14 let.³⁴

³²ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1.vyd. Dobrá voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002.

³³KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 2012.

³⁴HULMÁKOVÁ, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1.vyd. Praha: C.H.Beck, 2013.

2.3.2 Rozumová a mravní vyspělost

Dosažení určitého stupně rozumové a mravní vyspělosti je vedle věku další podmínkou tzv. relativní neboli podmíněné trestní odpovědnosti mladistvého. Rozumová i mravní složka osobnosti tvoří jeden celek a je třeba je posuzovat společně. Zákon požaduje u trestní odpovědnosti mladistvého, aby takový jedinec byl schopen rozpoznat protiprávnost svého jednání a zároveň, aby byl způsobilý ovládnout své chování. Proces dospívání je individuální a jednotlivé osoby nemusí dosahovat takového stupně intelektuální a morální vyspělosti, která je typická pro děti jejich věku. V případě, že jedinec takové požadované úrovně nedovrší, je považován za trestně neodpovědného.³⁵

Nedostatečný rozvoj rozumové a morální vyspělosti může být důvodem k nezahájení trestního stíhání nebo k jeho zastavení. Zda existují u mladistvého pachatele zmíněné schopnosti, je třeba posuzovat v závislosti na povaze spáchaného činu. Tyto nedostatky, které jsou způsobené opožděným rozumovým a mravním vývojem musejí být přítomny v čase spáchání provinění.³⁶ Pokud se vyskytnou jakékoliv pochybnosti o dosaženém stupni vyspělosti jedince ve spojitosti s konkrétním proviněním, je na orgánech činných v trestním řízení, aby zajistily jejich posouzení. Za účelem objektivního posouzení zralosti mladistvého je většinou nutné vypracování znaleckého posudku, na kterém se podílí minimálně dva znalci - jeden z oboru zdravotnictví a specializací v oboru dětské psychiatrie a druhý může být i z oboru pedagogiky, odvětví psychologie se specializací na dětskou psychologii.³⁷

Rovněž Probační a mediační služba a orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) by měl údaje o dosaženém intelektuálním a morálním stupni vývoje mladistvého zahrnout do vypracované zprávy, jako podklady pro další rozhodnutí ve věci.³⁸

2.3.3 Příčetnost

K tomu, aby byl pachatel za svůj protiprávní čin trestně odpovědný, musí kromě dříve uvedených podmínek splňovat také obecnou podmínku příčetnosti. Nepříčetnost může vyplývat z existence duševní poruchy u jedince. Mladistvý pachatel bude shledán nepřičetným, jestliže nedokázal ovládnout své jednání nebo rozpoznat jeho protiprávnost v důsledku du-

³⁵ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H. Beck, 2011.

³⁶ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H. Beck, 2011.

³⁷ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H. Beck, 2011.

³⁸VEČERKA, K. a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě*. 1.vyd. Praha: ISKP, 2009.

ševní poruchy, která je přítomná v době spáchání provinění.³⁹ Nepříčetnost pachatele však není konstatována při každém zjištění existence duševní poruchy, ale pouze v případě, kdy v jejím důsledku došlo u konkrétního protiprávního činu k ovlivnění schopnosti mladistvého ovládnout jednání či rozpoznat jeho protiprávnost. V případě, že pachatel měl v důsledku duševní poruchy podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své chování, jedná se o tzv. zmenšenou příčetnost, kterou upravuje trestní zákoník v § 27.

U mladistvého pachatele, který je shledán nepříčetným a není tudíž trestně odpovědný, bude v přípravném řízení trestní stíhání zastaveno nebo v případě projednávání obžaloby soudem bude této obžaloby zproštěn.

Proti mladistvému provinilci, který z důvodu nedostatečného rozumového a morálního vývoje nebo z důvodu obecné nepříčetnosti není trestně odpovědný a spáchá tudíž „jen“ čin jinak trestný, lze užít postupy, které se uplatňují u dětí mladších patnácti let. Vedle těchto postupů lze uložit také ochranné opatření. Naopak je zcela vyloučeno ukládat opatření výchovná a trestní.⁴⁰

2.4 Zánik trestnosti

Zánik trestnosti upravuje ZSM v § 7 a § 8 v díle druhém. Jsou v něm upraveny podmínky, kdy dochází k zániku trestnosti provinění spáchaného mladistvým, jež může nastat až po spáchání trestného činu, ale ještě dříve než o něm pravomocný orgán rozhodne. Prvním případem je **účinná lítost** ustanovená v § 7, která je zde vymezena nezávisle na obecné účinné lítosti v trestním zákoníku. Účinná lítost u mladistvého nastane v případě, že se jedná o čin, na který trestní zákoník nestanoví sazbu vyšší než pět let, mladistvý projevil účinnou snahu po nápravě, dobrovolně odstranil následky způsobené jeho nezákonným jednáním, či se o to alespoň pokusil a jeho čin neměl trvale nepříznivých následků na okolí. Z chování mladistvého musí být zřejmé, že si uvědomuje spáchání provinění, činu lituje a svým postojem a aktivní činností projevuje dobrovolnou snahu po nápravě a odstranění následků tohoto činu. Není důležité, zda se mu podařilo následek odstranit či napravit, ale zda se o to alespoň pokusil.

Druhým případem upraveným v ZSM v § 8 je **promlčení trestního stíhání**. Zánik trestní odpovědnosti se zde pojí s uplynutím doby, která je stanovena dle trestních sazeb u jednotlivých trestných činů ve zvláštní části trestního zákoníku. Na rozdíl od promlčecí doby

³⁹KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 2012.

⁴⁰KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 2012; ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H. Beck, 2011.

u dospělých pachatelů jsou tyto doby u mladistvých výrazně kratší. Důvodem je potřeba včasné reakce na provinění mladistvých pachatelů, kdy potřeba trestněprávní reakce na provinění s odstupem času klesá. Pokud nedošlo k dalšímu provinění, existuje zde předpoklad pozitivního vývoje osobnosti mladistvého a uložení opatření by pak bylo v rozporu s účelem zákona. Podrobnější podmínky ohledně promlčení trestního stíhání stanovuje § 34 odst. 2 až 5 TrZ.⁴¹

Při splnění těchto zákonem stanovených podmínek nastává situace, kdy se v přípravném řízení musí trestní stíhání mladistvého zastavit nebo v hlavním líčení je vyneseno zprošťující rozsudek.

2.5 *Role orgánů činných v trestním řízení a spolupracujících subjektů*

K naplnění účelu ZSM musí být využívány správné mechanismy a nastaveny způsoby spolupráce zainteresovaných složek, a to jak v přípravném řízení, tak při samotném rozhodování i výkonu uložených opatření. Kromě orgánů činných v trestním řízení, tj. policie, státního zastupitelství a soudu, které jsou povinny důsledně objasňovat a zjišťovat příčiny a okolnosti protiprávního jednání a současně pečlivě zkoumat osobní poměry mladistvého delikventa za účelem stanovení vhodného opatření,⁴² se na komplexním posouzení spolupodílí další orgány a instituce. Jde především o odbor sociálně-právní ochrany dětí a mládeže zastoupený kurátorem pro mládež a o Probační a mediační službu. Zapojeny mohou být také školy, zájmová sdružení, rodina apod.⁴³ Spolupráce všech zainteresovaných složek má posilovat výchovné působení na mladistvé jedince.

Policejní orgány jednájí při podezření ze spáchání trestného činu a při jeho objasňování s mladistvými prostřednictvím specialistů zaměřených na problematiku mládeže. Postup policejních orgánů v trestních věcech nezletilých upravuje „*interní akt řízení Policejního prezidia ČR, o plnění úkolů v trestním řízení č. 30/2009 Sb.*“⁴⁴ Policie může u mladistvého pachatele požadovat, aby jim podal vysvětlení nebo svědeckou výpověď. Při všech činnostech musí být vedeni snahou maximálně šetřit jeho osobnost a zacházet s mladistvým ohleduplně. V případě zahájení trestního řízení proti mladistvému musí jedince poučit o jeho právech a současně o možném využití výchovných opatření i v průběhu přípravného řízení. Policie musí

⁴¹ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H.Beck, 2011.

⁴²ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H. Beck, 2011.

⁴³ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H. Beck, 2011.

⁴⁴ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. s.17.

úzce spolupracovat především s OSPOD, kterému oznamuje zahájení trestního řízení s mladistvým a od kterého si vyžádá vypracování zprávy o poměrech mladistvého. Usnesení o zahájení trestního řízení postupuje také PMS a vytváří tak prostor k vykonání výchovných opatření ještě před samotným rozhodnutím ve věci. Spolupráce těchto subjektů umožňuje vytvářet pozitivní podmínky pro další průběh jednání v dané věci od samého počátku řízení.⁴⁵

Státní zastupitelství, resp. státní zástupce specializovaný na trestní řízení ve věcech mládeže je hlavním aktérem v přípravném řízení. Je oprávněn takové řízení vést, podílet se na obstarávání důkazů a učinit příslušná rozhodnutí ve věci (např. zastavit nebo odložit trestní stíhání, podat návrh na vzetí do vazby apod.).⁴⁶ Jeho povinností je dozorování policejního orgánu při vyšetřování trestného činu. Jeho oprávněním je také uložení přiměřeného výchovného opatření. Na jeho rozhodnutí závisí, zda se provinění mladistvého dostane před soud.

Soudy pro mládež jsou specializované soudy zabývající se výkonem soudnictvím ve věcech mládeže. Může jim být speciální senát, předseda senátu nebo samosoudce u příslušných obecných soudů.

Odbor sociálně-právní ochrany dětí má při trestním řízení s mladistvým pachatelem nezastupitelnou úlohu. V trestním řízení se podílí zejména na vypracování zprávy o poměrech mladistvého, který může žádat kterýkoliv OČTŘ. Jedná se o důležitý úkon, který pomáhá vytvářet podmínky pro vhodné zvolení opatření pro mladistvého, které má respektovat jeho vlastnosti, sociální, rodinné poměry, dosaženou rozumovou a mravní vyspělost, věk a zdravotní stav. OSPOD na jejich žádost vypracuje zprávu, která má objasňovat příčiny provinění, dále by měla obsahovat údaje o zjištěném dosaženém stupni rozumového a mravního vývoje, povahy mladistvého, měla by sledovat prostředí, v němž mladistvý vyrůstal a je vychováván, zjišťovat jeho dosavadní chování a objasňovat poměry z hlediska jeho nápravy. Vypracováním této zprávy může být pověřena také PMS. Zpráva by měla být vypracována co nejdříve, aby bylo možné zvolit nejvhodnější postupy jednání s mladistvým.⁴⁷ OSPOD má v řízení také přiznáno postavení zvláštního účastníka řízení, v němž může činit úkony ve prospěch mladistvého, a to i proti jeho vůli. V řízení zabezpečuje zajištění ochrany osobnosti mladistvého tak, aby nebyl poškozen na svých právech a ohrožen jeho další vývoj. Úzce spolupracuje s probační a mediační službou, zejména při ukládání výchovných opatření ještě před rozhodnutím ve věci.⁴⁸

⁴⁵KYNCLOVÁ, Z. a kol. *Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci*. 1.vyd. Praha: LexisNexis cz.s.r.o., 2007.

⁴⁶Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) §157, § 158.

⁴⁷ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H.Beck, 2011.

⁴⁸KYNCLOVÁ, Z. a kol. *Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci*. 1.vyd. Praha: LexisNexis cz.s.r.o., 2007.

Probační a mediační služba tvoří velmi důležitou součást v oblasti soudnictví nad mládeží. Vznikla zákonem č. 257/2000 Sb. s účinností od roku 2001. Její zaměstnanci v rozsahu tohoto zákona zajišťují probaci a ve vhodných případech také mediaci na základě pověření soudů nebo v přípravném řízení státních zástupců.⁴⁹ Zákon o probační a mediační službě říká, že PMS se má zabývat pozorně případy mladistvých pachatelů, bývá také pověřena výkonem opatření u mladistvých pachatelů.

Do kontaktu s PMS se mladistvý pachatel dostává skrze policejní orgán, který na příslušné středisko zasílá usnesení o zahájení trestního stíhání. Na jeho základě pak konkrétní pracovník navazuje spolupráci s jedincem. Dalšími subjekty, které mohou požádat PMS o pomoc, jsou oběti, samotní mladiství, obhájci, rodiče, školy, státní zástupce i jiní. Nejvhodnější doba pro zahájení spolupráce je začátek trestního stíhání, který umožňuje získat dostatek času na přípravu potřebných podkladů pro konečné rozhodnutí. Pozitivně se hodnotí vlastní aktivita pachatele na řešení trestné činnosti. Spolupráce s PMS je dobrovolná až do rozhodnutí státního zástupce nebo soudce.⁵⁰ Cílem probační a mediační služby je přistupovat k mladistvému individuálně, podporovat jej k životu bez dalšího páčání trestné činnosti a chránit jeho soukromí v trestním řízení. PMS vytváří podmínky pro mimosoudní zprostředkování věci, pro řešení případu odklony, pro uložení alternativních trestů.⁵¹ Také může být pověřena předsedou senátu a v přípravném řízení státním zástupcem vypracováním zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého a jeho aktuální životní situaci. Vypracováním takové zprávy může být pověřen i OSPOD. Zákonodárce v zákoně nevyjádřil jasné rozdíly mezi zprávou o zjištěných poměrech mladistvého a zprávou o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého. Tudíž jsou si obsahově velmi podobné a rozlišují se pouze v určitých podrobnostech a svým zaměřením. Zprávu o osobních, rodinných a sociálních poměrech a o aktuální životní situaci v praxi více zpracovává PMS. Nemusí být vyžadována vždy, ale jen tehdy, pokud jsou informace, které se vypracováním zprávy zjistí, důležité pro stanovení vhodného odklonu, nebo nejvhodnějšího opatření. Naproti tomu zjišťování poměrů mladistvého musí být součástí každého případu. Zpráva o osobních, rodinných a sociálních poměrech obsahuje věk mladistvého, zjištěný stupeň zralosti, postoj k provinění a ochotu zajistit nápravu vzniklých škod, záznamy údaje o školní docházce, prospěchu a chování, dále

⁴⁹MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 3.vyd. Praha: Portál, 2011.

⁵⁰KYNCLOVÁ, Z. a kol. *Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci*. 1.vyd. Praha: LexisNexis cz.s.r.o., 2007.

⁵¹ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H. Beck, 2011.

přehled minulých provinění a uložených opatření a popis výkonu opatření. Rozhodující orgány jsou povinny ke zprávám přihlédnout při konečném rozhodnutí ve věci.⁵²

Mladistvý má možnost v přípravném řízení vykonat některé z výchovných opatření na základě svého rozhodnutí, ještě před případným uložením výchovného opatření soudem. Úkolem PMS je doporučit mu vhodné opatření a informovat jej o jeho obsahu, dát zprávu státnímu zástupci o skutečnosti, pro kterou se mladistvý rozhodl a zprostředkovat výkon opatření. Státní zástupce nebo soudce následně může pozitivně zohlednit aktivitu mladistvého pachatele v konečném rozhodnutí. Úředník je také povinen spolupracovat s rodinou obviněného a dalšími orgány, které se podílejí na řešení situace mladistvého. Všechny potřebné úkony má provádět přiměřeně, šetrně a v souladu s domluvou obviněného.

⁵²ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H.Beck, 2011.

3 Alternativní postupy a opatření uplatňované vůči delikventní mládeži

3.1 Pojetí sankce v restorativní justici

Reakcí na spáchané protiprávní činy u mladistvých pachatelů je uložení vhodného opatření. ZSM místo pojmu trest, který se uplatňuje u dospělých pachatelů, používá pojem opatření, který lépe vyjadřuje charakter reakce na protiprávní činy mladistvých.

Tresty ukládané dospělým pachatelům jsou odplatou za čin spáchaný v minulosti a reagují na újmu, která byla činem způsobena. Cílem je potrestání pachatele trestných činů a ochrana okolní společnosti před nebezpečím. Společnost sankcemi odsuzuje pachatele za jeho protizákonné jednání a dává mu najevo své postoje k jeho jednání.⁵³ Jde tedy o represii.

Jak již bylo uvedeno dříve, ZSM využívá prvků restorativní justice. Tyto prvky jsou preferovány i v rámci využívaných opatření a postupů při řešení provinění mladistvých. Restorativní justice pojímá trestání poněkud jiným způsobem než tradiční retributivní systém. Vychází z toho, že újma, kterou pachatel způsobí, je namířena proti jinému člověku, ne jen proti společnosti a státu, a proto klade důraz na náhradu škody postiženému. Důležité je v maximální možné míře uspořádat prostředí, ve kterém došlo k provinění a dosáhnout smíru mezi pachatelem a obětí.

Uloženým opatřením stát reaguje na provinění mladistvého pachatele a klade si za cíl především zabránit jeho recidivě, vytvořit takové podmínky, které povedou ke správnému vývoji nezletilého jedince, s ohledem na jeho dosažený stupeň intelektuálního a mravního vývoje a jeho osobní poměry, ve kterých vyrůstá a zároveň jej ochránit před negativními jevy, které na něj působí.⁵⁴ Opatření v sobě zahrnují také sankční prvky, způsobující mladistvému určitou újmu, ale tato složka opatření není považována za dominantní. Účelem užitých opatření je působit na budoucnost mladistvého, jeho další perspektivu ve společnosti, obnovu sociálních vazeb, ovlivnění postojů a životního stylu, změnu hodnotového žebříčku. Jde o nápravu příčin spáchaných provinění a odstranění konfliktních stavů k nim vedoucích.

Restorativní přístup se řídí dalšími několika principy, které se prolínají do celého zákona o soudnictví ve věcech mládeže, podle kterých směřuje svoje působení. Klade se důraz na zachovávání respektu k oběti trestných činů, užívání dialogu k řešení sporů mezi aktéry. Řešení trestních věcí je postaveno na dobrovolnosti, a zapojuje se do nich co nejširší komuni-

⁵³ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana*. 1.vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2005.

⁵⁴KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 2012.

ta. V systému restorativní justice se využívají zejména způsoby mediace, probačních prvků, odklonů od trestního řízení a alternativních trestů.⁵⁵

3.2 *Systém řešení trestních věcí mladistvých*

K tomu, aby byl naplněn účel ZSM, je využíváno provázaného systému širokého spektra opatření a postupů, které zaručují adekvátní reakci na spáchané provinění a umožňují individuální přístup a vhodnou reakci na aktuální situaci, kterou právě mladistvý prožívá.⁵⁶ V trestním řízení může být využito jednak opatření, které ZSM stanovuje jako základní reakci na provinění mladistvých – výchovná, ochranná a trestní opatření, dále alternativních postupů v rámci procesního řízení – tzv. odklonů, specifických reakcí jako je upuštění od uložení opatření nebo alternativní postupy mimo systém trestního práva – mediace a probace. Předpokladem pro zvolení optimální reakce na protiprávní čin spáchaný mladistvým je zmapování jeho poměrů, osobnostních vlastností, prostředí, ve kterém vyrůstá a osob, které jej vychovávají, motivace ke spáchání protizákonného činu a okolností, za jakých k němu došlo.

3.2.1 **Opatření ukládaná mladistvým**

ZSM taxativně stanovuje druhy opatření, které je možné mladistvým pachatelům ukládat. Žádná jiná opatření jim uloženy být nemohou. Jedná se o:

- výchovná opatření
- ochranná opatření
- trestní opatření

Tato opatření tvoří provázaný systém, v němž zákonodárce stanoveným pořadím dává najevo, které sankce upřednostňuje a mají být podle okolností využity dříve než se přistoupí k aplikaci opatření trestních, která jsou považována za nejpřísnější.

Výchovná opatření jsou určena k usměrňování způsobu života mladistvého. Patří k nim dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou. Výchovná opatření lze ukládat v celém průběhu trestního řízení nebo v kombinaci s jiným opatřením.⁵⁷ Vzhledem k důležitosti výchovných opatření v souvislosti se zaměřením této práce budou podrobněji rozebrána v další kapitole.

⁵⁵ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, D. (eds). *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1.vyd. Praha: Portál, 2011.

⁵⁶ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H.Beck, 2011.

⁵⁷ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H.Beck, 2011.

Ochranná opatření představují druh trestně právních sankcí, jejichž cílem je především prevence. Jedná se o specifickou formu ochrany společnosti před nebezpečím opakování trestné činnosti a to zejména v případě jejich závislosti na návykových látkách v souvislosti s duševní poruchou, kde je nutná izolace a léčba pachatele. Ochranná opatření mohou být ukládána také trestně neodpovědným mladistvým. Mohou být uložena pouze soudy, a to jak trestními, tak civilními.⁵⁸

Jako ochranné opatření je možné uložit ochranné léčení, zabezpečovací detenci, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochrannou výchovu.

Ochranné léčení umožňuje terapeuticky působit na nebezpečné pachatele provinění nebo činu jinak trestného trpícího duševní poruchou, případně závislostí na návykových látkách. Jeho cílem je ochrana společnosti před těmito pachateli a jejich znovuzачlenění do běžného života. Může být vykonáno ústavně v léčebném zařízení, případně také ambulantně.⁵⁹ V případě, kdy nemůže být dosaženo účelu zákona uložením ochranného léčení, tedy zejména u pachatelů s negativní prognózou lze uložit **zabezpečovací detenci** a izolovat pachatele v detenčním ústavu se zvláštní ostrahou. Toto opatření by mělo být ukládáno jen velmi výjimečně, především u pachatelů zvláště závažných zločinů, kteří nejsou pro duševní poruchu trestně odpovědní. V praxi bude takový případ u mladistvého ojedinělý, o čemž svědčí i to, že zabezpečovací detence nebyla uložena ještě žádnému mladistvému pachateli.⁶⁰ Cílem opatření **zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty** je odnětí vlastnického práva k věcem nebo hodnotám, které jsou nějakým způsobem spjaty se spáchaným protiprávním činem, k odstranění prostředků sloužících k páčání nebo podpoře těchto činů. Posledním z ochranných opatření je **ochranná výchova**, která znamená změnu rodinného či jiného prostředí mladistvého, které není schopno zabezpečit jeho řádnou výchovu, a které je proto nahrazeno kolektivní výchovou s přísnějším režimem. Je k němu přistupováno v případě, kdy není možné dosáhnout prevence, výchovného působení na dospívající jiným způsobem a odstranit recidivu. Ochranná výchova je vykonávána ve speciálních školských zařízeních, jako jsou diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav.⁶¹

Trestní opatření představuje v systému opatření stanovených ZSM nejpřísnější sankci za spáchané provinění. Proto by mělo být využíváno pouze v případě, kdy účelu zákona

⁵⁸ČERNÍKOVÁ, V. *Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002.

⁵⁹ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H.Beck, 2007.

⁶⁰HULMÁKOVÁ, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1.vyd. Praha: C.H.Beck, 2013.

⁶¹Zákon č.109/2002 Sb.,o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy a o preventivně vých.pěči ve šk.zařízeních.

nelze dosáhnout využitím jiných druhů opatření či alternativním postupem řízení. Při ukládání trestních opatření je nutné mít na zřeteli, že nejde pouze o represii – ta zde má pouze pomocnou roli, ale uložená opatření mají zároveň vytvářet podmínky pro další rozvoj mladistvého. Újma tímto opatřením mladistvému způsobená nesmí být cílem opatření, ale pouze prostředkem k dosažení účelu.

Pokud to povaha provinění umožňuje, je u mladistvých pachatelů upřednostňováno ukládání **alternativních trestních opatření nespojených s bezprostředním odnětím svobody** a to buď s aplikací probačního institutu, nebo bez něj. Alternativní tresty lze chápat jako sankce, které se vykonávají na svobodě a plní účel trestu stejně, jako by bylo uloženo opatření odnětí svobody. Nelze je vnímat jako zlepšení pozice pachatele.⁶²

Alternativní sankce představují způsob, kterými je možno daleko více individuálně reagovat na osobu pachatele a na povahu spáchaného činu. Velkou předností alternativních sankcí je, že eliminují náklady na jejich výkon, nepůsobí až tak negativně na pachatele jako trest odnětí svobody, pachatel není vytržen ze svého okolí a zachovává si tak s ním vztahy, berou ohledy na jeho osobnost a snaží se vést k rychlejšímu vyřízení trestní věci. Vzhledem k dosud neukončenému intelektuálnímu vývoji je možné považovat ukládání alternativních sankcí u mladistvých za nezbytné, neboť zabraňují negativní stigmatizaci mladistvého i negativnímu vlivu více narušených osob.⁶³

V případě trestních opatření je možné uložit mladistvému jako alternativní sankce obecně prospěšné práce, peněžité opatření, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, vyhoštění, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, domácí vězení a podmíněně odložené odnětí svobody. Tato opatření lze vzájemně kombinovat, případně doplnit vhodným výchovným opatřením.

Poslední a zároveň nejpřísnější možnou reakcí na trestné činy mladistvých pachatelů jsou **trestní opatření nepodmíněného odnětí svobody**. Uložení tohoto trestního opatření je nutné zvažovat v kombinaci s osobností pachatele, jeho poměrů, závažností provinění a předchozím použitým opatřením. Výše trestní sazby opatření odnětí svobody je u mladistvých snížena na polovinu sazby dospělých pachatelů. Zákon očekává, že v rámci výkonu opatření i po jeho vykonání bude mladistvým pachatelům poskytována podpora a potřebná pomoc. Výkon trestu odnětí svobody musí plnit výchovnou a sociální funkci a vytvářet podmínky pro další pozitivní vývoj mladistvého pachatele.⁶⁴

⁶²VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 2012.

⁶³OSMANČÍK, O., eds. *K problematice alternativních trestů a opatření*. 1.vyd. Praha: IKSP, 1996.

⁶⁴KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 2012.

3.2.2 Procesní alternativy trestního řízení

Vedle uložení opatření lze účelu zákona dosáhnout také využitím odlišných způsobů v procesu trestního řízení. Tzv. **odklony** jsou v ZSM obsaženy v oddíle 10, v hlavě II., nazvané zvláštní způsoby řízení. V trestním právu se jimi rozumí určité odchýlení se od standardního průběhu trestního řízení, kdy trestní věc je vyřešena mimosoudním způsobem.⁶⁵ Mezi zvláštní způsoby řízení je řazeno také zkrácené přípravné řízení. Vyloučena je aplikace trestního příkazu u mladistvých pachatelů.

Prvním způsobem reakce na protiprávní činy mladistvých pachatelů jsou tzv. odklony od klasického trestního řízení. Odklony je možno reagovat jak v řízení předběžném, tak v samotném řízení soudním. Mohou zde být využity výsledky případné mediační činnosti, které vedou k urovnání situace a zároveň řeší životní okolnosti mladistvého. Lze je kombinovat i s vhodným výchovným opatřením. V případě odklonů je možné aplikovat institut narovnání, podmíněné zastavení trestního stíhání, odstoupení od trestního stíhání nebo zastavení trestního stíhání.⁶⁶

Odklony vychází z principů restorativní justice, kdy jejich využívání v nejširší míře uspokojuje zájmy poškozených, na které se klade v ZSM důraz. Při odklonech v trestním řízení je důležité, aby se oběť aktivně zapojila do řešení trestní věci, a aby dala svůj souhlas s uplatněním zvoleného řešení věci, bez kterého by aplikace odklonu nebyla možná.

K aplikaci odklonů může dojít pouze ve vhodných případech a za splnění zákonem stanovených podmínek. Lze je využít za předpokladu, že skutková podstata provinění byla objasněna natolik, že se podezření ze spáchání provinění jeví zcela důvodným, obviněný chce být odpovědný za svůj spáchaný čin, je připraven odstranit jeho následky a řešit jeho příčiny. Zároveň je takové vyřízení věci považováno za dostačující vzhledem k jeho osobě a okolnostem spáchaného činu.⁶⁷

Ve zkráceném přípravném řízení lze využít také institut podmíněného odložení podání návrhu na potrestání. Aplikace těchto odklonů je vázána na splnění několika podmínek, které upravují příslušné předpisy.⁶⁸ Právě splnění přísných podmínek pro jejich aplikaci může bránit jejich širšímu využití v praxi u mladistvých pachatelů. Nejméně využívaným institutem je narovnání, jehož uložení může bránit časová náročnost a finanční neschopnost mladistvého

⁶⁵ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1.vyd. Praha: Leges, 2011.

⁶⁶KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 2012.

⁶⁷HULMÁKOVÁ, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1.vyd. Praha: C.H.Beck, 2013.

⁶⁸ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H.Beck, 2011.

uhradit způsobenou škodu. Do budoucna by bylo dobré se zamyslet nad rekonstrukcí trestního řádu a nad ukládáním těchto alternativních postupů, aby mohly být rozsáhleji využívány.⁶⁹

V souvislosti s odklony je také možné aplikovat jednotlivá výchovná opatření, která mohou rozšiřovat prostor pro vyřešení trestních věcí mimosoudně a zároveň naplňovat účel ZSM. Úspěšné vykonání výchovného opatření v průběhu trestního řízení může zvyšovat šance na užití odklonu. V případě aplikace výchovného opatření se ale samotná trestní věc nekončí. Řízení postupuje dále a ukončí je až konečné rozhodnutí, ve kterém může být společně s aplikací odklonu uloženo i výchovné opatření, pokud se jeho užití v průběhu řízení ukázalo účinným. Užitím výchovných opatření se k řešení jednotlivých případů přistupuje více individuálně a tak lze lépe dosáhnout účelu ZSM.⁷⁰

3.2.3 Alternativní postupy mimo systém trestního práva

Vedle alternativních procesů v trestním řízení je možné při řešení provinění mladistvých využít také alternativní postupy probíhající mimo rámec trestního procesu. Nejde o samotné vyřízení věci mimo trestní řízení, ale dosažená dohoda může být zohledněna při meritorním rozhodování v dané věci.

Mediace se řadí mezi alternativní metody, kterými je možno řešit trestní věci mimosoudně v přípravném řízení, před samotným rozhodnutím příslušného orgánu. Mediační činnosti vykonávají pracovníci PMS, tzv. mediátoři, kteří se snaží společně s oběma subjekty trestného činu dosáhnout urovnání konfliktního stavu a domluvit se na způsobu náhrady škody, která trestným činem vznikla.⁷¹

K zahájení mediačních činností je potřeba souhlas obou účastníků, musí být prováděna nezaujatě a zohledňovat přání a požadavky zúčastněných stran. Dohoda, ke které mediace spěje, musí být u obou subjektů dobrovolná. U mladistvých pachatelů musí být respektována jejich právní ochrana v rámci mediačního řízení. Ve spolupráci se využívá i rodina mladistvého i oběti v rámci uplatňování rodinných skupinových konferencí. Mediátor předloží orgánům činným v trestním řízení zprávu o průběhu mediace a jejím výsledku, který je následně možné zohlednit v dalším trestním řízení. Výsledek mediace ale není možné považovat za důkazní materiál.⁷²

⁶⁹HULMÁKOVÁ, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1.vyd. Praha: C.H.Beck, 2013.

⁷⁰SOTOLÁŘ, A. *K uplatnění výchovných opatření vůči mladistvým v průběhu trestního řízení a v rámci odklonů od standardního trestního řízení*. *Trestněprávní revue*, 2004, č.9.

⁷¹ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, D.(eds). *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1.vyd. Praha: Portál, 2010.

⁷²VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 2012.

Další specifická metoda, která může být, na rozdíl od mediace, využívána v souvislosti s trestním opatřením a jeho alternativami, je **probace**. Jedná se o metodu, která je založena na pozitivním ovlivňování pachatele a využívají se při ní faktory pomoci, vedení a kontroly. Jedná se vlastně o povinnost pachatele být pod dohledem probačního úředníka. Prostřednictvím probace lze pachatele vést k řádnému životu, přispět k omezování nevhodného způsobu chování a tím ovlivnit jeho budoucí život ve společnosti.⁷³ Jedná se o realizaci alternativy, která může účelně nahradit opatření nepodmíněného odnětí svobody.⁷⁴

Probace v oblasti mládeže může být uplatňována jako samostatný institut ve formě výchovného opatření nebo může být uložena vedle ochranných a trestních opatření, případně již v průběhu řízení v souvislosti s odklonem v trestním řízení. Kombinovat prvky probace nelze s ochrannou výchovou, zabezpečovací detencí, nepodmíněným trestem odnětí svobody a ústavním ochranným léčením.

Při uložení dohledu pachateli je stanovena zkušební doba, v jejímž rámci je možné vyzovat důsledky v případě neplnění podmínek dohledu. Takto lze dohled ukládat v případě podmíněného zastavení trestního stíhání, v případě peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu, trestním opatřením obecně prospěšných prací, podmíněným upuštěním od uložení trestního opatření, podmíněným odsouzením a domácím vězením. Probační instituty představují pro pachatele několik výhod. Pachatel není vystaven negativním prvkům působení výkonu trestu odnětí svobody, zůstává ve své rodině, není izolován od společnosti a probační úředník mu poskytuje vedení, poradenství a pomoc.⁷⁵

⁷³OSMANČÍK, O. (eds). *K problematice alternativních trestů a opatření*. 1.vyd. Praha: IKSP, 1996.

⁷⁴VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 2012.

⁷⁵ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1.vyd. Praha: Leges, 2011.

4 Specifika výchovných opatření, jejich možnosti a limity

4.1 Charakteristika výchovných opatření

Ustanovení o výchovných opatřeních jsou v ZSM zakotvena v díle čtvrtém, konkrétně v § 15 - § 20. Jsou jimi **dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou.**

Výchovná opatření představují v systému hmotněprávních sankcí u mladistvých pachatelů jejich nejmírnější formu, kterou lze reagovat na jejich provinění. Jejich role je však klíčová, a pokud to charakteristika provinění mladistvých umožňuje, jsou před ostatními opatřeními upřednostňovány. Svým zaměřením kladou důraz na výchovný prvek, jež umožňuje regulovat život stále dospívajícího jedince, jeho hodnoty a zároveň jej vychovávat, aby se v budoucím životě zdržel protiprávního jednání.⁷⁶ Výchovná opatření v sobě obsahují i jistý sankční prvek, např. v podobě některého omezení nebo dohledu probačního úředníka, který může zasáhnout do života mladistvého i více než uložené opatření trestné. Tento sankční prvek však netvoří dominantní charakteristiku výchovných opatření. Tím je aktivní, cílené ovlivňování chování mladistvého za účelem dosažení změn v jeho sociálním okolí. Výchovná opatření tak naplňují pomocnou úlohu trestní represe.

Potenciál výchovných opatření umožňuje vhodně reagovat jak na osobní poměry mladistvého, tak na charakteristiky jeho osobnosti i příčiny stíhaného provinění. Cíleně reagují na aktuální situaci mladistvého, ale současně svým zaměřením na budoucnost mohou předcházet recidivě trestné činnosti.

Účelem výchovných opatření je vytvořit podmínky, které budou kladně působit na osobnost mladistvého způsobem, který mu zabrání v dalším páchání trestné činnosti, ochrání ho před negativními jevy, které ho ovlivňují a povedou k jeho pozitivnímu vývoji. Nevytrhují mladistvého ze společnosti tak, jako je tomu v případě trestních opatření odnětí svobody, ale vytváří podmínky pro pozitivní vývoj v jeho přirozeném sociálním prostředí. Velká variabilita výchovných opatření umožňuje přistupovat k mladistvému pachateli co nejvíce individuálně, tak, aby byla respektována nejen jeho aktuální životní situace, potřeby a jeho osobnost, ale zároveň také zajištěna adekvátní a diferencovaná reakce na jeho provinění.⁷⁷

⁷⁶ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1.vyd. Praha: Leges, 2011.

⁷⁷KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 2012.

4.2 Ukládání výchovných opatření

Při rozhodování o volbě nejvhodnějšího opatření je třeba vycházet z informací, které získávají orgány spolupracující v trestní věci. Podmínkou adekvátně zvoleného a cíleného působení výchovných opatření je co nejširší zjištění poměrů mladistvého pachatele, motiv, který ho ke spáchání činu vedl, jeho chování před a po spáchání deliktu. Stejně tak je potřeba zohlednit přístup a aktivitu pachatele při odstraňování způsobených následků provinění i jeho případnou snahu o vyřešení konfliktního stavu mezi obětí a pachatelem za použití mediace. Tyto informace zajišťují pracovníci PMS a OSPOD.

Výchovná opatření jako jediná opatření lze **ukládat v již samotném průběhu trestního stíhání** v tzv. přípravném řízení, a to na základě souhlasu mladistvého. Úspěšné vykonání výchovného opatření v této fázi řízení může státní zástupce zohlednit a věc může skončit tzv. odklonem od trestního řízení. Stejně tak může být dobrovolné vykonání některého výchovného opatření v průběhu řízení zohledněno i při meritorním rozhodnutí ve věci soudem pro mládež.

Výchovná opatření je možné rovněž ukládat **v samotném rozhodnutí ve věci** před soudem pro mládež. Lze je ukládat jak samostatně, tak v kombinaci s ochranným nebo trestním opatřením, případně vedle upuštění od trestního opatření, a to i podmíněného. Není vyloučeno uložit více výchovných opatření vedle sebe. V této fázi řízení již není potřeba souhlasu mladistvého, pouze s výjimkou probačního programu, u kterého se souhlas požaduje vždy. Na mladistvého tak lze dlouhodobě výchovně působit během celého průběhu řízení a přispět tak k co nejefektivnějšímu naplnění účelu zákona.

Orgány rozhodovacími jsou v přípravném řízení státní zástupce a dále soud pro mládež, v odvolacím řízení též odvolací soud. Rozhodují vydáváním **usnesení v průběhu řízení** a při **rozhodování ve věci samé vydávají rozsudek nebo usnesení** v závislosti na tom, zda bylo rozhodnuto o vině mladistvého či ne.⁷⁸

V zákoně o sociálně-právní ochraně dětí v § 13 je příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností též oprávněn uložit nezletilému výchovná opatření, pokud to považuje za důležité z hlediska usměrnění jeho způsobu života.⁷⁹ Tato výchovná opatření však nelze zaměňovat s výchovnými opatřeními dle ZSM, neboť kromě toho, že o nich rozhodují jiné instituce, se zásadně liší svou povahou i způsobem výkonu opatření.

⁷⁸ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H.Beck, 2011.

⁷⁹Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně- právní ochraně dětí.

4.3 Výkon výchovných opatření

Výkon výchovných opatření zajišťují soudy a v přípravném řízení státní zastupitelství. Oba tyto orgány svou pravomoc ve výkonu rozhodnutí mohou přenést, a většinou také přenášejí, na pracovníky probační a mediační služby. Zákon specifikuje zvláštní úpravu výkonu probačního dohledu a to v § 80 ZSM a pro probační program v § 17 odst. 4 a 5. Pro ostatní nespécifikuje způsob jejich výkonu. Stejně tak zákon většinou nevyvozuje trestněprávní důsledky v případě, že pachatel neplní podmínky výkonu uložených výchovných opatření. Tyto důsledky stanovuje jen v případech neplnění výchovných opatření uložených současně s jiným opatřením spojeným se zkušební dobou (podmíněné zastavení trestního stíhání, podmíněné odnětí svobody a podmíněné upuštění od uložení trestního opatření), kdy v případě neplnění výchovných opatření je možné pokračovat v řízení ve věci nebo rozhodnout o výkonu opatření, které bylo uloženo podmíněně.⁸⁰

Zákon vymezuje čas, po který mohou výchovná opatření trvat a to nejdéle po dobu tří let. V případě opatření, která jsou uložena podmíněně, tedy se zkušební dobou, nejdéle na dobu, po kterou zkušební doba trvá. V přípravném řízení pak nejdéle do rozhodnutí ve věci samé. Výchovná opatření mohou skončit uplynutím doby, na kterou byla uložena, provedením, což platí pro jednorázové akty jako je např. napomenutí s výstrahou, dále odvoláním souhlasu mladistvého v případě přípravného řízení, zrušením výchovného opatření nebo skončením trestního stíhání. V případě odvolání souhlasu tak mladistvý musí učinit prohlášení určené soudu a v přípravném řízení státnímu zástupci. Prohlášení musí učinit osobně, je vyloučeno, aby jej někdo zastoupil.⁸¹

V případě, že se ukáže, že mladistvý není schopen plnit výchovné opatření, např. ze zdravotních důvodů, nebo není oprávněné to po něm žádat, např. z důvodů změny bydliště, školy, takové výchovné opatření soud pro mládež nebo státní zástupce změní či úplně zruší. Musí jít o nemožnost úplnou.⁸² Výchovné opatření je též možné v průběhu jeho plnění změnit (změnou režimu jeho plnění nebo nahrazením jednoho výchovného opatření jiným).

⁸⁰ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 2007.

⁸¹ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1.vyd. Praha: Portál, 2010.

⁸²ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 2007.

4.4 Dohled probačního úředníka

Dohled probačního úředníka (§ 16 ZSM) může být uložen jako samostatná sankce, nebo může být součástí i jiného opatření s účelem zpřísnit jeho podmínky a sledovat chování a plnění podmínek u pachatele. **Cílem** probačního dohledu je snaha, aby se mladistvý zdržel v budoucnu páchání dalšího provinění, pomoci mu vytvořit podmínky pro sociální začlenění, odstranit negativní jevy, které posilovaly jeho nezákonné chování a urovnat narušené vztahy, které protiprávním jednáním vznikly.⁸³

Úkolem probačních úředníků v rámci vykonávání probačního dohledu je po stanovenou dobu mladistvého kontrolovat, zda plní stanovené povinnosti a podmínky dohledu, pomáhat a radit mu s řešením jeho problémů a motivovat jej ke změně jeho chování. Důležité je v probačním dohledu kombinovat prvky kontroly, vedení a pomoci. Jeho specifíkem je možnost v rámci jeho konání působit i na rodiče mladistvého pachatele.⁸⁴

Dohled probačního úředníka lze uložit v kombinaci s téměř všemi druhy sankcí. Jelikož ale nejsou stanoveny důsledky vyplývající z jeho neplnění, jako vhodné se jeví ukládání v kombinaci s podmíněným zastavením trestního stíhání, obecně prospěšnými pracemi, domácím vězením, podmíněným odsouzením a peněžitým opatření s podmíněným odkladem výkonu.⁸⁵

V rámci plnění smyslu probačního dohledu se stanovuje na začátku jednání s mladistvým **plán probačního dohledu**. Jeho obsah a zaměření je dohodnut s konkrétním jedincem na základě informací zjištěných o jeho osobě, o faktorech, které hrály roli v průběhu závadového chování a dalších jeho problémech. Probační činnosti by měly být zahájeny ještě v průběhu přípravy probačního plánu, čímž se zdůrazní prvky pomoci a podpory při řešení životních problémů. V plánu jsou stanoveny podmínky a povinnosti, které je potřeba v průběhu výkonu dohledu plnit a které mají vést k řádnému způsobu chování v budoucnu. Těmito podmínkami jsou pravidla spolupráce, časová realizace dohledu, informační povinnosti, které mladistvý má k probačnímu úředníkovi, formy a způsob kontaktu (kontakt je zpočátku spolupráce intenzivnější), údaje o případném plnění jiného výchovného opatření a další ujednání plynoucí z individuálních potřeb mladistvého jedince.⁸⁶ Zvláštní důraz se klade na návštěvy probačního úředníka v místě bydliště mladistvého, který je povinen mu vstup do

⁸³SOTOLÁŘ, A. *Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue, 2005. č. 9.

⁸⁴KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2012.

⁸⁵ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vyd. Praha: Leges, 2011.

⁸⁶Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění výkonu dohledu. [Online]. [Cit. 2.5.2013]. Dostupné z <<http://www.pmscr.cz>>.

obydlení umožnit a také v práci či ve škole, kterou navštěvuje. Probační úředník je povinen zjišťovat informace ve spolupráci se školou, případně zaměstnavatelem i od osob blízkých okolí mladistvého. V rámci plánu dohledu je možné dělat v průběhu výkonu změny, s nimiž má být mladistvý seznámen.

Výsledky o průběhu dohledu předává probační úředník soudu nebo státnímu zástupci alespoň jednou za půl roku. V případě, že mladistvý neplní podmínky stanovené dohledem, může mu být nejvýše dvakrát za jeden rok udělena probačním úředníkem výstraha. Ten je pak v případě neakceptování těchto výstrah povinen upozornit příslušný orgán. Kromě této výstrahy je však možnost reakce na porušení dohledu mladistvým minimální. V závěru dohledu je probační úředník povinen zpracovat **závěrečnou hodnotící zprávu**, ve které shrnuje plnění uložených povinností, průběh dohledu, aktuální informace o životě mladistvého a zda bylo dosaženo účelu stanoveného opatření. Mladistvý má být s obsahem zprávy seznámen. Rozhodující orgán na jejím základě rozhodne o osvědčení mladistvého nebo povede další řízení.⁸⁷

4.5 Probační program

Probační program (§ 17 ZSM), jako další výchovné opatření, umožňuje reagovat na širokou škálu nedostatků, které mladiství mohou mít v různých sférách života a neosvojili si je v rámci výchovy v rodině. Zároveň může pomoci řešit příčiny nezákonného jednání a urovnat vztahy s poškozeným. Svou povahou je vhodný zejména pro hlouběji narušené pachatele, jelikož představují výraznější zásah do života mladistvého. Programy se zaměřují na oblasti „sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapie, obecně prospěšné činnosti, vzdělávání, doškolování, rekvalifikace nebo jiné vhodné programy k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého.“⁸⁸

Programy samotné realizují soukromé subjekty, které jsou akreditovány a schvalovány Ministerstvem spravedlnosti ČR, které zároveň vede jejich seznam, jež má u sebe k dispozici každý soud pro mládež. Ministerstvo spravedlnosti ČR zároveň poskytuje i finanční zdroje na jejich realizaci. Probační úředník má za úkol sledovat plnění uloženého programu.⁸⁹

Pro **uložení probačního programu** mladistvému je nutné, aby s ním vyslovil souhlas, a to bez ohledu na to, zda se jedná o jeho uložení v přípravném řízení nebo meritorním rozhodnutím ve věci. V přípravném řízení má mladistvý právo kdykoliv během výkonu progra-

⁸⁷SOTOLÁŘ, A. *Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue, 2005, č. 9.

⁸⁸ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1.vyd. Praha: Leges, 2011. s. 342.

⁸⁹TOMÁŠEK, J., ROZUM, J. *Probační programy pro mladistvé a jejich efektivita* In Perspektivy práce s delikventní mládeží. 1.vyd. Brno: Ratolest, 2011.

mu svůj souhlas odvolat. S jeho obsahem musí být dostatečně seznámen a program musí reagovat na jeho potřeby i potřeby společnosti. Zákon stanovuje pro případy, kdy byla proviněním způsobena škoda, povinnost vedle probačního programu nahradit škodu poškozenému podle vlastních možností. Jakmile je probační program vykonán, vyrozumí o tom probační úředník rozhodující orgán.⁹⁰

Aby byl probační program efektivní, měl by být přesně vymezen, měl by reagovat na příčiny trestné činnosti, na rizikové faktory u mladistvého do budoucna, podněcovat aktivitu a účast na něm, klást důraz na hodnocení, probíhat ve skupině, ve které mohou být všichni účastníci spolu ve vzájemné interakci a využívat několik postupů a metod současně. Programy, které probíhají v posledních letech, ukazují, že se věnují hlavně rozvoji komunikačních a sociálních dovedností, vytváření náhledu na chování mladistvého a na jeho provinění, méně už je věnována pozornost tématům oběti spáchaného činu a důsledkům, které jim to přineslo.

V současné době je akreditováno 17 probačních programů. Nejvíce využívaným je Právo pro každý den, dále program Mentor a v současnosti se také rozšiřuje Učební program mladiství.⁹¹

Problémy, se kterými se v praxi nejvíce probační programy potýkají, jsou nedostatek financí na jejich provoz, malé množství klientů v nich angažovaných a v neposlední řadě velmi nízká ochota soudců a státních zástupců probační programy ukládat. Nejčastěji se mladistvý dostane do probačního programu na základě doporučení probačního úředníka již v přípravném řízení. Dalším limitem, který omezuje jejich ukládání, je jejich nízká dostupnost v jednotlivých okresech v ČR. Proběhlý výzkum provedený v oblasti efektivity probačních programů ukázal, že jejich absolvování dokáže ovlivnit pachatelovo chování v budoucnu, proto by měly být dostatečně podporovány ze strany státu a rozšířit tak možnosti jejich ukládání mladistvým provinilcům.⁹²

4.6 *Výchovné povinnosti a výchovná omezení*

Ustanovení těchto výchovných opatření je zakotveno v § 18 a § 19 ZSM. Výchovné povinnosti a výchovná omezení se snaží regulovat chování a jednání mladistvého způsobem, kterým je možné dosáhnout požadovaných změn v jeho postojích, hodnotách a snaží se reagovat na aktuální příčiny, které zapříčinily protiprávní jednání. Představují pro mladistvého určité zásahy v životě, ale jejich **cílem** je vést jej k řádnému životu a urovnat vztahy ve spo-

⁹⁰KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 1.vyd. Praha: C.H.Beck, 2012.

⁹¹HULMÁKOVÁ, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1.vyd. Praha: C.H.Beck, 2013.

⁹²TOMÁŠEK, J., ROZUM, J. *Probační programy pro mladistvé a jejich efektivita* In Perspektivy práce s delikventní mládeží. 1.vyd. Brno: Ratolest, 2011.

lečnosti. Jednotlivé výchovné povinnosti a omezení nabízí široké spektrum možností, kterými lze adekvátně reagovat na aktuální situaci a osobu mladistvého a podporovat tak jeho výchovu.⁹³

Výchovné povinnosti

Výchovné povinnosti mají většinou podobu určitého nařízení k činnosti, která by měla vést k pozitivnímu chování. Kromě výchovných povinností definovaných v ZSM je možné uložit i jinou vhodnou výchovnou povinnost, která bude lépe reagovat na spáchané provinění a tak vytvářet prostor pro individualizaci řešení věci mladistvého. Musí však být dostatečně konkrétní, aby umožňovala kontrolu a nebylo pochyb o obsahu výkonu takové povinnosti.

K zajištění případného sankčního postihu při neplnění výchovných povinností mladistvým pachatelem je vhodné jejich ukládání jako doplněk k některému z trestních opatření s uložením zkušební doby. Jen tak může být na mladistvého vyvinut nátlak v případě jejich dobrovolného neplnění.

Stejně jako jiná výchovná opatření mohou být ukládány již v přípravném řízení a jejich úspěšné vykonání může pozitivně ovlivnit konečné rozhodnutí ve věci.

Povinnost mladistvého bydlet s rodičem nebo jiným dospělým je v zákoně umístěna na prvním místě, jelikož pro mladistvého pachatele je důležité, aby měl prostor, v němž se může kvalitně vyvíjet. Tím by měla být jeho rodina. Dříve než bude možné takovou povinnost stanovit, je nutné důkladně prošetřit její prostředí, aby uložením této povinnosti nebylo dosaženo opaku zamýšleného efektu. V případě zjištěných potíží může PMS nabídnout pomoc s jejich řešením.

Povinnost zaplatit přiměřenou peněžitou částku na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti se svým charakterem velice blíží institutu narovnání, který je odklonem v trestních věcech mladistvých. Pro její uložení je hlavní, aby mladistvý pachatel byl schopen zaplatit požadovanou částku ze svých finančních prostředků, se kterými může nakládat. Jedná se tedy o finanční prostředky, které jsou v držení mladistvého (např. dědictví), nikoli jeho rodičů. Problémem je, že plně zacházet se svými financemi může mladistvý až dosažením zletilosti. Do té doby jsou mu k dispozici jen menší částky. V případě, že mladistvý má prostředky, které získává z výdělečné činnosti, je možné stanovit mu placení ve splátkách. Stanovená výše částky musí být přiměřená jeho možnostem a charakteru spáchaného činu.⁹⁴

⁹³ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H.Beck, 2011.

⁹⁴SOTOLÁŘ, A. *Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže*. *Trestněprávní revue*, 2007. č. 12.

Povinnost vykonat bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost (dále jen SPČ) se podobá trestnímu opatření obecně prospěšných prací, které lze mladistvému pachateli také uložit. Tato dvě opatření se od sebe odlišují způsobem jejich ukládání, kdy výchovná povinnost může být uložena již v průběhu trestního řízení, dále v důsledcích v případě jejího nevykonání a v samotném charakteru. Uložení výchovné povinnosti vykonat společensky prospěšnou činnost by mělo být stanoveno v nižší sazbě, než je trestní opatření obecně prospěšných prací. Zákon stanovuje, že musí jít nejvýše o čtyři hodiny za den, osmnáct hodin za týden a dohromady 60 hodin. Pro uložení této povinnosti musí mladistvý prohlásit, že je zdravotně způsobilý k jejímu výkonu a musí se také přihlídnout k tomu, aby její výkon narušoval přípravu do školy. Zákon výslovně nestanovuje místo a druh výkonu, ale většinou se jedná o pomocné a úklidové práce ve prospěch veřejných organizací nebo měst.⁹⁵

Povinnost usilovat o vyrovnání s poškozeným a nahradit škodu způsobenou proviněním, v níž nemusí jít vždy o úplnou náhradu, ale je zásadní, aby vykonání této povinnosti směřovalo k urovnání vztahů mezi poškozeným a pachatelem. Údaj o výši škody nemusí být stanovený v době ukládání povinnosti. Vždy však musí jít o částku, kterou je mladistvý schopen uhradit.

Povinnost podrobit se léčení závislosti na návykových látkách je vhodná hlavně v případech, ve kterých došlo ke spáchání provinění pod vlivem omamné látky, alkoholu a jiných psychotropních látkách. Důležité je, aby mladistvý byl k léčbě motivován, jinak nelze dosáhnout pozitivního účelu tohoto opatření. Měl by mít možnost volby se rozhodnout, zda chce podstoupit léčbu nebo raději dá přednost trestnímu postihu. Mladistvý může podstoupit léčbu ambulantní, ústavní, krátkodobou nebo dlouhodobou.⁹⁶

Povinnost absolvovat program probačního typu je odlišná od výchovného opatření probačního programu tím, že jde o programy, které nemusejí být schválené Ministerstvem spravedlnosti. Jinak jsou si svým charakterem docela blízké. Souhlas s jejím vykonáním v rozhodnutí ve věci samé nutný není, ale je vhodné si jej zjišťovat, aby se dosáhlo požadovaného účelu tohoto opatření. Jeho aplikace by se měla odvíjet od individuálních problémů, které by se měly v životě mladistvého řešit.

⁹⁵ŠABATA, K. *Společensky prospěšná činnost jako výchovná povinnost v rozhodovací praxi státního zástupce*. Státní zastupitelství, 2007. č. 5.

⁹⁶KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. Praha: C.H.Beck, 2012.

Výchovná omezení

Jejich *cílem* je taktéž usměrnit chování mladistvého pachatele prostřednictvím zákazu konání činnosti, která by mohla přispět ke kriminálnímu chování. Zákon vyjmenovává výchovná omezení demonstrativně, což znamená, že lze uložit případně i jiná výchovná omezení, která budou reagovat na aktuální situaci mladistvého pachatele a ochrání jej tak před škodlivými vlivy. Stejně jako v předchozím případě je možné je uložit jak v přípravném řízení státním zástupcem, tak v samotném rozhodnutí ve věci soudem pro mládež.

Prvním z výchovných omezení je **zákaz návštěv pro mladistvého nevhodných prostředí a zákaz zdržovat se na určitých místech**. Lze jím zabránit tomu, aby se mladistvý zdržoval na místech, která mohou být spojena s následnou trestnou činností. Může mít zakázáno navštěvovat určité kluby, herny nebo sportovní utkání, na kterých hrozí možnost propuknutí delikventního jednání. Ovšem tyto zákazy mu nesmí znemožňovat přítomnost ve škole nebo výkon zaměstnání. Problémem tohoto omezení je, že je podobný trestu zákazu pobytu, který ovšem mladistvému nelze stanovit.⁹⁷

Mladistvému může být také **zakázáno, aby se nestýkal s určitými osobami**, které na něj působí negativně a mohou jej navádět k trestné činnosti. Nelze jim však zakázat styk s osobami, které jsou odpovědné za jeho výchovu. Taková možnost vyvěrá pouze z opatření, která vyplývají ze zákona o rodině.⁹⁸

Zákaz přechovávání předmětů, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění je svou povahou velice blízký trestnímu opatření propadnutí věci a ochrannému opatření zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty. Zákaz není možné vztáhnout na předměty určené k denní potřebě. Musí se jednat o zákaz přechovávání předmětů, kterými by mohl mladistvý spáchat další provinění.

Zákaz užívání návykových látek a účasti na hazardních hrách a hraní na výherních automatech. Toto výchovné omezení je možné účinně uložit, pokud mladistvý sám projevuje snahu po řešení svých potíží, a tak by jeho stanovení mělo být vázáno na předchozí jednání s probačním úředníkem.

Posledním výchovným omezením, které lze mladistvému stanovit, je **zákaz změny místa pobytu a bezdůvodné změny zaměstnání bez ohlášení probačnímu úředníkov**. Tato omezení mají za úkol hlavně kontrolovat mladistvého v jeho pohybu, v žádném případě

⁹⁷ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1.vyd. Praha: Leges, 2011.

⁹⁸SOTOLÁŘ, A. *Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue, 2007, č. 12.

nemohou omezovat jeho právo na změnu bydliště nebo profese. Účinné je vázat toto výchovné omezení s dohledem probačního úředníka.⁹⁹

4.7 Napomenutí s výstrahou

Napomenutí s výstrahou (§ 20 ZSM) je svou povahou jednorázovým výchovným opatřením, které zasáhne do života mladistvého pachatele nejméně restriktivním způsobem. Mělo by být aplikováno jako důrazné vytčení nezákonného chování mladistvého pachatele a zároveň by mu měly být vysvětleny důsledky v případě opakování takového chování. Napomenutí by mělo být vysloveno osobně, a to buď státním zástupcem v přípravném řízení, nebo soudem pro mládež, za účasti jeho zákonného zástupce. Současně s jeho vyslovením lze postih proviniční přenechat jeho zákonným zástupcům, výchovnému zařízení, ve kterém pobývá nebo škole, kam dochází. Může se tak docílit většího efektu působení na něj.¹⁰⁰

Je důležité, aby bylo využito takových postupů nebo opatření, která představují pro mladistvého nějakou újmu, aby se dalo mluvit o sankci. Mělo by ho tedy v něčem omezit, navýšit jeho úkoly, či se projevit jinak negativně. Proto přenechání postihu jiným institucím než justičním, se jeví jako účelné, protože dobře znají situaci mladistvého, jeho poměry a jsou schopny reagovat adekvátně. Zákon nestanovuje podobu postihu jinými institucemi, záleží tedy na jejich uvážení. Je ale nutné, aby postih byl přiměřený spáchanému provinění a k postoji mladistvého k němu. Předem je nutné, aby soud nebo státní zástupce znal stanovisko dotčené instituce a nepostupoval bez jejich souhlasu.¹⁰¹ Zákon nestanovuje žádnou lhůtu, ve které by měly instituce či osoby, kterým byl postih pachatele přenechán, dodržet. Tuto lhůtu by tak měl stanovit státní zástupce či soudce v usnesení, nebo rozhodnutí. Povinností dotčených subjektů je o vykonání postihu informovat státního zástupce či soud pro mládež.

Napomenutí s výstrahou je nejvhodnější aplikovat v případech bagatelní kriminality, kdy nebude potřeba další intervence a kdy veřejnost nezákonné chování vnímá spíše jako mladické výstřelky než odsouzeníhodné činy. Jako problémové se u tohoto výchovného opatření ukazuje jeho užití v přípravném řízení, kde mladistvý musí s jeho aplikací vyslovit svůj souhlas, což může snížit jeho dopad a požadovanou efektivitu. Dostává se také do konfliktu se

⁹⁹SOTOLÁŘ, A. *Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue, 2007, č. 12.

¹⁰⁰SOTOLÁŘ, A. *Napomenutí mladistvého jako specifické opatření v systému soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue, 2007, č. 9.

¹⁰¹KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 2012.

zásadou presumpce nevinny. Proto se jako vhodnější jeví jeho ukládání až v případě skončení v trestní věci.¹⁰²

Napomenutí s výstrahou je možné též aplikovat u mladistvého v souvislosti s § 11 ZSM při upuštění od uložení trestního opatření, kterým se končí trestní stíhání mladistvého a je vyslovena jeho vina. Od napomenutí s výstrahou podle § 20 ZSM se liší způsobem, kdy jej vyslovuje soud a může tak učinit i v nepřítomnosti zákonného zástupce a není tak důrazným prostředkem postihu mladistvého pachatele.

V případě, kdy je vysloveno výchovné opatření napomenutí s výstrahou, se na mladistvého pachatele hledí jako by nebyl souzen. Toto ustanovení představuje zákonnou fikci zahlazení odsouzení. Užití tohoto výchovného opatření tedy není zapsáno ve výpisu Rejstříku trestů.¹⁰³

¹⁰²HULMÁKOVÁ, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1.vyd. Praha: C.H.Beck, 2013.

¹⁰³SOTOLÁŘ, A. *Napomenutí mladistvého jako specifické opatření v systému soudnictví ve věcech mládeže*. *Trestně právní revue*, 2007, č. 9.

5 Kriminalita mládeže

5.1 Kriminalita mládeže a její příčiny

Kriminalita mládeže je velmi vážný sociálně patologický jev, jenž spočívá v překročení trestně právních norem, které jsou ve společnosti závazné. O škodlivosti a nebezpečnosti kriminality mládeže není možné pochybovat. I přes dlouhodobě evidovaný pokles kriminality mládeže vzbuzuje medializace kauz jejich trestné činnosti u veřejnosti pocit neustálého nárůstu a nebezpečnosti, jež ohrožuje naši bezpečnost a není možné ji tolerovat.

Kriminalita mládeže je ovlivněna celou řadou příčin, na které je možno preventivně působit a tak zabránit jak recidivě trestné činnosti, tak někdy už prvním projevům sociálně nevhodného chování, předcházející páchaní protiprávní činnosti. Podaná a Buriánek¹⁰⁴ ve svém výzkumu o delikvenci české mládeže uvádějí jako nejčastější příčiny kriminality vztahy s vrstevníky, rizikové chování, které se stává součástí životního stylu, v němž mládež experimentuje s návykovými látkami a nudí se, nekvalitní vztahy s rodiči, kteří neprojevují o své děti dostatečný zájem, častou viktimizaci dospívajících i nedostatek jejich sebekontroly.

Posuzujeme-li kriminalitu mládeže podle statistických údajů, je nutné při jejich interpretaci zohlednit, o jaký druh statistiky se jedná. Zdroje dat nám poskytují policejní orgány, soudy, státní zastupitelstva i vězeňské instituce, které však nepoužívají při popisu kriminality stejné pojmosloví.¹⁰⁵

Přestože jsou statistické údaje pro hodnocení vývoje kriminality běžně užívané, je nutné si uvědomit, že zcela nevystihují skutečný stav a jejich vypovídací hodnota je ovlivněna řadou faktorů, které je třeba mít při hodnocení vývoje kriminality mládeže na zřeteli. V úvahu tak musíme vzít existenci latentní kriminality, která je podle odhadů větší než skutečně evidovaná kriminalita jako např. krádeže doma či u příbuzných, v obchodech, domácí násilí, apod. Kriminalita mládeže je typická bagatelními delikty, které nebývají často ani oznamovány. Většinou se jedná o protiprávní čin ojedinělého charakteru, který je typický svým způsobem provedení, kdy policie velmi často zjistí, že jeho pachatelem je mladistvý. Dospívající páchají delikty převážně ve skupinách ve formě spolupachatelství. Podle výzkumu delikvence mládeže uskutečněného v roce 2007 se 43% mládeže dopustilo alespoň jednou v životě nějakého deliktu.¹⁰⁶ Při hodnocení kriminality za určité období je třeba vzít v úvahu vždy aktuální

¹⁰⁴PODANÁ, Z., BURIÁNEK, J. *Česká mládež v perspektivě delikvence*. Praha: FF, UK, 2007.

¹⁰⁵MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 3.vyd. Praha: Portál, 2011.

¹⁰⁶VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 2012.

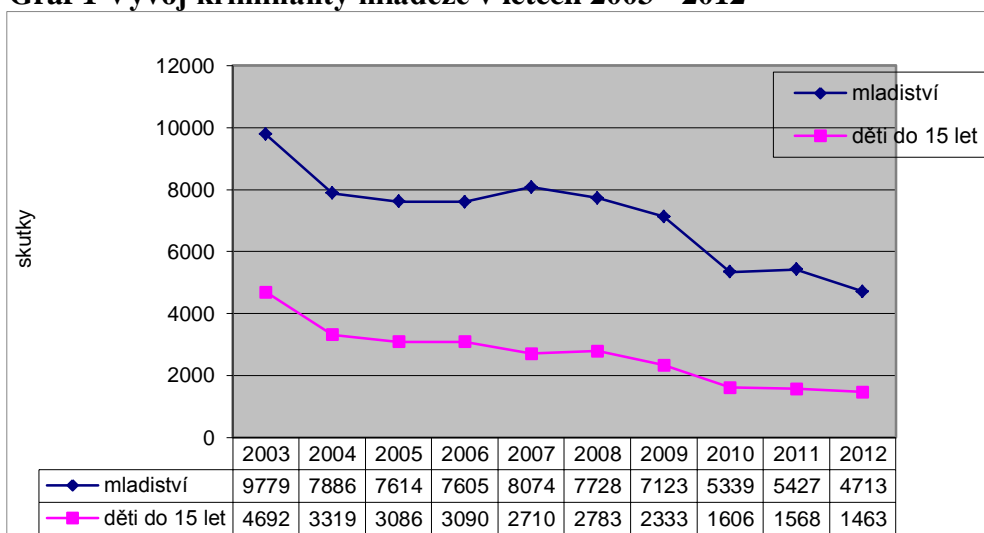
trestní legislativu, tzn. co je označeno jako trestný čin a co nikoliv. Rovněž demografický vývoj snižuje v současné době věkovou kohortu sledovaných osob.

5.2 Vývoj kriminality mládeže

Stav a vývoj kriminality mládeže (ale i kriminality obecně) je nejčastěji dokladován statistickými údaji a komentářem k těmto údajům. Pro potřebu této práce vycházím z údajů evidovaných Policií ČR, tedy z údajů o zjištěných a evidovaných trestných činech mládeže a o pachatelích těchto trestných činů na území ČR.

Policií ČR bylo za rok 2012 zjištěno a evidováno celkem 304 528 spáchaných trestných činů, z nichž mladiství spáchali 4 713 a děti do 15 let 1 463 skutků. V porovnání s předchozím rokem 2011 byl zaznamenán výrazný pokles evidované kriminality jak u mladistvých (- 13,2%), tak u dětí do 15 let (-12,6%), který je dobře zachycen v následujícím grafu.

Graf 1 Vývoj kriminality mládeže v letech 2003 - 2012

Zdroj: Statistika kriminality Policie ČR. [Online]. [cit.14.5.2013]. Dostupné na <<http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>.

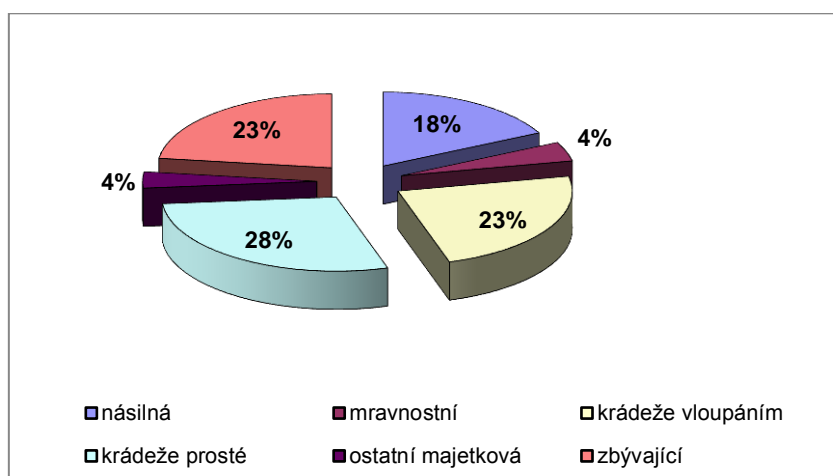
V období mezi roky 2003 a 2012 můžeme pozorovat téměř 50% pokles spáchaných skutků u mladistvých pachatelů a u dětí do 15 let tento pokles dosahuje téměř 70%. Stejně snížení můžeme sledovat také ve vývoji počtu pachatelů provinění či činů jinak trestných, kdy v roce 2003 bylo zjištěno 7 698 mladistvých pachatelů, ale v roce 2012 již pouze 3 486. U dětí do 15 let je tato situace obdobná. Popisovaný trend je od roku 2004 s velkou pravděpodobností ovlivněn přijetím zákona o soudnictví ve věcech mládeže, především možnostmi výchovného působení na tuto kategorii pachatelů trestné činnosti, včetně některých nových institutů (odstoupení od trestního stíhání, zvláštní účinná lítost apod). Určitý dopad na aktuální vývoj může mít i vliv kriminalizace trestného činu řízení bez řidičského oprávnění v roce

2007 a jeho dekriminalizace v roce 2010, kdy nový trestní zákoník trestnost tohoto činu zrušil.¹⁰⁷

5.3 Struktura trestných činů

Zkoumáme-li strukturu provinění, v souvislosti s mládeží nejčastěji hovoříme o kriminalitě majetkové, násilné a mravnostní. Statistiky Policie ČR zachycují i kriminalitu hospodářskou, ta je však u mládeže v porovnání s výše uvedenými oblastmi zanedbatelná. Mládež se nejčastěji dopouští majetkové trestné činnosti. V roce 2012 u mladistvých pachatelů tento druh kriminality představuje 55% z jejich kriminality celkové.

Graf 2 Struktura kriminality mladistvých v roce 2012

Zdroj: Statistika kriminality Policie ČR. [Online]. [cit.14.5.2013]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>.

Z uvedeného grafu je zřejmé, že doménou mladistvých jsou krádeže. Nejčastěji jde o kapesní krádeže, krádeže v bytech, v obchodech nebo věcí z automobilů. U krádeží vzloupáním pak převažují vzloupání do obchodů. Této trestné činnosti se mladiství dopouští většinou ve skupinách, přičemž odcizené věci jsou zpravidla zpeněženy a následně použity na nákup drog.¹⁰⁸ Z ostatní majetkové trestné činnosti jde především o poškozování cizí věci.

Pokud jde o násilné trestné činy mladistvých, policie zde opakovaně upozorňuje na zvyšující se stupeň jejich brutality. Znepokojující je i zjištění relativně vysokého podílu úmyslného ublížení na zdraví u mladistvých pachatelů. Srovnám – li podíl evidovaného trestného činu úmyslného ublížení na zdraví na kriminalitě celé populace (1,7%) a evidovaného trest-

¹⁰⁷MVČR. *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2012*. [Online]. [cit. 14.5.2013]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/zprava-o-situaci-v-oblasti-vnitri-bezpecnosti-a-verejneho-poradku-na-uzemi-cr-v-roce-2012.aspx>>.

¹⁰⁸MAREŠOVÁ, A. *Současný stav kriminality mládeže*. [Online]. [cit.14.5.2013]. Dostupné z: <www.viod.cz/editor/assets/download/prezentace_maresova_1.pdf>.

ného činu úmyslného ublížení na zdraví na kriminalitě mladistvých (6,2%), v případě mladistvých pachatelů je tato trestná činnost několikanásobně více zastoupena.¹⁰⁹ Mladiství se také stále dopouští vysokého počtu loupeží a vydírání.

U mravnostních trestných činů jde především o trestné činy pohlavního zneužívání a znásilnění. Z ostatní trestné činnosti jde pak o sprejerství, výtržnictví nebo nedovolené výroby a výroby omamných a psychotropních látek, nebo neoprávněné držení platební karty. Policie eviduje i nárůst trestné činnosti páchané prostřednictvím internetových a komunikačních sítí. I v této oblasti lze předpokládat vysokou latenci kriminality.

¹⁰⁹MVČR. *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2012*. [Online]. [cit. 14.5.2013]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/zprava-o-situaci-v-oblasti-vnitri-bezpecnosti-a-verejneho-poradku-na-uzemi-cr-v-roce-2012.aspx>>.

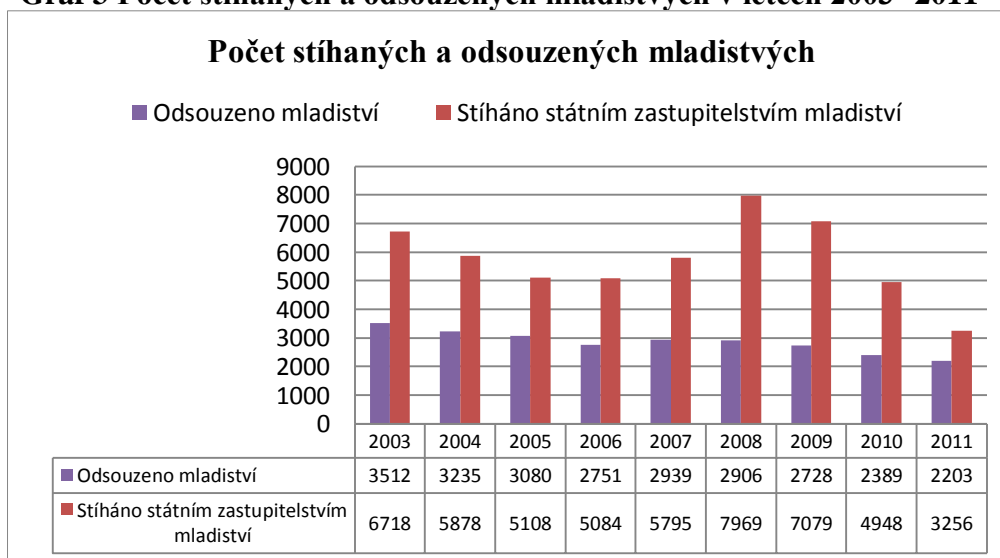
6 Trestní politika uplatňovaná u delikventní mládeže

6.1 Trestní politika jako reakce na kriminalitu mládeže

Najít vhodnou reakci na kriminalitu mládeže je velmi důležitým úkolem, protože uplatněným postupem nebo sankcí lze účinně zabraňovat dospívajícím pachatelům v dalším páčání trestné činnosti nebo naopak akcelarovat její vývoj. V historii trestní politiky lze sledovat střídání prvků represivních s prvky mírnějšími, které jsou ovlivněny aktuálním stavem kriminality páchané mládeží.¹¹⁰ V současné době se stále více prosazují prvky restorativní justice, která se ukazuje jako účinná reakce na méně závažné trestné činy zvláště u mládeže, na druhé straně však dochází u závažnějších forem kriminality ke zpříšňování trestů včetně rozšíření možností ukládat stacionární opatření. Mezinárodní organizace jako OSN a Rada Evropy výrazně ovlivňují trestní politiku uplatňovanou vůči delikventní mládeži přijímáním dokumentů, v nichž definují pravidla a doporučení pro zacházení s touto věkovou kategorií (např. Úmluva o právech dítěte, Evropská pravidla pro mladistvé pachatele apod.)¹¹¹

6.2 Statistické údaje orgánů činných v trestním řízení

Graf 3 Počet stíhaných a odsouzených mladistvých v letech 2003- 2011

Zdroj: Statistická ročenka kriminality Ministerstva spravedlnosti. Počty stíhaných mladistvých evidovaných státním zastupitelstvím a odsouzených mladistvých podle údajů soudů.¹¹²

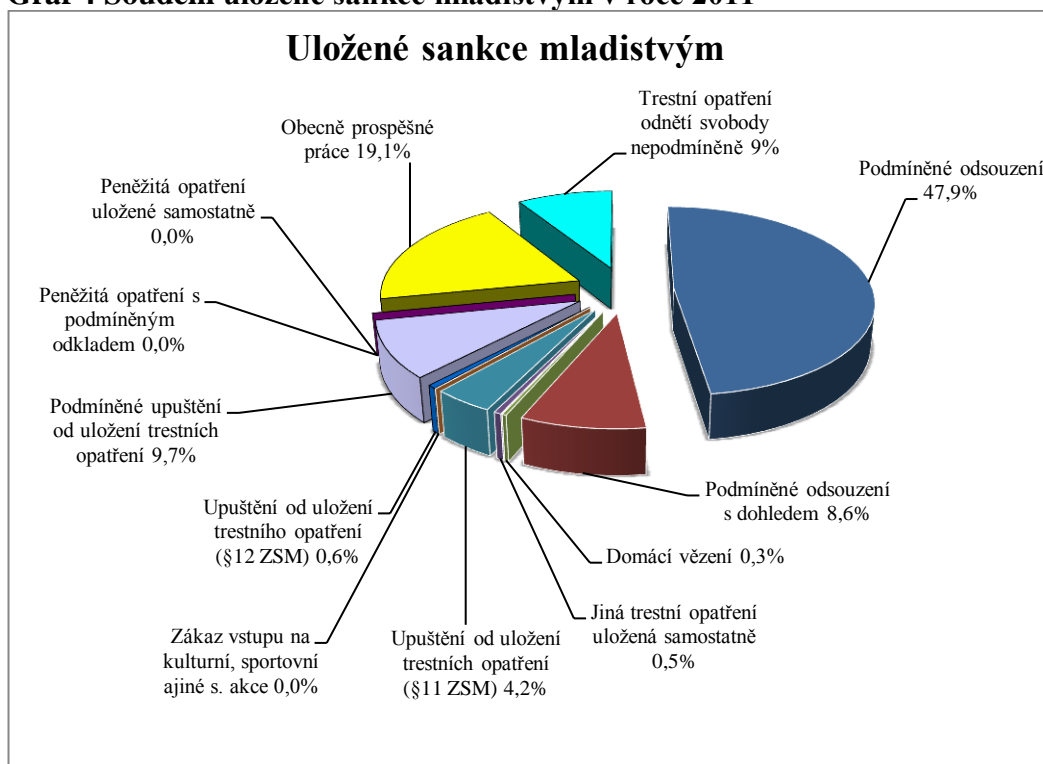
¹¹⁰PRUIN, I. *The scope of juvenile justice system in Europe* In F. Dünkel, J. Grzywa, P. Horsfield, I. Pruin (eds.) *Juvenile Justice Systems in Europe*. Vol. 4, Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2010.

¹¹¹VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H.Beck, 2012.

¹¹²Poslední zveřejněné údaje PMS ČR, MS ČR v době zpracování práce byly dostupné pouze do roku 2011, proto z těchto údajů vycházím i v následujících grafech.

Z uvedeného počtu stíhaných mladistvých osob podle údajů státních zastupitelství (graf č. 3) lze za dané časové období vysledovat určitou klesající tendenci. Počet stíhaných mladistvých ovšem výrazně narůstá v letech 2008 a 2009, což může být částečně způsobeno kriminalizací trestného činu řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění. V roce 2010 následná dekriminalizace tohoto trestného činu zřejmě částečně zapříčinila významné snížení počtu stíhaných mladistvých. Pokud jde o odsouzené mladistvé osoby, můžeme pozorovat téměř shodný vývojový trend, i když vzestup v letech 2008 a 2009 není tak výrazný jako v případě stíhaných mladistvých pachatelů. Celková klesající tendence může být zapříčiněna jednak celkovým snížením počtu stíhaných mladistvých (mezi lety 2003-2011 došlo k více než 50% snížení), ale také se zde může příznivě projevovat působení prvků ZSM, což však zatím nebylo výzkumem ověřeno. Nicméně snížení počtu odsouzených osob není tak razantní jako v případě stíhaných mladistvých a v uvedeném období činí přibližně 37%. Od roku 2006 se počet mladistvých pohybuje pod hranicí 3000 odsouzených ročně.

Graf 4 Soudem uložené sankce mladistvým v roce 2011

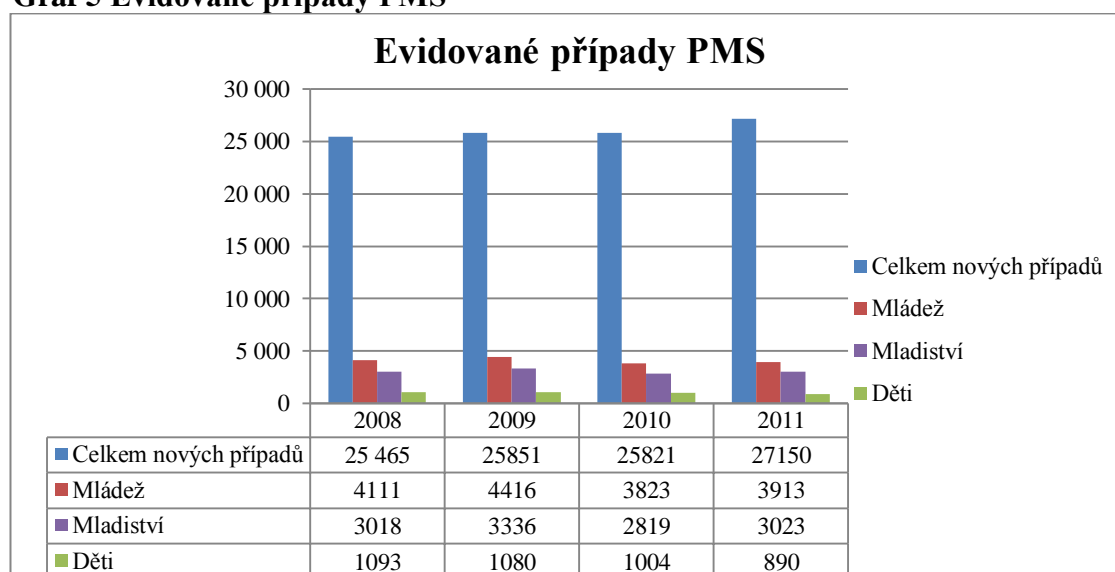
Zdroj: Hulmáková, J. Sankce uložené mladistvým v roce 2011 v %. *Trestání delikventní mládeže*, 2013. s.67.

Z grafu č. 4 je zřejmé, že nejvíce ukládanou hlavní sankcí u mladistvých pachatelů v roce 2011 je trestní opatření odnětí svobody podmíněně, které v daném roce tvoří 47,9% z uložených sankcí mladistvých. Podmíněné odsouzení s dohledem tvoří 8,6 %. Podíl této

sankce se od roku 2003 pohybuje poměrně stabilně v rozmezí od 4,3 - 8,6 % případů. Trestní opatření odnětí svobody nepodmíněně vykazuje poměrně stálý pokles od 80. let 20. stol., kdy byl ukládán až v 21 % případů.¹¹³ Vzhledem k podílu této sankce (9%) na struktuře trestních opatření uložených mladistvým pachatelům v roce 2011 je patrná snaha využívat opatření odnětí svobody nepodmíněně pouze v nezbytných případech. Druhým nejvíce užívaným trestním opatřením jsou obecně prospěšné práce, které tvoří 19,1% případů z uložených sankcí. Jedním z nejméně uplatňovaných opatření zůstávají peněžitá opatření, která nejsou mladistvým více ukládána zřejmě z důvodu jejich omezených finančních zdrojů, se kterými by mohli samostatně nakládat. Taktéž nově zavedené trestní opatření domácí vězení, které v daném roce bylo uloženo pouze 7x, zřejmě není ukládáno pro nedůvěru v jeho efektivitu, a také nedostatečným zajištěním jeho výkonu. Jinými sankcemi, které byly uloženy samostatně, se zde rozumí trestní opatření zákazu činnosti, vyhoštění a propadnutí věci. Tato opatření tvoří pouze 0,5% ze všech uložených sankcí, což ukazuje na jejich malé využívání při ukládání opatření mladistvým pachatelům.

6.3 Statistické údaje PMS

Graf 5 Evidované případy PMS

Zdroj: Statistika PMS ČR v roce 2011. [online]. [cit. 25.5.2013]. Dostupné z: <<https://www.pmscr.cz/statistika/>>

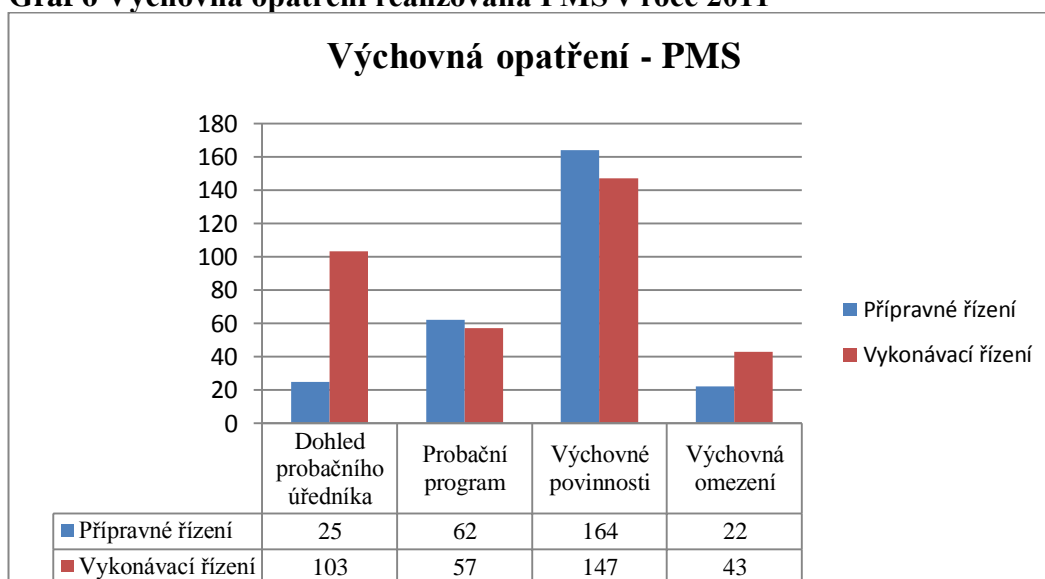
Probační a mediační služba ve svých statistikách v daném roce uvádí pouze nově evidované případy, proto je nutné při zkoumání jejich statistik počítat i s případy, jejichž výkon může trvat i více let (např. dohledy), ale byly již zaevidované v minulých letech. Ve skuteč-

¹¹³HULMÁKOVÁ, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1.vyd. Praha: C.H.Beck, 2013.

nosti tedy PMS pracuje s podstatně větším objemem případů, neboť se zabývá i mladistvými z let předcházejících, u kterých nebyla uložena opatření zatím skončena. Ovšem počet celkových případů, se kterými PMS pracuje v daném roce, ve svých statistikách přístupných na jejich internetových stránkách neviduje. Jak ukazuje graf č. 5 v letech 2008 – 2010 PMS eviduje přibližně stejné množství nových případů. Nárůst můžeme pozorovat v roce 2011, kdy došlo k navýšení o 1685 případů oproti roku 2008. Podíváme-li se však na nově evidované počty případů mládeže celkem, pak je tendence opačná a v daném období došlo k jejich mírnému poklesu, kdy v roce 2008 tvořil jejich podíl na celkovém počtu nově evidovaných případů 16,4%, zatímco v roce 2011 je to 14,4%. Zatímco absolutní počet nově evidovaných případů u mladistvých zůstává v letech 2008-2011 téměř totožný, u nově evidovaných případů u dětí do 15 let došlo v roce 2011 v porovnání s rokem 2008 ke snížení o téměř 20% a nově evidované případy dětí vykazují od roku 2008 trvalý pokles.

PMS je aktivní i v přípravném řízení, což potvrzují následující data, kdy v roce 2011 evidovala 2347 případů mládeže v tomto stádiu trestního stíhání, což představuje 60% z celkem evidovaných 3913 případů v roce 2011. Zbytek, tj. 1566 připadlo na vykonávací řízení. V přípravném řízení se PMS nejvíce podílela na zprostředkování řešení konfliktu (tzn. případy zahrnující, jak přípravu podkladů pro možnost uplatnění odklonu, tak i přípravu podkladů pro možnost uplatnění jiného alternativního rozhodnutí), které představuje 76,2% všech případů řešení trestné činnosti mládeže realizovaných PMS. PMS se také podílela na případech, kdy došlo u mládeže k podmíněnému zastavení trestního stíhání a podíl těchto případů činil v přípravném řízení 8,5% všech činností realizovaných PMS v roce 2011.

Graf 6 Výchovná opatření realizovaná PMS v roce 2011

Zdroj: Statistika PMS ČR v roce 2011. [online]. [cit. 25.5.2013]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/010111_311211_Statistika_PMS_CR_pro_www.pdf.

Graf č. 6 ukazuje počty výchovných opatření uložených mladistvým, které PMS evidovala v roce 2011. Výchovná opatření lze uložit se souhlasem mladistvého již ve fázi přípravného řízení. Jejich podíl na všech realizovaných činnostech PMS v roce 2011 v této fázi řízení činil 10,6%. Z výchovných opatření v přípravném řízení dominují výchovné povinnosti a probační programy, kdy výchovné povinnosti tvořily 60% všech realizovaných výchovných opatření.

Ve fázi vykonávacího řízení činil podíl uložených výchovných opatření téměř 20% ze všech uložených opatření, na nichž se PMS v roce 2011 podílela. Stejně jako v přípravném řízení ze všech výchovných opatření u mladistvých realizovaných prostřednictvím PMS v roce 2011 převažovaly výchovné povinnosti (42%) a dohled probačního úředníka (29,4%). V posledních letech jsou výchovná opatření ukládána spíše méně, tento trend lze vysvětlit i poklesem stíhaných a odsouzených osob. Napomenutí s výstrahou je ukládáno spíše výjimečně.¹¹⁴ Údaje o rozsahu jeho využívání však nejsou k dispozici ve statistikách PMS, neboť toto výchovné opatření není v její kompetenci. Napomenutí s výstrahou vykonávají jiné subjekty jako soudy, státní zastupitelství nebo svou pravomoc mohou přenést na orgány školy nebo zákonné zástupce mladistvého.

¹¹⁴HULMÁKOVÁ, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1.vyd. Praha: C.H.Beck, 2013. s. 69.

II. Praktická část

7 Metodologie

7.1 Cíl praktické části

Cílem praktické části diplomové práce je ukázat, zda, a případně ve kterých oblastech, existují určité mezery ve fungování ZSM v oblasti uplatňování výchovných opatření. Jde o identifikaci problémových oblastí při aplikaci výchovných opatření v praxi u mladistvých pachatelů trestné činnosti. Vzhledem ke skutečnosti, že většina výchovných opatření ukládaných mladistvým je realizována prostřednictvím PMS, bylo mým cílem zkoumat danou problematiku prostřednictvím jejich dat. Chci tedy odhalit problémové oblasti při aplikaci výchovných opatření realizovaných PMS.

7.2 Výzkumná strategie

Pro účely mé práce jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii. Tato strategie umožní hlouběji proniknout do problematiky ukládání a výkonu výchovných opatření a odkrytí význam informací, které jsem získala při sběru dat. Získaná data jsem dále analyzovala a interpretovala, přičemž jsem využila metodu logické indukce, při níž „*pátráme po pravidelnostech a vzorcích, které snad existují v objektivní realitě*“.¹¹⁵ Kvalitativní strategie mi může pomoci vytvořit komplexní obraz dané problematiky. Závěry, ke kterým jsem dospěla, však nelze zobecnit na celou populaci problému, ale jsou platné pouze pro námi zkoumané případy. Zjištění dovolují pouze hypotetická zobecnění, a proto platnost vyslovených hypotéz musí být ověřena dalším výzkumem.¹¹⁶

7.3 Metoda a technika výzkumu

Zvolená metoda určuje způsob získání dat i jejich další zpracování. Jako metodu jsem vybrala studium dokumentů. Mezi výhody studia dokumentů patří jejich dosažitelnost bez ohledu na dobu, informace, které jsou pečlivě zpracované a fakta v nich obsažená nejsou vystavena působení zdrojů chyb nebo zkreslení způsobená subjektivním nazíráním výzkumníka na problém jako při užití jiných metod, např. rozhovoru. Omezení mohou spočívat v tom, že se může jednat o chráněné informace, data se musí vyhledat, vyžaduje se přepis nebo skenování a materiál může být nekompletní a nepřesný. Zvolenou technikou je analýza sekundár-

¹¹⁵DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 1998. s.76.

¹¹⁶HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. 2.vyd. Praha: Portál, 2008.

ních dat, která již byla získána dříve úředníkem PMS, ale za jiným účelem. U této techniky je výhodou, že je možné ji využít v případě, kdy není dostatek času nebo možnost sesbírat vlastní data, ale často vzniká nutnost konzultovat informace s tím, kdo se původně podílel na jejich sběru.

Mým úkolem bylo analyzovat spisy jednotlivých případů mladistvých klientů PMS, ve kterých jsem se snažila identifikovat oblasti, které pokládám za důležité vzhledem k cíli této práce: sociodemografické údaje, recidiva pachatele, spáchaný trestný čin a motiv ke spáchanému činu, aktivita pachatele – především ochota spolupracovat s PMS a stanovisko ke spáchanému činu, spolupráce s orgány (odkud přišel podnět k činnosti s PMS, v jaké fázi řízení, zda se spolupracovalo s orgány jako je OSPOD, policie, státní zastupitelství, soud a jaká byla jejich činnost v průběhu řízení ve spolupráci s PMS). Dalšími oblastmi, kterým byla věnována pozornost byl počet setkání s úředníkem PMS a mladistvým pachatelem, délka mezi jednotlivými setkáními, doba, která uběhla od zahájení spolupráce k vyhlášení rozsudku a uložení výchovného opatření, navrhované výchovné opatření ze strany PMS, kontakt s poškozeným, tedy zda-li došlo ke kontaktu, kdo kontaktoval poškozenou osobu, výše způsobené škody, a zda se přihlédlo ke spolupráci s poškozeným v konečném rozhodnutí. Za důležité považuji také konečné uložené opatření a zda bylo nebo je výchovné opatření plněno, v případě, že ne, jaká byla další reakce.

Následně jsem ze sebraných dat podle uvedených kritérií zpracovala kasuistiky jednotlivých případů, které jsem dále analyzovala a interpretovala.

Výsledky výzkumu mohou být výrazně ovlivněny subjektivním nazíráním na zkoumaný problém, které může být způsobeno nedostatečnou zkušeností s výzkumem i danou problematikou. Abych zamezila tomuto zkreslení, konzultovala jsem problematiku části s odborníkem, v mém případě s úředníkem PMS zaměřeným na problematiku mládeže.

7.4 Výběr výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek představuje konkrétní případy, kterými se zabývám. Vzorek byl vytvořen metodou záměrného výběru, který je nejvíce využívanou metodou v kvalitativním výzkumu. Zkoumané případy byly vybrány na základě předem stanovených kritérií: jednalo se o mladistvé pachatele, jimž bylo v době řízení trestní věci 16 – 17 let, bylo jim uloženo alespoň jedno výchovné opatření v časovém období od roku 2008 – až dosud a pocházejí ze spisové dokumentace činnosti PMS v Opavě. Za stanovené období se jednalo o 54 případů uložených výchovných opatření. Celkem jsem pracovala s 10 spisy, z nichž 8 případů již bylo ukončeno a ve 2 případech výkon výchovného opatření stále běží. Velikost vzorku byla determinována

dostupností vhodných spisů, nicméně v kvalitativním výzkumu není rozhodujícím kritériem velikost vzorku, ale informační bohatost jednotlivých případů. Zkoumané spisy byly poskytnuty na základě předchozí dohody s probačním úředníkem specializovaným na problematiku mládeže a vedoucím střediska u PMS v Opavě.

PMS v Opavě byla vybrána především z důvodu absolvování praxe na zdejším středisku, na jejímž základě došlo k navázání potřebných kontaktů na odpovědné pracovníky, kteří následně byli ochotni poskytnout spisovou dokumentaci a informace potřebné pro můj výzkum.

7.5 Organizace výzkumu

Samotné zkoumání poskytnuté spisové dokumentace probíhalo v průběhu dubna a května v roce 2013. Po předběžném projednání byly probačním úředníkem PMS v Opavě, který je specializovaný na problematiku pro mládež, vybrány spisy podle výše uvedených kritérií. Spisy byly poskytnuté na základě zachování mlčenlivosti uvedených údajů. Následně po několikadenních návštěvách střediska PMS v Opavě byla v těchto dokumentech vyhledána potřebná data a provedeny terénní záznamy o zjištěných skutečnostech. Na základě těchto záznamů byly následně zpracovány kasuistiky jednotlivých případů.

8 Kasuistiky

Případ č. 1

Šestnáctiletý chlapec pochází z neúplné rodiny. V deseti letech byl svěřen do výchovy otce. Otec si našel novou přítelkyni, vlastní matka se o syna nezajímá. Mladistvý má celkem pět sourozenců. Studuje učňovský obor strojní mechanik na střední škole technické. V minulosti nebyl stíhán ani šetřen policií, občas se u něj vyskytly kázeňské problémy, jak vyplývá z hodnocení školy.

Mladistvý se v nezjištěné době od 30.4. do 2.5. 2012 dopustil **provinění zatajení věci** podle § 219/1 TrZ, kdy v uvedené době našel notebook v hodnotě 11 800 Kč a tento si ponechal pro svou potřebu, ačkoliv si byl vědom, že mu nepatří. **Motiv** ke spáchání tohoto činu mladistvý nevedl. Chlapec se ke spáchanému provinění doznal, vyslovil lítost a také souhlas s případným podmíněným zastavením trestního stíhání.

Trestní stíhání mladistvého bylo zahájeno dne 2.8.2012 usnesením policejního komisaře. Státní zástupkyně **rozhodla** ve věci usnesením dne 21.9.2012 o podmíněném zastavení trestního stíhání se zkušební dobou trvající jeden rok, uložením výchovného opatření dohledu probačního úředníka na 1 rok a výchovné povinnosti vykonat společensky prospěšnou činnost pomocné a úklidové práce v rozsahu 30 hodin ve středisku výchovné péče. Výkonem byla pověřena PMS. **Poškozenou osobou** zde byla základní škola, jejíž ředitelce patřil odcizený notebook. Ten jí byl policií vrácen. Poškozená se vyjádřila k výši způsobené škody, s dalšími nároky na náhradu škody se ale nepřipojila.

Podnět ke spolupráci PMS s mladistvým přišel od státní zástupkyně ve fázi vykonávacího řízení. Z uvedených informací bylo zjištěno, že před meritorním rozhodnutím se spolupracovalo s OSPOD, který poskytl vyjádření o poměrech mladistvého, a také s policií, která prováděla výslech. Mladistvý je **v evidenci PMS** veden od 25.10.2012. První pozvánka na konzultaci byla zaslána 31.10., 8.11.2012 proběhlo první setkání, kterého se účastnili i rodiče. Od té doby dochází k pravidelným konzultacím, které proběhly dne 3.12.2012, 8.1., 24.1., 26.2.2013. Poslední schůzka datovaná ve spise je po dvou měsících dne 10.4.2013. Probační úředník s mladistvým dosud nepodepsal plán probačního dohledu ani nebyla provedená návštěva v bydlišti ani škole mladistvého. Mladistvý poskytl přístup úředníkovi do systému hodnocení školy.

Uložená výchovná opatření dosud probíhají, společensky prospěšná činnost není dosud vykonána, mladistvý se k ní staví negativně. Konec zkušební doby uplyne letos v říjnu.

Případ č. 2:

Sedmnáctiletý hoch pochází z neúplné rodiny. Žije pouze s matkou. Nemá žádné sourozence, s otcem je v kontaktu. Je studentem obchodní akademie. V minulosti nebyl šetřen policií, ani nebyly zaznamenány žádné jiné problémy. Mladistvý se dopustil **provinění krádeže** podle § 205/1 TrZ ve formě spolupachatelství, kdy kradl v obchodech s oblečením. Jeho **motivem** byl nedostatek peněz na dárek pro matku k narozeninám, chtěl to zkusit. Jeho spolupachatelem byl spolužák ze školy. Závažnost svého činu si uvědomoval, byl připraven nést za něj odpovědnost, projevil zájem dobrovolně odpracovat způsobenou škodu.

Podnět k zahájení spolupráce PMS s mladistvým vzešel od samotné PMS v průběhu přípravného řízení. PMS si vyžádala zahájení spolupráce s policií, která jim poskytovala informace o průběhu řízení. Ze zprávy z OSPOD vyplynulo, že byl proveden výchovný pohovor o následcích trestného činu, taktéž OSPOD poskytl zprávu o poměrech pachatele. Státní zastupitelství navrhovalo uložení výchovné povinnosti společensky prospěšné činnosti. **Spis byl založen** 23.3.2010. Dne 25.3.2010 byla zaslána pozvánka na konzultaci, která proběhla 13.4.2010. Další konzultace konané na středisku se uskutečnily 20.4., 27.4., 26.5.2010. Náplní těchto schůzek bylo jednání o náhradě škody, o spáchaném provinění, osobních poměrech mladistvého a dalším možném průběhu trestního řízení. S mladistvým byla konzultována možnost uložení výchovné povinnosti a stanovisko klienta k němu. PMS také kontaktovala poskytovatele, který by mohl zabezpečit výkon výchovné povinnosti. V průběhu přípravného řízení byla dne 29.4.2010 uložena státní zástupkyní výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost, kterou měl mladistvý odpracovat do konce června 2010.

PMS vypracovalo návrh před konečným rozhodnutím na zastavení trestního stíhání s uložení výchovné povinnosti vykonat SPČ v maximální výměře 20 hod., jež považuje za účelné, vzhledem k osobě mladistvého, dosavadního bezúhonného života a spolupráce s PMS. Ke **kontaktu s poškozenými** zástupci vykradených obchodů nedošlo, mediace neproběhla. Ukradené zboží bylo vráceno policií. Pachatel zaplatil v součinnosti se spolupachatelem škodu ve výši 8 549 Kč, s dalšími nároky se poškození nepřipojili do trestního řízení. V závěrečném rozhodnutí státní zástupce přihlédl k uhrazené škodě.

Dne 28.6.2010 **státní zástupce rozhodl** o podmíněném zastavení trestního stíhání mladistvého se stanovením zkušební doby 8 měsíců. **Výchovná povinnost** uložená v přípravném řízení **nebyla**, na základě doporučení obhájce mladistvého, **vykonána**. Státní zástupce rozhodoval s ohledem na výši škody, její uhrazení a dosavadní bezúhonný způsob

života. Proběhlo poučení, že pokud v průběhu zkušební doby dojde ke spáchání dalšího trestného činu, bude podána obžaloba a bude se pokračovat v trestním řízení.

Případ č. 3:

Sedmnáctiletý chlapec je z rozvedené rodiny. Žije spolu s matkou a starším bratrem. Oba rodiče pracují jako policisté. Mladistvý je studentem střední průmyslové školy. V minulosti nebyl stíhán ani šetřen policií, nejsou známy ani žádné kázeňské nebo výchovné problémy. Dne 21.3.2008 se dopustil **provinění řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění** podle § 180/d TrZ. Jako **motiv** svého jednání uvedl, že chtěl odvézt kamarády, kteří požili alkohol, a tak jim pomoci. Ke spáchanému činu se doznal, svého činu litoval a vyslovil souhlas s podmíněným zastavením trestního stíhání a uložením výchovného opatření.

Podnět ke spolupráci PMS s mladistvým přišel od policie, která zahájila trestní stíhání ve fázi přípravného řízení. Mladistvý byl policií poučen o možnosti uložení výchovného opatření za přítomnosti obhájce, OSPOD a zákonného zástupce, na které upozornil poté i státní zástupce. Žaloba podána nebyla. OSPOD poskytl zprávu o poměrech mladistvého. **V evidenci PMS** byl mladistvý od 24.3.2008. V přípravném řízení proběhla 2 setkání a to 24.3. a 26.3.2008. Na schůzkách probíhajících na středisku byl získán souhlas s uložení výchovné povinnosti, byl projednáván možný způsob vyrovnání škody a řešily se vztahy mladistvého s rodiči a jejich reakce na spáchané provinění. **PMS navrhovala** uložení výchovné povinnosti SPČ okolo 50 hodin.

Mladistvý **kontaktoval poškozené**, kterými byli dva spolujezdci motorového vozidla. S jedním z nich uzavřel dohodu na středisku PMS o způsobu náhrady škody, a to tak, že mladistvý zaplatí výši způsobené škody, která vznikla na autě v částce 4 809 Kč. Druhému poškozenému měl zaplatit náklady léčby, které vznikly všeobecné zdravotní pojišťovně ve výši 548 Kč. S dalšími nároky se poškození nepřipojili k trestnímu řízení.

V meritorním rozhodnutí ze dne 5.5.2008 **státní zástupkyně usnesením rozhodla** o podmíněném zastavení trestního stíhání se zkušební dobou 15 měsíců, v průběhu zkušební doby uhradit náklady léčení spolujezdci a také vykonání společensky prospěšné činnosti v rozsahu 50 hodin. Při rozhodování bylo přihlédnuto k uzavřené dohodě.

Výkonem rozhodnutí byla pověřena PMS. V rámci vykonávacího řízení proběhlo 7 konzultací ve dnech 13.6., 18.8., 21.10., 1.12.2008, 21.1., 2.3. a 26.5.2009. V průběhu zkušební doby nebyla provedena ani jedna návštěva v bydlišti mladistvého.

Uložené výchovné opatření **bylo splněno**. Výše způsobené škody byla zaplácena dne 1.12.2008 mladistvým, kterému vypomohla rodina. Společensky prospěšná činnost byla od-

pracována dne 8.2.2009, přičemž vykonávat ji mladistvý začal dne 23.6.2008. Státní zástupce na návrh PMS rozhodl dne 10.9.2009 o osvědčení mladistvého v průběhu zkušební doby.

Případ č. 4:

Šestnáctiletý hoch pochází z úplné rodiny. Má mladší sestru, matka je nezaměstnaná a otec pracuje jako správce sítě informačních technologií na vysoké škole. Mladistvý studuje na obchodní akademii. Dosud nebyl šetřen policií, ani se nevykazoval žádnými výchovnými problémy. V době od listopadu 2010 do března roku 2011 se se svým spolupachatelem dopustil **provinění poškození cizí věci** podle § 228/1 TrZ, když způsobil zapálení odpadu, v jehož důsledku došlo ke znehodnocení 3 kontejnerů. **Motivem** pro spáchání tohoto činu byla snaha zažít dobrodružství. Pachatel v trestním stíhání projevil lítost, ochotu odčinit své provinění. Náhled na své jednání měl.

Podnět k činnosti převzala PMS od policie ve fázi přípravného řízení. Trestní stíhání bylo zahájeno dne 18.4.2011, v **evidenci PMS** byl mladistvý od 21.4.2011. První konzultace proběhla 10.5.2011. Dále následovaly konzultace dne 26.5. a 7.6.2011, v jejichž rámci byl řešen postoj mladistvého ke spáchanému provinění, situace ve škole, trávení volného času, rodinné poměry, možnosti řešení způsobené škody a projednávány možnosti vykonání SPČ. V této etapě řízení bylo spolupracováno s policií, která podávala informace o průběhu řízení, s OSPOD, který telefonicky informoval PMS o poměrech mladistvého, dále proběhlo odborné vyšetření k vypracování znaleckého posudku. PMS také oslovila ředitelku školy, do které mladistvý docházel, pro zjištění možnosti vykonat zde výchovnou povinnost SPČ.

Poškozenému městu, kterému kontejnery patřily, vznikla škoda v celkové výši 37 950 Kč. Rodiny pachatelů kontaktovaly poškozené, celou škodu uhradila matka spolupachatele a otec mladistvého jí splatil polovinu způsobené škody dne 27.5.2011. **PMS navrhovala** užití podmíněného zastavení trestního stíhání a současně také uložení výchovné povinnosti SPČ v rozsahu 30 hodin vzhledem k tomu, že se mladistvý na náhradě škody sám nepodílel. **Státní zastupitelství rozhodlo** dne 16.6.2011 o podmíněném zastavení trestního stíhání se zkušební dobou 1 roku, uložení výchovné povinnosti vykonat SPČ v rozsahu 30 hodin. V konečném rozhodnutí bylo přihlédnuto k úhradě způsobené škody, i když se na ní mladistvý sám nepodílel.

Dohled nad plněním povinností vykonávalo PMS. V rámci vykonávacího řízení se spolupracovalo se školou, která vypracovávala hodnocení o chování a prospěchu pachatele, městským úřadem, státním zastupitelstvím, které požadovalo zprávu o průběhu zkušební do-

by. V této fázi řízení proběhly konzultace dne 21.7., 8.8., 5.10., 30.11.2011, 19.1., 22.3. a 19.7.2012. Mladistvý nebyl navštíven úředníkem v místě bydliště, ani ve škole.

V průběhu zkušební doby byl mladistvý vyšetřován policií za údajnou výtržnost. Věc byla hlášena na OSPOD. Přesto státní zástupce rozhodl na návrh PMS o osvědčení mladistvého dne 2.8.2012. Výchovná povinnost **byla vykonána** dne 12.8.2011 a spolupráce byla hodnocena jako bezproblémová.

Případ č. 5:

Sedmnáctiletý hoch pochází z úplné rodiny. Má jednoho staršího bratra. Rodiče jsou zaměstnaní, matka pracuje jako učitelka a otec je ředitelem soukromého rehabilitačního centra. Mladistvý je studentem gymnázia. Dosud nebyl stíhán ani vyšetřován policií a nebyly zaznamenány žádné výchovné problémy. V období od 12.11.2007 do 5.5.2008 z IP adresy rozvíjel internetové stránky pojednávající o nacismu, rasismu a skinheadech a dopustil se tak **provinění** podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo omezování jejich práv a svobod podle § 198a)/1 a § 198a)/3a) TrZ. **Důvodem** spáchání tohoto činu byla reakce na nespecifickou křivdu, která mladistvému měla být způsobena romskou skupinou osob. Mladistvý prostřednictvím svého obhájce podal stížnost k zahájenému trestnímu stíhání, jelikož čin byl spáchán v době, kdy mladistvý dosud nebyl trestně odpovědný. Stížnost byla zamítnuta z důvodu, že se na internetových stránkách pohyboval i po dosažení věku 15 -ti let. Byl ochoten spolupracovat a uznal, že věc musí napravit.

Trestní stíhání bylo zahájeno 18.12.2008. **Podnět** k zahájení spolupráce vzešel od samotné PMS, která si tento případ vytipovala. **V evidenci PMS** byl mladistvý od 19.2.2009, v přípravném řízení proběhly dvě konzultace, a to dne 16.3. a 24.3.2009, na nichž bylo projednáno spáchané provinění, hovořilo se o možném průběhu trestního řízení, mladistvý byl poučen o odklonech a výchovných opatřeních, podepsal souhlas s vykonáním SPČ a řešily se jeho osobní poměry. V přípravném řízení PMS spolupracovala se státním zastupitelstvím, které podalo návrh na vykonání SPČ v rámci přípravného řízení, a s organizací, která měla zajišťovat výkon SPČ. Dne 20.4.2009 vydala státní zástupkyně usnesení o uložení tohoto výchovného opatření v rozsahu 40 hodin, s termínem výkonu do 11.5.2009. Dále se spolupracovalo s policií, která sdělovala postup ve vyšetřování, s OSPOD, který poskytl informace o poměrech mladistvého.

Poškozeným subjektem byl v tomto případě stát. Mladistvý se snažil způsobenou škodu odčinit vykonáním společensky prospěšné činnosti.

PMS navrhovala v přípravném řízení vykonání SPČ, o kterém bylo rozhodnuto 20.4.2009, po jeho vykonání vzhledem k projevené snaze o řešení následků, v krátkém čase vykonané výchovné povinnosti navrhovala zvážit využití odklonu od trestního řízení a také uložení dohledu probačního úředníka. Dne 12.5.2009 **rozhodlo státní zastupitelství** usnesením o podmíněném zastavení trestního stíhání a uložení dohledu probačního úředníka na dobu 15 měsíců. Výkonem byla pověřena PMS.

Ve vykonávacím řízení PMS navázala spolupráci se školou mladistvého, která poskytovala informace o hodnocení prospěchu a chování pachatele. V rámci dohledu byly uskutečněny schůzky na středisku PMS, které probíhaly ve dnech 2.7., 2.9., 5.10., 2.11.2009, 22.2., 19.4., 1.7. a 2.9.2010. Plán probačního dohledu úředník s mladistvým podepsal na schůzce dne 22.2.2010. V plánu si společně stanovili podmínky, že mladistvý bude dodržovat školní docházku, dobré chování ve škole, zlepšit si prospěch, bez svolení rodičů neopustí jejich domov, bude se učit ve stanovených hodinách a umožní rodičům kontrolu své činnosti na internetu. Úředník neprovedl návštěvu v bydlišti, se školou byl v kontaktu přes e-maily. Výchovné opatření **bylo splněno**, zkušební doba dohledu probíhala bez větších problémů a 8.9.2010 bylo rozhodnuto o osvědčení mladistvého.

Případ č. 6:

Sedmnáctiletý chlapec je z úplné rodiny. Má dvě starší sestry. Jeho rodiče jsou zaměstnání, matka pracuje v sociálních službách a otec je živnostník. Mladistvý studuje obor instalatér na středním odborném učilišti. Doposud neměl problémy s policií ani jiné výchovné problémy. V době od 2.5. do 7.5.2011 se dopustil **provinění krádeže** podle § 205/1a) TrZ, kdy se společně s kamarádem vloupal do zahradní chatky a odcizil paintballové zbraně a rukavice. **Jeho motivem** byla snaha získat rychle finanční hotovost. V průběhu jednání s PMS mladistvý projevil lítost, vyslovil souhlas s uložením výchovného opatření, chtěl se omluvit poškozenému.

Podnět ke spolupráci PMS s mladistvým v přípravném řízení iniciovala policie, která zahájila trestní stíhání 8.6.2011. **Spis** mladistvého na PMS byl **založen** 7.7.2011 a v době před konečným rozhodnutím proběhly dvě konzultace ve dnech 21.7. a 26.7.2011. Jejich tématem bylo zjistit postoj ke spáchanému provinění, životní situaci mladistvého, jeho povahu a rodinné vztahy. Taktéž mladistvý podepsal souhlas s uložením výchovného opatření SPČ. PMS také kontaktovala **poškozeného** a nabídla mu spolupráci. Celková škoda, která byla mladistvým způsobena, činila 7 330 Kč. Ukradené věci byly policií zabaveny a vráceny majiteli. Mladistvý byl ochotný přistoupit k mediačnímu řízení, ale poškozený nakonec nevyužil na-

bídky k osobnímu setkání a mediaci tak neproběhla. Nepřipojil se ani s dalšími nároky k trestnímu řízení. V přípravném řízení PMS spolupracovala se státním zastupitelstvím, které oznámilo podání obžaloby na mladistvého dne 5.8.2011.

PMS navrhovala vzhledem k 1. provinění, projevené lítosti, ochotě mladistvého přistoupit k mediaci a nepřipojení poškozeného s dalšími nároky do trestního řízení, využití podmíněného zastavení trestního stíhání a vykonání SPČ. **Samosoudce** dne 16.9.2011 usnesením o těchto opatřeních **rozhodl** a stanovil zkušební dobu na 10 měsíců, v níž musí mladistvý vykonat společensky prospěšnou činnost v rozsahu 30 hodin. V konečném rozhodnutí zohlednil přístup mladistvého k řešení způsobené škody. K výkonu probačních činností pověřila soudní tajemnice PMS.

Ve vykonávacím řízení PMS kontaktovala organizaci, která zajišťovala výkon výchovné povinnosti, spolupracovala se soudní tajemnicí, která vyžadovala zprávu o průběhu zkušební doby. Na středisku PMS probíhaly schůzky s mladistvým ve dnech 13.10., 7.12., 13.3.2012, 24.4. a 11.7.2012. Probační úředník nenavštívil mladistvého v místě bydliště. Komunikoval s poskytovatelem SPČ a se školou do níž pachatel docházel.

Mladistvý **vykonal** uloženou výchovnou povinnost dne 28.11.2011, přičemž ji začal odpracovávat dne 17.10.2011. Dne 2.11.2012 bylo rozhodnuto o osvědčení mladistvého ve zkušební době na návrh PMS.

Případ č. 7:

Sedmnáctiletý hoch žije s oběma rodiči. Má dva starší sourozence. Oba rodiče jsou zaměstnaní. Chlapec studuje učňovský obor na střední škole technické. Mladistvý dosud nebyl šetřen policií, ale vyskytly se problémy s užíváním marihuany a zadlužováním. V prosinci roku 2008 absolvoval program ve středisku výchovné péče. Dne 28.10.2009 se dopustil **provinění krádeže** ve formě spolupachatelství podle § 247/1a,b TrZ. Jeho **motivem** pro spáchání činu byla nuda a snaha získat rychle peníze. Mladistvý se k činu plně doznal, litoval, projevil ochotu spolupracovat s PMS a nahradit škodu.

Trestní stíhání bylo zahájeno 29.10.2009. **Podnět** k zahájení činnosti PMS s mladistvým podal rodinný příslušník pachatele již v přípravném řízení. V něm PMS nejvíce spolupracovala s policií, která poskytovala informace o průběhu vyšetřování, s OSPOD a státním zastupitelstvím, které vyžadovalo stanovisko PMS k případu. V přípravném řízení proběhly s mladistvým 3 konzultace a telefonáty s rodiči. Konzultace probíhaly dne 4.11., 10.11. a 19.11.2009, kdy se projednávalo hlavně spáchané provinění, způsobená škoda a její náprava, možnost vykonání SPČ a mediaci s poškozenou, vztahy s rodiči a další oblasti

v životě mladistvého. PMS také kontaktovala **poškozené subjekty**, jimiž byly Správa železnic a majitelka vykradené trafiky. Rodiče se poškozené majitelce trafiky omluvili, osobně se poškozená s pachatelem setkat nechtěla. Stanovila si požadavek nahradit způsobenou škodu, při jehož splnění nebude požadovat další náhrady u soudu. Byla tedy uzavřena dohoda o způsobu náhrady škody, k mediaci nedošlo. Celková způsobená škoda na trafice byla 17 770 Kč, poškozená požadovala zaplacení pouze 8 000 Kč oběma pachateli. Správa železnic vyčíslila svou škodu na více než 3000 Kč, podle odborných posudků ale nebyla vyšší než 1000 Kč, přesto pachatelé poslali společně na jejich účet částku 1200 Kč. Úhrada škody byla doložena dne 4.12.2009.

PMS navrhovala z důvodu snahy o zajištění náhrady škody, ochoty spolupracovat, uzavření dohody o způsobu a výši náhrady škody a také vzhledem k prvnímu provinění podmíněné zastavení trestního stíhání, využití výchovné povinnosti SPČ v rozsahu 30 hodin a uložení dohledu probačního úředníka. **Státní zastupitelství** vydalo dne 8.12.2009 usnesení, v němž uložilo navrhované opatření od PMS a stanovilo zkušební dobu na 15 měsíců. V konečném rozhodnutí bylo přihlédnuto ke snaze mladistvého o odčinění způsobené škody. Výkonem opatření byla pověřena PMS.

Ve vykonávacím řízení PMS nejvíce spolupracovala se státním zastupitelstvím, poskytovatelem pro vykonání SPČ a také s policií, od které PMS vyžadovala informace o případném novém vyšetřování mladistvého v průběhu zkušební doby. Po vynesení rozhodnutí proběhly na PMS konzultace s mladistvým ve dnech 25.2., 25.3., 29.4., 7.6., 1.7., 2.11.2010, 11.2. a 21.3.2011. Dne 29.4.2010 mladistvý s probačním úředníkem podepsali plán probačního dohledu, kde společně dohodli, že mladistvý se bude s úředníkem setkávat 1x za měsíc, ve škole nebude mít neomluvené absence, nebude mít sníženou známku z chování, v noci se nebude zdržovat mimo domov, bude předkládat potřebné doklady a na výzvu probačního úředníka se podrobí kontrolnímu testu na drogy. Dne 20.10.2010 proběhla návštěva v bydlišti mladistvého a úředník byl v průběhu dohledu v kontaktu se školou.

Výchovná povinnost SPČ byla **splněna** dne 8.4.2010, přičemž mladistvý ji začal odpracovávat 4.3.2010. Přestože byly v průběhu dohledu zaznamenány výkyvy v chování mladistvého a především zpočátku dohledu se mladistvý ke všemu stavěl odmítavě, k jeho konci negativní faktory vymizely a tak bylo dne 13.4.2011 na návrh PMS rozhodnuto o osvědčení mladistvého ve zkušební době.

Případ č. 8:

Sedmnáctiletý hoch pochází z úplné rodiny. Má jednu starší sestru. Rodiče jsou zaměstnaní. Mladistvý studuje učňovský obor obráběč kovů na střední škole. V minulosti nespáchal žádná provinění, vyskytly se jen výchovné problémy a experimenty s marihuanou, hoch spolupracoval také s psychologem. Mladistvý v době od 9.12.2010 do 9.1.2011 spáchal **provinění krádeže** podle § 205/1a) TrZ, kdy odcizil finanční hotovost z domácnosti svých rodičů. Tohoto činu se dopustil proto, že se chtěl mít dobře, blíže svůj **motiv** nespecifikoval. Mladistvý se k činu plně doznal, omluvil se rodičům, litoval svého jednání, přestože jim neukradl peníze poprvé.

Podnět k zahájení spolupráce PMS a mladistvého přišel v přípravném řízení od policie. Trestní stíhání bylo zahájeno dne 17.1.2011 a rodiče k němu dali souhlas. Z tohoto důvodu byl mladistvému ustanoven opatrovník, kterým se stala pracovnice OSPOD. Mladistvý je **v evidenci PMS** od 24.1.2011. V této fázi řízení PMS spolupracovala s policejním vyšetřovatelem a státním zastupitelstvím, které podalo obžalobu dne 16.2.2011. V přípravném řízení proběhly na středisku PMS schůzky s mladistvým dne 14.2. a 28.2.2011, kdy se jednalo o způsobu splácení škody, proběhla mediace s poškozenými rodiči, byly řešeny rodinné vztahy, spolupráce s psychologem a školní výsledky. **Poškozenými** osobami zde byly rodiče mladistvého pachatele. PMS je kontaktovala a zaslala pozvánku ke konzultaci. Poškození byli ochotni přistoupit k mediaci, jejímž výsledkem byla dohoda o způsobu náhrady škody. Celková způsobená škoda byla 21 000 Kč. Mladistvý se zavázal splácet tuto škodu každý měsíc z brigády. V rámci dohody byly stanoveny i další povinnosti. PMS zaslala státnímu zastupitelství dohodu o způsobu řešení škody a zprávu o proběhlé mediaci.

Na základě proběhlé mediace s poškozenými a sepsání dohody o způsobu řešení škody **PMS navrhovala** podmíněné zastavení trestního stíhání a také využití dohledu probačního úředníka za účelem větší kontroly mladistvého a udržení dohody o úhradě škody. **Samosoudce rozhodl** dne 16.3.2011 usnesením o navrhovaných opatřeních v souladu s návrhem PMS a stanovil zkušební dobu 1 roku, ve které je mladistvý povinen nahradit škodu dle uzavřené dohody. Při svém rozhodování přihlédl k uzavřené dohodě o náhradě škody. Výkonem byla pověřena PMS.

Ve vykonávacím řízení se spolupracovalo opět se soudem, který požadoval zprávy o průběhu dohledu, a také s policejními orgány s žádostí o informace o případném dalším šetření mladistvého. V této fázi řízení probíhaly na PMS konzultace s mladistvým ve dnech 26.4., 26.5., 12.7., 7.9., 15.12.2011 a 23.2.2012. Na schůzce dne 12.7.2011 podepsali dohledový

plán, v němž společně stanovili, kdy se mladistvý bude dostavovat na středisko, nebude mít neomluvené absence a sníženou známku z chování a prospěchu, bez souhlasu rodičů se nebude zdržovat v nočních hodinách mimo domov a bude překládat potřebné doklady. Úředník provedl dne 1.11.2011 také návštěvu mladistvého v jeho bydlišti, která byla předem domluvená. Taktéž byl v kontaktu se školou, kterou žádal o poskytnutí hodnocení mladistvého.

Závěrečnou hodnotící zprávu vypracovala PMS dne 16.4.2012. Konstatovala, že **dohled splnil** svůj účel a navrhovala osvědčení mladistvého ve zkušební době i přes nedodržení všech podmínek stanovených v dohledovém plánu, konkrétně v bodě týkající se školních povinností. Samosoudce rozhodl o osvědčení mladistvého dne 29.5.2012.

Případ č. 9:

Sedmnáctiletý mladík je z rozvedené rodiny. Žije spolu s matkou a starším bratrem, s otcem se pravidelně stýká. Matka je zaměstnaná, otec má problémy s alkoholem. Chlapec je učněm oboru mechanik- opravář na střední škole technické. Jako dítěti mladšímu 15-ti let mu byl uložen program ve středisku výchovné péče, který úspěšně absolvoval. Mladistvý se dne 26.12.2011 dopustil **provinění ohrožení pod vlivem návykové látky** podle § 274/1,2a) TrZ a **provinění neoprávněného užívání cizí věci** podle § 207/1 TrZ, , kdy si vypůjčil od kamaráda auto a následně s ním havaroval. Provinění spáchal pod vlivem alkoholu, které bylo původcem jeho jednání. Pachatel se k provinění plně doznal, litoval svého jednání a učinil souhlas s případným podmíněným zastavením trestního stíhání do protokolu o výslechu. Věc vnímal jako úlet a byl si vědom jeho protiprávnosti a nebezpečnosti.

Trestní stíhání mladistvého policie zahájila dne 9.2.2012. **Podnět** k zahájení jednání PMS s mladistvým vzešel od policie v přípravném řízení. Mladistvý je **v evidenci PMS** od 16.3.2012. V této fázi řízení PMS spolupracovala s OSPOD, který doložil zprávy o uloženém programu ve středisku výchovné péče, s obhájcem mladistvého, kterému PMS poskytla informace, že je třeba doplnit doznání mladistvého, jež nebylo zřejmé z jeho výpovědi, dále s policejním vyšetřovatelem, který poskytoval informace o průběhu řízení a o provedených znaleckých posudcích. Státní zástupkyně informovala PMS o nedostatečném doznání mladistvého, o možnosti uložení odklonu, který se ukládá výjimečně při provinění ohrožení pod vlivem návykové látky (podmínkou by bylo vykonání SPČ). V přípravném řízení proběhly konzultace na PMS dne 12.3., 15.3., 22.3., 4.4. a 18.5.2012. Na těchto setkáních úředník probíral s mladistvým a matkou jeho zájmy, školu, postoj ke spáchanému činu, jeho motiv. Mladistvý také poskytl souhlas s uložením SPČ a hledala se organizace pro vykonání této výchovné povinnosti. **Poškozeného** majitele automobilu i firmu, jejíž omítku mladík narázem

auta poškodil, kontaktovala matka mladistvého, která se postarala o náhradu škody. Celková způsobená škoda byla v hodnotě 45 000 Kč. Pachatel nepodnikl žádné kroky k vyrovnání s poškozenými, k mediaci nedošlo. Mladistvý se pouze dohodl s matkou o splácení uhrazené částky z peněz vydělaných na brigádě.

PMS navrhovala s ohledem na doznání, dosavadní bezúhonnost a charakter provinění využití podmíněného zastavení trestního stíhání, jelikož využití trestního opatření zákazu činnosti řízení motorových vozidel by bylo s ohledem na studium v kolizi. Protože se mladistvý nepodílel na náhradě škody, navrhovala rovněž uložení výchovné povinnosti SPČ v rozsahu 60 hodin a dohled probačního úředníka. **Státní zástupkyně** dne 30.5.2012 **vydala usnesení** o podmíněném zastavení trestního stíhání na zkušební dobu dvou let, dále uložila dohled probačního úředníka na 2 roky, výchovnou povinnost SPČ v rozsahu 60 hodin a navíc výchovné omezení v průběhu zkušební doby zdržet se nadměrného užívání alkoholu. V rozhodnutí státní zástupkyně přihlédla k náhradě škody. Výkonem byla pověřena PMS.

Ve vykonávacím řízení spolupracovala s poskytovatelem SPČ, se školou a rodinou. Schůzky na PMS probíhaly 1.8., 19.9., 5.11.2012, 18.1., 14.2., 11.4.2013. Na předposlední schůzce mladistvý podepsal dohledový plán, ve kterém měl stanoveno, že bude dodržovat návštěvy probačního úředníka na středisku PMS, nedopustí se žádné další trestné činnosti, nebude řídit bez řidičského průkazu, školní docházka bude bez neomluvených absencí, bude dokládat školní výsledky a informovat úředníka o osobních a rodinných záležitostech. Úředník navštívil pachatele jednou v místě bydliště a to dne 19.12.2012.

Uložené výchovné opatření **stále probíhá**. Zkušební doba mladistvému potrvá do 8.6.2014. Zatím mladistvý uloženou výchovnou povinnost, kterou nastoupil dne 1.8.2012, plní. Zákaz požívání alkoholu dodržuje v normě.

Případ č. 10:

Sedmnáctiletý chlapec pochází z úplné rodiny. Oba rodiče jsou zaměstnaní. Mladistvý má starší sestru. V září 2012 navštěvoval soukromou obchodní akademii a následně přestoupil na střední odbornou školu, kde v 1. pololetí ukončil docházku. V současné době je od února 2012 v evidenci úřadu práce. V minulosti nebyl šetřen policií, byl ale dvakrát hospitalizován v psychiatrické léčebně v souvislosti s užíváním návykových látek. Chlapec se v nezjištěné době od 1.1.2012 do 18.7.2012 dopustil **provinění krádeže** podle § 205/1a) TrZ, kdy odcizil svým rodičům finanční hotovost a své sestře notebook a navigaci, které následně prodal v zastavárně. **Motivem** ke spáchání provinění byla potřeba peněz na marihuanu a pervitin.

Mladistvý projevil zájem o spolupráci s PMS, uzavřel dohody o způsobu náhrady škody, ale jeho aktivita ve spolupráci s PMS je střídavá.

Trestní stíhání bylo zahájeno 15.8.2012 na podnět otce a sestry mladistvého. **Podnět** k zahájení činností PMS a mladistvého přišel od policie ve fázi přípravného řízení. **V evidenci PMS** je pachatel od 16.8.2012. V této etapě řízení spolupracovala PMS také s policií, s policejním vyšetřovatelem, který poskytoval informace o výsledku, doporučil prvně kontaktovat rodiče mladistvého, se státní zástupkyní, která vynesla usnesení o ustanovení opatrovníka a dodala výsledky o znaleckých posudcích, s OSPOD, který podal informace o situaci mladistvého a doporučil kontaktovat středisko výchovné péče. V řízení před rozhodnutím soudu probíhaly konzultace s mladistvým dne 12.9., 24.9., 15.10., 18.10.2012, a v jejich rámci se projednávaly dohody o způsobu řešení škody rodičům a poškozené sestře, byla probírána rodinná situace, problémy mladistvého a postoj k nim, situace v průběhu trestního řízení, řešení volného času a problémů s drogami. **Poškozenými** osobami byly rodiče mladistvého a jeho starší sestra. Z tohoto důvodu byl mladistvému ustanoven opatrovník, kterým byla pracovnice OSPOD. Probační úředník kontaktoval poškozené osoby, které byly ochotny se účastnit mediačního řízení, v jehož rámci byla stanovena dohoda o způsobu řešení náhrady škody a stanoveny další povinnosti, které musí mladistvý dodržovat. S dalšími nároky se poškození k trestnímu řízení nepřipojili. Celková škoda způsobená rodičům byla ve výši 45 000 Kč, část uhradil již před stanovením dohody, část mu rodiče odpustili. Sestře vznikla škoda ve výši 7 000 Kč. V dohodě, kterou uzavřela s pachatelem požadovala zaplacení 1000 Kč do 16.11.2012.

PMS navrhovala, vzhledem k doznání mladistvého, částečně odčiněné škodě v přípravném řízení a proběhlé mediaci, využití podmíněného zastavení trestního stíhání, uložení povinnosti nahradit škodu, výchovné omezení neužívat návykové látky, výchovnou povinnost dostavit se na výzvu úředníka k podrobení se testu závislosti na návykových látkách, navázat spolupráci s krizovým a kontaktním centrem a pro intenzivnější kontrolu taktéž dohled probačního úředníka. Tato navrhovaná opatření **státní zástupkyně** dne 30.10.2012 **uložila** usnesením a stanovila zkušební dobu na 15 měsíců. V rozhodnutí přihlédla ke zprávě o proběhlé mediaci. Výkonem byla pověřena PMS.

Ve vykonávacím řízení byl úředník v kontaktu se střediskem výchovné péče, se kterým sjednával termíny testování na přítomnost návykových látek v těle, se státní zástupkyní a s rodinou mladistvého. Schůzky mladistvého a úředníka PMS proběhly ve dnech 29.11., 12.12.2012, 3.1., 23.1., 12.2., 5.3. a 8.4.2013. Na poslední schůzce byl podepsán plán dohle-

du, ve kterém bylo ujednáno, že mladistvý bude docházet na konzultace nejméně 1x měsíčně, nedopustí se další trestné činnosti, bude informovat úředníka o kontaktech s policií, dokládat potřebné písemnosti, řádně docházet na brigády, v případě zhoršení psychického stavu se objedná do psychiatrické ambulance, nebude krást peníze a bude informovat úředníka o významných záležitostech. Dne 19.3.2013 úředník navštívil mladistvého v místě bydliště, v průběhu také probíhaly telefonáty s rodinou o aktuální situaci.

V průběhu zkušební doby se pachatel dopustil dne 21.1.2012 další trestné činnosti a to už jako dospělý. Dne 27.2.2013 byl odsouzen k trestu odnětí svobody na jeden rok. Státní zástupkyně dne 15.4.2013 rozhodla o **neosvědčení** se ve zkušební době a v trestním řízení se pokračovalo. PMS dne 2.5.2013 vypracovala zprávu o průběhu dohledu, kdy spolupráci hodnotila jako pozitivní, ale se stále přetrvávajícími problémy, zadlužováním, konflikty v rodině. Přesto navrhovala, aby soud zvážil podmíněné odložení trestu odnětí svobody s uložením dohledu a stanovením omezení a povinností pro stabilizaci a kontrolu situace mladistvého.

9 Analýza kasuistik

Po zpracování všech případů řešených v rámci PMS Opava do kasuistik budou níže komentovány problémové okruhy, které jsou nastíněny v kapitole metodologie.

1) Sociodemografické údaje

Tyto údaje pomohou vytvořit si obrázek o charakteristikách jedinců, kteří jsou předmětem mého výzkumu a spáchali trestnou činnost. Zjištěné sociodemografické údaje o těchto jedincích pomohly nejen blíže charakterizovat výzkumný vzorek, ale také případně odhalit možnou souvislost mezi těmito údaji, spáchaném provinění a případném úspěchu či neúspěchu uloženého výchovného opatření.

Z uvedených kasuistik vyplývá, že všechna provinění spáchali pachatelé mužského pohlaví. Skutečnost, že delikventního chování se dopouštějí chlapci daleko více než dívky, potvrzují i různé studie¹¹⁷ zaměřené na tuto problematiku. Většina zkoumaných mladistvých pachatelů patří do rodin, které pocházejí ze střední ekonomické vrstvy a jejichž rodiče pracují. Nezaměstnaný rodič se objevil v kasuistikách č. 4 a 9. Případná ekonomická situace rodiny, resp. její nedostatečné finanční zajištění způsobené absencí zaměstnání, nemůže být proto pokládána za původce protizákonného jednání mladistvých.

Tvrzení,¹¹⁸ že chybějící rodič v rodině je rizikovým faktorem při páchaní protizákonných činů, zde může být částečně potvrzeno, jelikož 4 z deseti mladistvých pocházejí z rozvedených rodin. Rodina a plnění všech jejích funkcí má nezastupitelnou úlohu při socializaci jedince. Absence jednoho z rodičů při výchově mladistvého, nevytvoření si patřičných vzorů jednání a chování, může být jedním z prvků ovlivňující jednání mladistvého pachatele. Pokud jde o eventuální patologické jevy vyskytující se v jeho rodině, pak většina zkoumaných spisů tyto údaje neobsahovala, pouze u případu č. 9 je patrný problém s alkoholismem u otce mladistvého jedince. Je s podivem, že ačkoli je fungování rodiny a její vliv na mladistvého závažnou indicií při posuzování vhodnosti užití výchovných opatření, zprávy a poznatky PMS, které jsou obsahem jednotlivých spisů, se touto závažnou skutečností hlouběji nezabývají. Nedochozí tedy k důkladnému a včasnému podchycení skutečností, které mohou mít vliv na úspěšnost uložených výchovných opatření.

¹¹⁷ČERNÍKOVÁ, V. *Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření*. Praha: Policejní akademie ČR, 2002.

¹¹⁸MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 3. vyd. Praha: Portál, 2011.

Téměř všichni pachatelé ve zkoumaných případech se aktivně připravují studiem na svá budoucí povolání, pouze v jednom případě (č. 10), mladistvý svoje studium neúspěšně ukončil a v současné době je jako nezaměstnaný evidován na úřadu práce. Téměř polovina mladistvých studuje maturitní obory a zbytek převážně technické učňovské obory. Z tohoto pohledu vytváří tato jejich aktivita vhodné podmínky pro jejich výchovné ovlivňování a měla by zvyšovat šanci na úspěšnost působení výchovných opatření.

Z charakteristik zkoumaných případů lze dovodit opatrný závěr o existenci podmínek pro možnou úspěšnou resocializaci mladistvého a jeho další bezproblémové začlenění do společnosti. Problémem může být nedostatečné zmapování případných patologických jevů vyskytujících se v rodině mladistvého pachatele OSPOD a PMS, které by mohly proces resocializace narušit a na které je proto třeba, aby soudy pro mládež vhodně reagovaly.

2) Recidiva pachatele

Státní zástupce, případně soudce vychází při úvahách o uložení sankčního opatření nejen z povahy a závažnosti spáchaného činu, osobních poměrů a chování mladistvého v minulosti i po spáchání provinění, ale přihlíží také k tomu, zda se jedná o prvopachatele či recidivistu. Skutečnost, že mladistvý v minulosti již spáchal nějaká provinění, může hovořit v jeho neprospěch při posuzování vhodnosti použitých opatření při řešení nového provinění. Ve všech zkoumaných kasuistikách se jednalo o pachatele, kteří spáchali svá první provinění. Ve dvou případech (č. 7 a 9) mladiství pachatelé spáchali delikt jako děti mladší patnácti let a za takové jednání jim bylo uloženo opatření absolvovat výchovný program ve středisku výchovné péče, který oba úspěšně absolvovali. O jaké protiprávní činy se jednalo, ve spisech vedených na PMS nebylo uvedeno. Nicméně i v těchto případech nebyla ze strany státního zástupce podána obžaloba a trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno a uloženo výchovné opatření. Lze z toho usuzovat, že státní zástupce při svém rozhodování k těmto deliktům nepřihlížel nebo usoudil, že se jedná o pachatele, u kterých uložení výchovného opatření skýtá možnost jejich nápravy.

Za nejvhodnější se uložení výchovných opatření považuje právě u méně závažných provinění pachatelů, kteří se do konfliktu se zákonem dostali poprvé. Takto koncipovaným pojetím ukládání výchovných opatření lze dostatečně dobře naplňovat účel ZSM, pozitivně působit na pachatele, na jejich osobnost, která ještě není negativně ovlivněna působením vězeňského institutu a skýtá vyšší šance na úspěšnost uložených výchovných opatření. Probační úředník, který je pověřen kontrolou výkonu výchovného opatření, může svým působením kladně ovlivňovat nejen osobu mladistvého ale i jeho rodinné prostředí, ve kterém je vycho-

váván a podmínky v něm ovlivňovat tak, aby na mladistvého působily vhodně a vedly jej ke správnému vývoji jeho osobnosti.

U pachatelů z kasuistik č. 1, 7, 8, 9 a 10 byly zaznamenány určité problémy s dodržováním školních povinností nebo se zneužíváním marihuany a jiných drog. Přitom tyto faktory mohou být určitým negativním signálem pro budoucí delikventní chování mladistvého. Proto je důležité, aby na tyto projevy bylo reagováno dostatečně a včas vhodnými opatřeními ze strany OSPOD, ale i samotné rodiny. Včasné využití preventivní péče, ať už doporučením navštěvovat různá nízkoprahová zařízení pro kvalitní trávení volného času, nebo větší zájem ze strany rodičů o chování svých dětí může přispět k řádnému dodržování norem a pravidel ve společnosti v budoucnu u dospívajících jedinců. Pokud však provinění mladistvého pachatele bylo spojeno s užitím návykových látek, pak je otázkou, zda uložení výchovného opatření bez řešení problému užívání návykových látek povede k převýchově pachatele a ke snížení možnosti jeho recidivy. Mám za to, že by státní zástupce či soudce při svém rozhodování o uložení sankce za provinění měl závislost na návykových látkách více zohlednit, případně nařídit některé z ochranných opatření. K tomuto závěru mě vede kasuistika č. 10, kdy i přes velkou snahu všech zainteresovaných subjektů došlo k recidivě ještě v průběhu zkušební doby a uložena výchovná opatření se ukázala jako nedostatečná.

3) Spáchaný trestný čin (provinění) a motiv ke spáchanému činu

Spáchaný trestný čin, resp. povaha a závažnost spáchaného provinění, je jedním z důležitých faktorů ovlivňující možnost aplikace výchovných opatření. Ve výzkumném souboru se potvrzují údaje uváděné v kapitole o statistice kriminality, tedy že nejvíce frekventovaným proviněním páchaným dospívající mládeží jsou majetkové trestné činy. Téměř ve všech zkoumaných případech se mladistvý pachatel dopustil tohoto druhu trestné činnosti. Nejčastěji šlo o krádeže, které se vyskytly v polovině zkoumaných kasuistik. Z ostatní majetkové trestné činnosti byla zastoupena provinění zatajení věci, poškození cizího majetku, neoprávněné užívání cizí věci. Z dalších spáchaných provinění se zde objevilo řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění a ohrožení pod vlivem návykové látky. Tento výčet představuje asi nejtypičtější provinění zaznamenávaná mezi delikventní mládeží. Pouze v jednom případě se jednalo o závažnější provinění s rasovým podtextem a to podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod. Uvedené provinění patří do kategorie trestných činů, které hrubě narušují občanské soužití.

V souhrnu lze uvést, že se v naprosté většině případů jednalo o bagatelní trestné činy, u kterých se uložení výchovného opatření jeví jako vhodné. V tomto výzkumu byly zaznamená-

ny jak trestné činy posuzované podle zákona č. 140/1961 Sb. (kasuistiky č. 3, 5 a 7), tak podle nového trestního zákona č. 40/2009 Sb. Z těchto důvodů je u mého výzkumného vzorku zaznamenáno i provinění řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění, které nová právní úprava již neobsahuje v této podobě.

Pro zvolení nejvhodnějšího opatření pro konkrétního jedince se posuzuje i povaha a závažnost spáchaného činu. Trestní zákoník uvádí trestní sazby za spáchané trestné činy, na jejichž základě poté rozhodující orgán určuje, zda je vůbec možné v trestním řízení použít odklony, nebo zvolit jiné alternativní tresty. V analyzovaných kasuistikách se trestní sazby odnětí svobody pohybují v rozmezí od 1 do 2 let, dále zde existuje možnost uložení zákazu činnosti, peněžitého trestu a propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty.

Podle výzkumů o delikventní mládeži se dospívající jedinci dopouštějí nejčastěji delikventního chování ve skupině svých vrstevníků.¹¹⁹ Tato skutečnost je zde částečně potvrzena, kdy se provinění ve formě spolupachatelství dopustili mladiství v případech č. 2, 4, 6 a 7. Přestože jde o méně než polovinu uvedených případů, u mladistvých pachatelů se jedná o závažný kriminogenní faktor, kdy pohnutkou ke spáchání provinění může být snaha zviditelnit se v partě vrstevníků, zapadnout do party či snaha dosáhnout jakéhosi ocenění v očích kamarádů. Přestože tento motiv provinění v mém výzkumu výslovně nebyl ve spisech zaznamenán, lze předpokládat, že v některých případech se na provinění pachatele podílel.

Jako příklad motivu provinění spáchaného s vrstevníky lze uvést touhu zažít dobrodružství, zvědavost, nebo pocit nudy (případy 2, 4 a 7). U mladistvých jedinců, kteří nemají vhodně strukturovaný volný čas, nedokáží jej zaplnit smysluplnou činností, nemají žádné koníčky, může být pocit nudy spouštěcím mechanismem jejich trestné činnosti. Jako vůbec nejčastější motiv, který pachatele vedl ke spáchání protiprávního činu, byla zaznamenána potřeba rychlého získání finančních prostředků. Tento motiv uvedla polovina mladistvých pachatelů (případy č. 2, 6, 7, 8 a 10). Závažným, ale také poměrně častým důvodem spáchání provinění, je použití takto získaných peněz na nákup drog a jiných návykových látek. V případech č. 3 a 9 hrálo svou úlohu i požití alkoholických nápojů, v jejichž důsledku poté mladiství ztrácí zábrany a jsou náchylnější ke spáchání trestného činu. V případě č. 5 mladistvý uvedl, že se dopustil nezákonného jednání z důvodu nespecifikované křivdy, kterou mu měli způsobit romští spoluobčané.

Zjištění motivu, který mladistvého pachatele vedl ke spáchání provinění, hraje následně důležitou roli ve výběru vhodné struktury uložených výchovných opatření, kterými lze na

¹¹⁹MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 3.vyd. Praha: Portál, 2011.

tuto skutečnost adekvátně a cíleně reagovat. Ve většině zkoumaných případů došlo k objasnění motivu pachatele na základě jeho prohlášení. Pouze v jednom případě se nepodařilo od mladistvého získat k tomuto dotazu žádnou odpověď.

4) Aktivita pachatele

Na aktivitu pachatele klade zákon o soudnictví ve věcech mládeže zvláštní důraz, přičemž vychází z filosofie restorativní justice. Mladistvý pachatel by se měl dobrovolně podílet na řešení následků trestného činu a dosažení smíru s osobami, které byly jeho protizákonným jednáním dotčeny. Má se snažit o nápravu škody podle svých možností a schopností. Aktivita a pozitivní přístup ve spolupráci s PMS a dalšími orgány činnými v trestním řízení mohou být kladně zohledněny rozhodujícím orgánem v konečném výsledku a na jejich základě může být rozhodnuto o odklonu od klasického trestního řízení, nebo využito jiných opatření.

V analyzovaných kasuistikách všichni mladiství pachatelé projeví po spáchaném provinění lítost nad svým jednáním, plně se doznali ke spáchanému činu. Také udělili souhlas s uložením výchovného opatření nebo podmíněným zastavením trestního stíhání. Všechna tato uvedená fakta jsou podmínkou pro aplikaci tzv. odklonů od trestního stíhání. Mladiství v řízení spolupracují se svým obhájcem, který jim poskytuje rady, co všechno jsou povinni učinit, aby konečné rozhodnutí dopadlo k jejich prospěchu. Otázkou zůstává, v jaké míře mladiství činí všechny tyto potřebné kroky z hlediska jejich skutečné ochoty a snahy odčinit svá protiprávní jednání a v jaké míře takto jednají jen na základě skutečnosti, že tyto kroky je nutné absolvovat, aby bylo rozhodnuto co nejméně citelným zásahem do jejich života. To vše může být ovlivněno skutečností, že mladiství by měli být na začátku trestního stíhání poučeni o možnostech realizace odklonů od trestního řízení a které mohou vnímat jako mírnější sankci oproti rozhodnutí v klasickém trestním řízení s možností uložení trestních opatření, která se mohou citelně dotknout jejich osobnosti. Za jejich aktivitou se tak může skrývat snaha získání určité výhody. Příkladem může být i kasuistika č. 2. Mladistvému pachateli byla s jeho souhlasem uložena v rámci přípravného řízení výchovná povinnost – vykonat společensky prospěšnou činnost. Na návrh svého obhájce, který nepovažoval vykonání výchovné povinnosti v přípravném řízení za nutné, mladistvý nakonec uloženou společensky prospěšnou činnost nevykonal, což může nasvědčovat tomu, že nebyl skutečně upřímně nakloněn k aktivnímu podílení se na odčinění škody způsobené svým proviněním.

Probační úředník se mladistvým pachatelům snažil poskytnout náhled na jejich chování, probírat s nimi situaci, která doprovázela dobu spáchání činu tak, aby si uvědomili závažnost svého chování a byli připraveni za něj nést odpovědnost. Pozitivně se určitě hodnotí,

když mladiství dobrovolně projeví zájem odpracovat způsobenou škodu. Tato situace nastala v kasuistikách č. 3, 5, 6, 7 a 10. Ve všech těchto případech pachatelé podnikli kroky k odčinění následků způsobených spáchaným proviněním. Buď se jednalo o mediaci, ve které se setkali osobně s poškozenými, mohli se řádně omluvit a domluvit se na náhradě škody, nebo se poškozenému omluvili a byli ochotni se účastnit mediace, ale poškozený jí nakonec nechtěl využít. Uhrazení škody, uzavření dohody o její úhradě s poškozeným či učinění jiných potřebných opatření k její náhradě je rovněž jednou z podmínek využití podmíněného zastavení trestního stíhání, tedy formy odklonu, která je u mladistvých realizována zřejmě nejvíce. Aktivita pachatele je zde nejen vyžadována, ale také, na rozdíl od podmínky doznání k činu, vyžaduje od mladistvého podniknutí skutečných, viditelných kroků k odškodnění poškozeného. Pokud je však škoda uhrazena rodiči (případy č. 4 a 9) a sám mladistvý pachatel se na její úhradě nepodílí ani jinak neprojevuje snahu tuto škodu řešit, výchovná funkce tohoto prvku je silně oslabena. V těchto případech je otázkou, zda samotná úhrada škody by měla být hodnocena jako aktivita pachatele a tak příznivě ovlivnit uloženou sankci za spáchané provinění.

5) Spolupráce s orgány a institucemi působícími v oblasti soudnictví ve věcech mládeže

Policie ČR je povinna zasílat usnesení o zahájení trestního stíhání probační a mediační službě, OSPOD, mladistvému i jeho zákonnému zástupci. PMS na základě tohoto usnesení má zahájit spolupráci s pachatelem. V zákoně o probační a mediační službě se píše, že právo obrátit se na ni s žádostí o pomoc při řešení problémů, které vznikly v souvislosti se spáchanou trestnou činností, jejíž se stali součástí, mají i jiné subjekty a to zejména oběti, rodinní příslušníci, zákonní zástupci, škola, obvinění mladiství, obhájci aj. Ideální je, když k zahájení spolupráce mladistvého s PMS dojde již v počátcích trestního řízení, aby bylo dostatek času na přípravu všech podkladů nutných pro rozhodnutí v trestní věci a aby měl úředník možnost, co nejlépe zjistit všechny skutečnosti pro zvolení, co nejvhodnějšího opatření.

Ve zkoumaných případech byla v naprosté většině spolupráce PMS a ostatních subjektů zahájena již v přípravném řízení. Proto se zdá, že počátek spolupráce v této fázi řízení se PMS v Opavě daří naplňovat. O úspěšnosti středisek PMS v ČR být aktivní v přípravném řízení hovoří i údaje uvedené v kapitole 8. Jedinou výjimkou je kasuistika č. 1, v níž se případ mladistvého dostal na středisko PMS až ve fázi vykonávacího řízení. Taková situace není ideální a spolupráce orgánů s PMS se v tomto případě nedá hodnotit jako dostačující a úspěšná.

Ve dvou případech (č. 2 a 5) zahájila PMS činnost s mladistvým z vlastní iniciativy, kdy si konkrétní případ sama vytipovala z případů oznámených policií. V kasuistikách č. 3,

4, 6, 8, 9 a 10 zahájila PMS probační činnosti na základě podnětu od policie. Z této skutečnosti lze usuzovat, že policie plní nejen svou povinnost nahlašovat PMS případy zahájených trestních stíhání mladistvých jedinců, ale také svými podněty aktivně vyzývá PMS ke spolupráci. Zdá se tedy, že spolupráci mezi policií a PMS v mnou zkoumaných případech mohou hodnotit jako převážně fungující. V jednom případě (č. 7), vzešel podnět k zahájení spolupráce s mladistvým pachatelem od rodinného příslušníka. Tuto skutečnost lze hodnotit jako pozitivní, jelikož restorativní justici jde o zapojení co nejširší společnosti do řešení případů trestných činů. Ale fakt, že se jedná pouze o jeden případ, ukazuje na to, že jiné subjekty využívají své možnosti účasti na řešení trestní věci pouze minimálně. Svou možnost zapojit se do trestního řízení a řešení věci prostřednictvím PMS nevyužívají příliš ani poškození. Tato skutečnost může pramenit z jejich nevědomosti o této možnosti, ovšem orgány činné v trestním řízení by měly provést poučení poškozeného a upozornit ho na tuto skutečnost.

V přípravném řízení PMS, jak vyplývá z kasuistik, spolupracuje především s policejními orgány, které přinášejí informace o průběhu trestního řízení, o tom, zda už proběhl výslech mladistvého, který spočívá v jejich kompetenci. V jednom případě (č. 10), policejní orgán doporučil PMS osobu, kterou by bylo dobré kontaktovat při zahájení spolupráce jako první. V tomto případě se jednalo o poškozené rodiče. Policejní orgán by měl mladistvého poučit i o možnostech uložení výchovného opatření, nebo odklonu, což v uvedených případech je patrné pouze v kasuistice č. 3, ale na základě souhlasu s podmíněným zastavením trestního stíhání, nebo uložení výchovného opatření v protokolu o výslechu lze předpokládat, že i v těchto případech proběhlo poučení mladistvého.

Dále PMS spolupracovala s OSPOD, ovšem jejich spolupráce fungovala spíše na neformální úrovni, kdy probační úředník zjišťoval informace o poměrech mladistvého především pomocí telefonátů. Na druhou stranu v ZSM není stanoveno, jakým způsobem má jejich spolupráce probíhat, takže tento způsob kontaktu může představovat rychlejší způsob získání potřebných informací o osobě mladistvého, což by použitím formálního způsobu prostřednictvím listinných materiálů trvalo nejspíše mnohem déle. Jednou ze zásad ZSM je postupovat v řízení věci bez zbytečných odkladů, aby se zajistila včasná a spravedlivá reakce na spáchaný čin a tak bylo zajištěno výchovné působení na mladistvého, což může komunikace prostřednictvím telefonátu zajišťovat. Na druhou stranu ale ve spisech vedených na PMS v Opavě nebyly žádné vypracované zprávy ze strany OSPOD, a tak se probační úředník musel spolehnout jen na informace, které získal z vlastní iniciativy a z informací uvedených v usnesení, které vždy obsahovalo údaje získané ze zprávy z OSPOD. Pracovnice OSPOD byly

v kasuistikách č. 10 a 8 ustanoveny opatrovníkem mladistvého. Tohoto opatření využil rozhodující orgán v případech, kdy poškozenými byli rodiče mladistvého pachatele, aby nedošlo ke kolizi zájmů těchto osob. OSPOD také v případě problémového mladistvého v kasuistice č. 10 doporučilo PMS kontakty na jiné subjekty pro případnou spolupráci. Spolupráci PMS a OSPOD nelze hodnotit jako uspokojivou a fungující, jelikož ve všech kasuistikách není zřejmé, že tyto orgány dostatečně spolupracovaly. Jako problematickou ji lze hodnotit jak v přípravném, tak i následně ve vykonávacím řízení, kdy k zapojení OSPOD do této fáze řízení bylo zaznamenáno pouze ojediněle.

Dále PMS v přípravném řízení spolupracovala se státním zastupitelstvím, které v případě potřeby informovalo o chybějících údajích ve výsledku mladistvého nutných pro splnění podmínek pro konkrétní rozhodnutí, např. aplikaci odklonu (případ č. 9). Také si vyžádalo návrhy na opatření, které PMS považovala za vhodné uložit mladistvému pachateli. V kasuistice č. 2 vydalo rozhodnutí o uložení výchovného opatření již během přípravného řízení. V případech č. 6 a 8 také státní zastupitelství podalo na mladistvé obžalobu, a nadále rozhodoval soud pro mládež. V přípravném řízení se také PMS snažila vyjednávat možnost výkonu výchovné povinnosti SPČ s potenciálními poskytovateli a zjišťovat stanovisko mladistvého k němu (kasuistika č. 2, 4 a 5).

Ve vykonávacím řízení PMS nejvíce spolupracovala s rodinou mladistvého, která jej také doprovázela na konzultace konané na středisku PMS, ale většinou informace ve spisech vypovídají o tom, že mladiství spolupracovali s úředníkem daleko lépe v nepřítomnosti rodiny. Rodinní příslušníci mají také právo informovat úředníka o problémové situaci v rodině v průběhu jejich spolupráce a také této možnosti využívali. Dále spolupracovala se školami, do kterých mladiství pachatelé dochází a žádala si od nich hodnocení prospěchu a chování jejich žáka za určité období. Jejich spolupráce probíhala také spíše na neformální úrovni, kdy tyto subjekty komunikovaly prostřednictvím e-mailových zpráv. Jak plyne z kasuistik, úředník neprovedl ani jednu návštěvu mladistvého v místě školy. V případě uložení výchovné povinnosti vykonat SPČ, PMS spolupracovala s organizací, která poskytla mladistvému možnost jeho odpracování. Pracovník PMS se informoval také prostřednictvím e-mailů na skutečnost, zda si mladistvý již domluvil docházení do jejich organizace. Po určité době od začátku vykonávání práce mladistvého si žádal informace o počtu dosud odpracovaných hodin a na konci spolupráce žádal také hodnocení pracovního výkonu mladistvého pachatele. Za tímto účelem poslal formulář k vyplnění dat odpracovaných hodin a k hodnocení celkové práce mladistvého. PMS také ve vykonávacím řízení spolupracovala v kasuistikách č. 7 a 8

s policejním orgánem, od kterého si vyžadovala informace o možném vyšetřování mladistvého v průběhu zkušební doby, aby mohla poté podat návrh na jeho osvědčení.

Spolupráce zúčastněných subjektů probíhala většinou na formální bázi, tedy zpracováním a předkládáním formalizovaných zpráv a návrhů. Otázkou je, zda je tato spolupráce dostatečně účelná a provázaná, tedy směřující k co nejefektivnějšímu řešení problematiky mladistvých pachatelů. V případě, že nedochází k osobnímu kontaktu zainteresovaných subjektů, jen stěží je možné v předem formalizovaných zprávách zachytit všechny aspekty daného případu. Takovéto formě spolupráce však brání nedostatečné personální kapacity u všech zainteresovaných složek. Personální poddimezovanost v případě PMS vede k tomu, že se podílí pouze na vybraných případech trestné činnosti mladistvých.

6) Počet konzultací s úředníkem PMS a délka mezi jednotlivými setkáními

Při navázání spolupráce mladistvého s PMS probíhají pravidelné konzultace. Těchto konzultací by se měl mladistvý účastnit v doprovodu rodičů, nebo jiného zákonného zástupce. V praxi ale přicházel na konzultace i sám a bez přítomnosti rodičů spolupracoval s probačním úředníkem i mnohem ochotněji. V přípravném řízení probíhají tyto konzultace na bázi dobrovolnosti a daleko intenzivněji, tím je tak dodržována zásada ZSM rychlého vyřízení věci bez zbytečného odkladu. PMS zasílá úvodní pozvánku, v níž mladistvého vyzve k zahájení spolupráce a dostavení se na středisko. Z kasuistik vyplývá, že konzultace v přípravném řízení probíhaly v průměru v rámci 1-2 měsíců a konaly se přibližně každý týden, kdy se uskutečnily většinou 2- 4 konzultace v závislosti na aktuální situaci. Na těchto konzultacích úředník s mladistvým probíral osobní a rodinnou situaci, situaci ve škole, vztahy v rodině, trávení volného času. Tím se snažil zmapovat problémové oblasti v životě jedince, ve kterých bylo potřeba intervenovat nebo alespoň sledovat jejich průběh. Pachatel byl také poučen o činnosti PMS, o možných opatřeních a o průběhu trestního řízení. Diskutována rovněž byla situace ohledně spáchaného činu a způsobu náhrady škody. Dle záznamu ve spisech byl tento postup dodržen ve všech mnou sledovaných případech. V případě zájmu pachatele i poškozeného, může probační úředník zprostředkovat mediační řízení. Tohoto postupu v uvedených případech nebylo příliš využito, mediace proběhla jen v kasuistikách č. 10 a 8. Zajímavé je, že se jednalo o případy, v nichž byly poškozenými osobami rodinní příslušníci. Zhodnotím-li počet schůzek i délku mezi jednotlivými setkáními v tomto stádiu řízení, jeví se intenzita spolupráce jako dostatečná k naplnění účelu těchto setkání, tedy zmapování okolností případu a navržení vhodného opatření.

Ve vykonávacím řízení, pokud je PMS pověřena výkonem uložených opatření, probíhají setkání úředníka PMS a mladistvého již ze zákonné povinnosti. V rámci uloženého dohledu probačního úředníka je účast na schůzkách podmínkou vykonání tohoto opatření, a pokud mladistvý nedodrží jejich termíny, probační úředník je povinen ho na nedostatek upozornit. Při třetím upozornění oznamuje neplnění uloženého opatření příslušnému orgánu. V kasuistikách nebylo zaznamenáno porušení této povinnosti, mladiství dodržovali termíny konzultací, případně se řádně omluvili a sjednali s úředníkem náhradní termín.

V prvních třech až šesti měsících průběhu výkonu opatření byly ve zkoumaných případech zaznamenány schůzky přibližně v měsíčních intervalech. V dalších měsících spolupráce se frekvence schůzek snižovala a schůzky byly uskutečňovány v rozmezí dvou až čtyř měsíců. Ovšem tyto intervaly jsou velice kolísavé, kdy například v kasuistice č. 10 probíhaly setkání v měsíčních periodách i po 7 schůzce, což lze vysvětlit problémovým průběhem výkonu uloženého dohledu a chováním mladistvého, na které upozorňovali především rodinní příslušníci.

ZSM, zvláště u výkonu dohledu probačního úředníka a u podmíněného zastavení trestního stíhání se zkušební dobou, stanovuje povinnost navštěvovat mladistvého pachatele v místě bydliště, školy, či pracoviště a zjišťovat si tak informace o jeho osobě a poměrech. V uvedených kasuistikách nebyla provedena žádná návštěva bydliště či školy mladistvého v 6 případech, což představuje více jak v polovině případů. Důvodem tohoto významného nedostatku může být nízká kapacita pracovníků na středisku PMS Opava, kde je pouze jeden specialista na problematiku mládeže a ten není schopen zajistit docházení ke všem svým případům. Doporučením pro tuto problémovou situaci by bylo personální navýšení pracovníků středisek PMS, kteří by zvládali dostatečně plně zajišťovat výkon uložených opatření. Ve čtyřech případech probační úředník navštívil mladistvého v místě bydliště. Jednalo se však pouze o jednu návštěvu v průběhu celého dohledu nebo zkušební doby. Setkání proběhlo na základě předchozí domluvy s mladistvým, a to v době tří až devíti měsíců od zahájení výkonu uloženého opatření. Tento interval se jeví jako velmi dlouhý, úředník tak nemá přesné informace o výchovném prostředí mladistvého. Návštěvy školy pracovník PMS neprováděl, v kontaktu s těmito subjekty byl pouze prostřednictvím e-mailových zpráv.

Opomíjení pravidelného sledování chování mladistvého pachatele v jeho přirozeném prostředí, kontroly dodržování výchovných opatření nebo výchovného působení rodičů, může snižovat pravděpodobnost úspěšné převýchovy mladistvého pachatele a znemožňovat vhodné ovlivňování jeho chování. Nedodržením této stanovené povinnosti ze strany PMS může být

ohrožena účinnost uložených výchovných opatření. Zároveň se nabízí otázka, zda nastavená frekvence schůzek spolu s často identifikovanou absencí návštěv v místě bydliště a školy je dostatečná k zajištění účelu ZSM, tedy výchovného působení na mladistvého pachatele a jeho okolí. Podle mého názoru četnost schůzek není optimální a spolu se zcela nedostatečným působením probačního úředníka v místě bydliště či školy může zvyšovat riziko recidivy. Dalším negativním zjištěním je skutečnost, že se nijak neliší četnost schůzek dohledu probačního úředníka a dohledu, kterým je PMS pověřena ve zkušební době uloženého podmíněného zastavení trestního stíhání. Dalo by se očekávat, že při uloženém dohledu probačního úředníka bude jeho intenzita podstatně vyšší.

7) Doba, která uběhla od zahájení spolupráce k uložení výchovného opatření

ZSM má ve svých zásadách stanoveno, že klade důraz na řešení trestní věci mladistvého bez zbytečných odkladů. Proto považuji za důležité sledovat, zda doba, která uplyne od zahájení spolupráce s PMS do doby uložení opatření, tuto zásadu respektuje.

V časovém období od zahájení trestního stíhání do doby navázání spolupráce PMS a mladistvého pachatele jsou rozdíly. V kasuistikách č. 3, 4, 8 a 10 byla spolupráce zahájena prakticky okamžitě, v jiných případech byla tato doba dlouhá 1 až 2 měsíce. V případě č. 1 šlo o rozhodnutí, které se dostalo na PMS až ve fázi vykonávacího řízení a rozhodující orgán vynesl usnesení v rámci 1 měsíce. Je žádoucí, aby s ohledem na stále nedokončený osobnostní vývoj mladistvého a možnost příznivého usměrňování tohoto vývoje, vstupovala PMS do probíhajícího řízení s mladistvým co nejdříve, tedy již na počátku zahájení trestního stíhání. Ve zkoumaných kasuistikách lze toto považovat (až na jednu výjimku) za relativně splněné. Prodleva 1- 2 měsíce nemusí znamenat zhoršení výhledu na zdárný průběh resocializace mladistvého pachatele.

Dále mne zajímalo, jak dlouhá je doba spolupráce PMS a pachatele do uložení opatření. Ve zkoumaných případech bylo většinou zaznamenáno usnesení státního zástupce či rozhodnutí soudu o uložení výchovných opatření do dvou měsíců od zahájení spolupráce mladistvého s PMS, pouze v kasuistice č. 2 a 5 uběhlo do vyslovení rozhodnutí čtvrt roku. Tuto dobu považujeme za přiměřenou, neboť v těchto případech docházelo, až na jednu výjimku, k intenzivní spolupráci PMS a mladistvým pachatelem již v průběhu přípravného řízení a tedy už v tomto období mohlo docházet k pozitivnímu ovlivňování pachatele. Již samotná spolupráce mladistvého s probačním úředníkem, zprostředkování náhledu na spáchané provinění, může u některých jedinců působit jako určitý druh sankce. Pro PMS tato doba znamená možnost opatřit si dostatečné informace jak o okolnostech spáchaného provinění, rodinném pro-

středí a jeho okolí, kterým je mladistvý ovlivňován, tak především o osobnosti samotného pachatele. Zisk těchto informací je pro PMS zcela jistě výhodou v porovnání s případy, které jsou PMS předány až ve fázi vykonávacího řízení. Zároveň se tato doba jeví jako dostatečná k vytváření vhodných podmínek pro možnost uložení alternativních opatření.

Celkově se zdá být spolupráce PMS se specializovanými justičními orgány, které mají na starost vyšetřování a rozhodování o případech mladistvých pachatelů, přiměřeně rychlá, což lze hodnotit jako pozitivní faktor při práci s nimi.

8) Výslednost návrhu na výchovné opatření podávaných PMS

Mezi úkoly úředníků PMS se řadí připravovat podklady pro rozhodnutí příslušného orgánu, zjišťovat si informace o obviněné osobě a spolupracovat tak se zainteresovanými orgány, vytvářet podmínky pro aplikaci odklonu, náhrady škody, spolupracovat i s poškozenými subjekty trestných činů a provádět výkon uloženého výchovného opatření. PMS může navrhopvat v průběhu řízení před konečným rozhodnutím uložení opatření, které na základě zjištěných informací považuje za nejpříjemnější a nejvhodnější. Z informací, které rozhodující orgán nashromáždí o osobě obviněného a stanoviska PMS, pak vysloví konečné rozhodnutí. Přitom se může řídit návrhy PMS, nebo může rozhodovat bez přihlídnutí k těmto dokumentům.

Ve zkoumaných kasuistikách PMS vypracovala a předložila rozhodujícím orgánům návrh na uložení opatření téměř ve všech případech. Svá stanoviska pro uložení určitého postupu či opatření PMS opírala o informace, které zjistila v průběhu přípravného řízení o osobě obviněného, dále si všímala, zda se jednalo o prvopachatele, či už se mladistvý dopustil nějakého provinění, zda se podílel aktivně na odstraňování následků svého jednání, byl ochotný spolupracovat s probačním úředníkem, vykonal nebo nevykonal uložené výchovné opatření v průběhu přípravného řízení a zda projevil ochotu účastnit se mediačního řízení. Důležitý byl také charakter spáchaného provinění a doznání mladistvého. Pouze u případu č. 1 v přípravném řízení PMS nefigurovala. Podle informací uvedených k tomuto případu, rozhodující orgán před vyslovením rozhodnutí spolupracoval s OSPOD, od kterého si vyžádal zprávu o zjištěných poměrech mladistvého a s policií, která podávala informace o výsledku a zjištěných skutečnostech k vyšetřování osoby mladistvého. Jako negativní hodnotím, že nebyla zahájena spolupráce s PMS již v přípravném řízení. PMS se mohla podílet na přípravě stanoviska pro zvolení nejvhodnějšího opatření. Na základě této skutečnosti totiž mohlo být zabráněno situaci, ve které mladistvý zaujal negativní postoj k vykonání uložené výchovné povinnosti.

Ve všech zkoumaných případech, na kterých se v přípravném řízení PMS podílela, navrhovala využití odklonu od trestního řízení. Mezi odklony se řadí narovnání, podmíněné zastavení trestního stíhání a odstoupení od trestního stíhání. Probační úředník v analyzovaných kasuistikách navrhoval využití podmíněného zastavení trestního stíhání. ZSM mezi podmínky pro jeho možné uložení stanovil: spáchané provinění nesmí přesahovat sazbu trestu odnětí svobody 5 let, obviněný mladistvý se musí k činu doznat, nahradit škodu, pokud byla činem způsobena, nebo o její náhradě uzavřít s poškozeným dohodu, anebo učinit jiná potřebná opatření k její náhradě (tyto možnosti nejsou stanoveny přednostně), musí vydat bezdůvodné obohacení získané proviněním, projevit souhlas s takovým vyřízením věci a vzhledem k jeho osobě a jeho dosavadnímu způsobu života a okolnostem případu lze takové rozhodnutí považovat za dostačující.¹²⁰ V uvedených kasuistikách jsou tyto předpoklady splněny. Mladiství pachatelé spáchali provinění, na které trestní zákoník stanovil trestní sazby odnětí svobody od 1 do 2 let. Zároveň se ke spáchanému provinění plně doznali, částečně se pokusili o náhradu způsobené škody, i když ne ve všech případech tento krok podnikli zcela samostatně. Ve dvou případech (č. 1 a 2), byla splněna podmínka, že mladistvý má vydat obohacení, které svým činem získal. Ve všech případech byla také splněna podmínka souhlasu s uložením tohoto postupu. Poslední předpoklad se dá také považovat za splněný, jelikož se jedná o osoby, které se provinění dopustily poprvé, nenastaly žádné vážné komplikace spácháním jejich protizákonného chování a tak se toto rozhodnutí jeví jako dostačující. Podmíněné zastavení trestního stíhání je i podle statistik nejvíce ukládaným odklonem ve věci mladistvých. Může to být také z důvodu, že tyto předpoklady jsou v ZSM pro mladistvého pachatele nejnárodněji dosažitelné. Využití jiné formy odklonu nebylo v mnou zkoumaných případech ze strany PMS navrhováno.

PMS dále v uvedených kasuistikách navrhovala užití výchovného opatření. Nejčastěji se jednalo o výchovnou povinnost vykonat bezplatně ve svém volném čase společensky prospěšnou činnost, která byla navrhována v 7 případech. Společensky prospěšná činnost může být vykonána v rozsahu maximálně 60 hodin, které PMS navrhla jen v kasuistice č. 9. Takto postupovala především z důvodu, kdy se mladistvý nepodílel na náhradě škody a uložením této výchovné povinnosti tak mladistvý mohl přijmout skutečnou odpovědnost za svůj čin. Svým charakterem se SPČ blíží trestnímu opatřením obecně prospěšných prací, ale trestní opatření bývá využíváno až jako poslední sankční opatření. ZSM upřednostňuje ve vhodných případech užití výchovných opatření, aby tak bylo lépe dosaženo účelu zákona. Druhým nej-

¹²⁰ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H.Beck, 2011.

častějším typem výchovného opatření navrhovaným PMS v analyzovaných kasuistikách je dohled probačního úředníka, který se vyskytl v případech č. 5, 7, 8, 9 a 10. Dohled probačního úředníka PMS navrhovala především z důvodu možnosti intenzivnějšího sledování osoby pachatele v případech, ve kterých to považovala za nutné a účelné. Institut dohledu umožňuje velmi dobře sledovat chování mladistvého po určitou dobu a zároveň jej ovlivňovat žádoucím způsobem, aby v budoucnu vedl řádný život.

Dalším z navrhovaných opatření bylo užití výchovné povinnosti nahradit škodu, dostavit se na výzvu úředníka k podrobení se testu závislosti na návykových látkách a navázat spolupráci s krizovým a kontaktním centrem. Výčet výchovných povinností v ZSM je pouze demonstrativní a umožňuje uložení i jiných druhů v závislosti na konkrétním případě. Tato možnost byla využita v případě č. 10. Jde o složitější případ, ve kterém se vyskytl problém se závislostí mladistvého na návykových látkách. Probační úředník se rozhodl i přes dlouhodobější výskyt problému závislosti navrhnout výchovná opatření a dát tak mladistvému šanci, i když by bylo vhodné uvažovat i nad ochranným léčením v souvislosti s jeho závislostí na návykových látkách.

Ve dvou případech (č. 9 a 10) bylo využito výchovné omezení. Tato skutečnost potvrzuje, že výchovná omezení jsou využívána v menší míře, stejně jako napomenutí s výstrahou, které se v kasuistikách nevyskytlo ani v jednom případě. Nejspíše je to zapříčiněno tím, že PMS nemá realizaci tohoto výchovného opatření ve své kompetenci.

Taktéž v případových kasuistikách není využito výchovné opatření probační program. Jeho realizace je vázána na organizace, které PMS neřídí. Probační programy jsou zřizovány Ministerstvem spravedlnosti, jejich seznam je k dispozici u soudů pro mládež. Činnost programů poté provozují státní a nestátní organizace a PMS s nimi spolupracuje. Problém, se kterými se probační programy potýkají, je finanční závislost na dotacích přidělovaných Ministerstvem spravedlnosti. Tato skutečnost může být důvodem, který brání jejich zřizování v blízkosti všech středisek PMS, a tak omezuje jejich dostupnost. Nedostupnost probačních programů se může podílet na tom, že některé rozhodující orgány je poté vůbec neukládají, zároveň je mladiství v průběhu přípravného řízení nemají možnost absolvovat. Tento problém se vyskytuje i na středisku PMS Opava. V jejím nejbližším okolí se probační programy realizují ve Frýdku-Místku a Ostravě. Probíhají zde probační programy Šance, Proboš a Právo pro každý den.¹²¹Vzdálenost dojíždění do těchto oblastí může být pro většinu klientů PMS fi-

¹²¹PMS ČR. *Zpráva o realizaci probačních programů v roce 2011*. [Online]. [cit.19.6.2013]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mladistvi-probacni-programy/>.

nančně i časově náročná. Obsahové složení programů také nemusí být právě vhodné pro většinu pachatelů.

Bylo by určitě vhodné, kdyby Ministerstvo spravedlnosti našlo dostatek finančních zdrojů na realizaci probačních programů na všech střediscích PMS, aby všichni mladiství pachatelé měli stejnou šanci k jejich výkonu. Proběhlý výzkum¹²² ohledně jejich efektivity ukázal pozitivní výsledky a je na škodu, pokud se s mladistvými tímto způsobem nemůže všude pracovat.

V několika případech byla také využita možnost uložit několik výchovných opatření současně. Jde o případy č. 1, 7, 9 a 10. Kombinací několika výchovných opatření lze efektivněji reagovat na aktuální situaci problémových oblastí života mladistvého a na okolnosti, které hrály roli při spáchání provinění. Probační úředník po zhodnocení všech faktorů ovlivňujících provinění mladistvého pachatele navrhnul uložení dvou až pěti výchovných opatření, která by měla na mladistvého vhodně působit a utvářet jeho osobnost tak, aby v budoucnu vedl řádný život.

V přípravném řízení rozhoduje o uložení sankce státní zástupce, v řízení před soudem pak soudy pro mládež. Pouze v kasuistikách č. 6 a 8 rozhodoval samosoudce v hlavním líčení, v ostatních případech pak státní zástupce, trestní věc mladistvého tedy skončila ve většině případů rozhodnutím v přípravném řízení, kde byla stanovena i zkušební doba pro sledování chování mladistvého. Tento fakt lze určitě vyzdvihnout, jelikož mladistvý tak nebyl postaven před soud a vystaven negativním a stresujícím vlivům, které mohou působit na jeho psychiku. Ve všech případech příslušný orgán rozhodoval ve formě usnesení, nebyla tedy vyslovena vina mladistvého.

Ve velké většině případů bylo rozhodnuto v souladu s návrhem PMS. Výjimku představuje případ č. 2, kdy státní zástupce neuložil v konečném rozhodnutí výchovné opatření, které navrhovala PMS, přestože jej mladistvý měl vykonat v průběhu přípravného řízení a nakonec jej nevykonat. Jeho uložení by bylo vhodné, jelikož v konečném rozhodnutí již nestojí na bázi dobrovolnosti. Jeho vykonáním by si mladistvý uvědomil, že je třeba následky svého činu odčinit a dát tak najevo převzetí zodpovědnosti a připravenosti vyrovnání. Státní zástupce v případě nesplnění výchovného opatření uloženého v přípravném řízení jednal, dle mého názoru, poněkud mírně.

Dalším případem, v němž rozhodující orgán nerozhodl zcela v souladu s návrhem PMS, byla kasuistika č. 9. V tomto případě státní zástupkyně doplnila návrh PMS o výchovné

¹²²TOMÁŠEK, J., ROZUM, J. *Probační programy pro mladistvé a jejich efektivita* In Perspektivy práce s delikventní mládeží. 1. vyd. Brno: Ratolest, 2011.

omezení zdržet se ve zkušební době nadměrného užívání alkoholu. Vzhledem k okolnostem (provinění pod vlivem alkoholu) se rozhodnutí státní zástupkyně jeví jako vhodné.

V souhrnu lze říci, že státní zastupitelství a soudy pro mládež v naprosté většině mnou zkoumaných případů přihlédli ke stanovisku PMS, ztotožnili se s ním a na jeho základě uložili navrhovaná opatření. Spolupráci PMS v Opavě a rozhodujících orgánů je nutné hodnotit jako příkladnou, a bylo by zajímavé jiným výzkumem zhodnotit, zda je takové shody dosahováno i na jiných pracovištích PMS. Fungující spolupráce je dobrým základem pro využívání vhodných opatření, která jsou nutná pro správné působení na mladistvého, který se v tomto období stále vyvíjí. Tento soulad navrhovaných a následně uložených opatření mne vede k myšlence, zda by nebylo možné v budoucnu u vybrané bagatelní trestné činnosti mladistvých pachatelů svěřit PMS nejen výkon výchovných opatření, ale také rozšířit její pravomoc o samostatné uložení těchto opatření.

9) Kontakt s poškozeným

Způsobením trestného činu mohou být dotčeny různé osoby, celé společenství, ale i stát. Je potřeba rozlišovat také mezi osobou poškozenou, kterou upravuje trestní řád a také obětí trestného činu podle zákona o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Osobou poškozenou se míní osoba, které bylo ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo na jejíž úkor se pachatel obohatil. Tato osoba má svá práva jako nahlížet do spisů, zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, účastnit se hlavního líčení nebo se může vyjadřovat k věci před jejím skončením. Obětí je fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví. Pomoc těmto osobám se poskytuje, pokud škoda na zdraví nebyla plně uhrazena, jestliže bylo rozhodnuto odsuzujícím rozsudkem nebo byl nepřičetný pachatel zproštěn obžaloby.

Navázání vztahu mezi obětí a pachatelem je další zásadou, která je důležitá jak pro ZSM, tak patří i mezi principy PMS. Jeho účelem je obnovení narušených vztahů, které byly poškozeny spácháním protiprávního činu, pochopení důsledků, které vznikly poškozené osobě a snaha o úhradu způsobené škody, která nemusí být nahrazena celá, ale musí být zřejmá snaha ze strany pachatele učinit kroky potřebné k nápravě. Výsledek navázání kontaktu s poškozeným může být poté zohledněn při konečném rozhodnutí. Navázání kontaktu a vyrovnání nebo stanovení dohody o způsobu náhrady škody je také podmínkou aplikace odklonů v trestním řízení mladistvého.

Zahájit kontakt může kdokoliv, jak úředník PMS, mladistvý, nebo i samotný poškozený. Pozitivně se hodnotí, pokud dojde k navázání kontaktu ze strany samotného pachatele.

V uvedených kasuistikách se ve velkém množství případů podílela na náhradě škody rodina pachatele, jelikož mladiství většinou nedisponovali dostatečnými finančními prostředky. Rodiny pachatelů kontaktovaly poškozené v případě č. 4, kde celou škodu i zaplatily, v kasuistikách č. 7 a 9 matky pachatelů zajistily veškerou náhradu škody. V těchto případech se mladiství nepodíleli na vyrovnání způsobených škod, pouze se poté domluvili s rodiči, že uhrazenou částku budou splácet z peněz vydělaných na brigádách, které si zajistí. Ve dvou případech byly poškozenými osobami rodiče mladistvého. V takovém případě byl mladistvému ustanoven opatrovník, který dále hájil jeho zájmy. V obou případech rodiče kontaktovala PMS na doporučení OČTŘ a nabídla jim svou pomoc a spolupráci při řešení nastalých problémů. Mladiství a poškozené rodiny byli ochotni podrobit se mediačnímu řízení, jehož výsledkem byly dohody o způsobu náhrady škody, v níž rodinní příslušníci požadovali alespoň částečné splacení finanční škody. Součástí dohody byly i další podmínky, které by měl mladistvý respektovat – např. dodržovat školní docházku, udržet si dobrý prospěch ve škole apod. Tento způsob vyřízení věci byl poté zohledněn v konečném rozhodnutí. V jednom případě se poškozeným subjektem stál stát. V takovém případě byla patrná pouze snaha odčinit způsobenou škodu výchovnou povinností SPČ.

V šesti případech se vyskytly mezi poškozenými subjekty právnické osoby (kasuistika č. 1, 2, 3, 4, 7 a 9). V případech č. 1 a 2 byl policií vrácen ukradený majetek, s ostatními byly domluveny dohody o způsobu vyrovnání způsobené škody. Mediační řízení však neproběhlo. Poškození se vyjádřili k výši škody a stanovili, že pokud bude zaplacená částka, kterou požadují, s dalšími nároky se k trestnímu řízení nepřipojí a takové vyřízení věci považují za dostatečné. V kasuistice č. 3 je patrná přímá aktivita pachatele učinit kroky k nahrazení škody. V případech, kdy se mladistvý sám nepodílel na odstranění následků způsobené škody, ta byla uhrazena rodiči a mladistvý se s nimi ani nedohodnul na způsobu splacení (kasuistika č. 4), byla situace vyřešena tím, že mladistvému byla uložena výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost, aby alespoň tak odčinil své jednání a získal povědomí o tom, že je vždy nutné se podílet na řešení škody, kterou svým chováním způsobil.

V kasuistikách č. 6 a 7 byli mladiství připraveni účastnit se mediačního řízení s poškozenými osobami. Poškození ovšem možnosti osobního setkání nechtěli využít. Důvodem pro takové rozhodnutí byla neochota k osobnímu setkání s pachateli, kteří jim způsobili určitou újmu. Takové jednání mohlo být způsobeno strachem o jejich soukromí a bezpečnost.

Zdá se, že při aplikaci odklonu, v němž je důležité, aby mladiství podnikli kroky k nápravě způsobené škody, je ZSM příliš benevolentní, jelikož ze všech uvedených případů

není zřejmé, že by pachatel sám aktivně přispěl k vyřešení následků svého činu. V jednom případě, ani nebyla znát ochota mladistvého se na odčinění újmy podílet. Přesto rozhodující orgán rozhodl o uložení odklonu. Je možné, že rozhodující orgány se snaží dát mladistvým pachatelům šanci a pokud je to alespoň trochu možné využít takový způsob řešení trestní věci, který je chrání před účastí v hlavním líčení, jež na ně může působit více negativně než aplikace odklonu.

10) Úspěšnost uložených výchovných opatření a reakce na jejich případné neplnění

Výchovná opatření byla dosud splněna v šesti případech z deseti analyzovaných kasuistik. Ve dvou běží zkušební doba, ve které má být splněna výchovná povinnost. Pouze v jednom případě (č. 10) došlo k rozhodnutí o neosvědčení se ve zkušební době, jelikož se v jejím průběhu mladistvý dopustil dalšího trestného činu, v té době už jako dospělý pachatel. PMS ve své zprávě po oznámení o pokračování v trestním řízení a o neosvědčení se ve zkušební době nadále spolupracovala s pachatelem. Mladistvý se totiž dosažením zletilosti zařadil do věkové kategorie mladých dospělých, u kterých lze aplikovat také výchovná opatření. PMS tak ve své zprávě o průběhu dohledu pro rozhodující orgán, zhodnotila pozitivní fakta, která se dařila u mladistvého zlepšit, ale taktéž uvedla problémové oblasti, které u pachatele nadále přetrvávaly. Také navrhla opatření, která z jejího pohledu považovala za vhodná vzhledem k dosavadním výsledkům.

Druhým případem, v němž nedošlo ke splnění výchovného opatření, je kasuistika č. 2, ve které bylo výchovné opatření, společensky prospěšná činnost, uloženo státní zástupkyní již v průběhu přípravného řízení. Mladistvý, ačkoli souhlasil s dobrovolným vykonáním výchovného opatření ještě v přípravném řízení, jej nakonec nevykonal. Proto PMS ve svém stanovisku ke konečnému rozhodnutí ve věci, navrhla uložení podmíněného zastavení trestního stíhání a k tomu opět vykonání této výchovné povinnosti. Státní zástupkyně, přestože mladistvý výchovnou povinnost nesplnil, i když byla založena na jeho dobrovolnosti, rozhodla pouze o podmíněném zastavení trestního stíhání se zkušební dobou a provedla poučení v případě protiprávního jednání v této zkušební době.

Ani v jednom z případů neúspěšného plnění výchovných opatření není ve spisech záznam o oznámení problémů při jejich výkonu OSPOD. Není tedy zřejmé, zda OSPOD o těchto problémech věděl a mohl se nějakým způsobem do jejich řešení zapojit. Opět je zde vidět nedostatečná spolupráce těchto orgánů při řešení trestné činnosti mladistvých pachatelů.

Ve dvou případech č. 1 a 9 zkušební doba stále trvá. V prvním případě se mladistvý jeví jako problémový, jelikož se staví ke splnění výchovné povinnosti vykonat společensky

prospěšnou činnosti vcelku negativně. V jeho rodinném zázemí se vyskytují problémy, mladistvý nerespektuje autority, se kterými žije. Spolupráce s probačním úředníkem, probíhá zatím dobře, mladistvý dochází na konzultace v pravidelných termínech. Na negativním postoji k výchovné povinnosti se mohla projevit absence spolupráce probačního úředníka v přípravném řízení. To, že probační úředník nefiguroval v této fázi řízení, může svědčit o tom, že nebyl dostatečně zjištěn postoj mladistvého pachatele k výkonu tohoto opatření, zřejmě nedošlo k dostatečnému poučení o tomto způsobu řešení trestní věci, což může v konečném výsledku znamenat neúčelnost takto uloženého výchovného opatření. Vše teď bude záležet na tom, zda se podaří probačnímu úředníkovi v rámci dohledu na mladistvého pozitivně zapůsobit, aby změnil svůj postoj k výkonu uložených opatření, aby bylo rozhodnuto o jeho osvědčení a výchovné opatření bylo vykonáno. V kasuistice č. 9, kde stále běží zkušební doba, mladistvý pachatel plní uloženou výchovnou povinnost a spolupráce s PMS funguje zatím bezproblémově. Je zde tedy reálný předpoklad, že by mohlo být navrženo a následně rozhodnuto o jeho osvědčení ve zkušební době.

Jako součást uložených opatření byl v několika případech uložen i dohled probačního úředníka. Při analýze plnění uložených opatření jsem narazila na problém, který může ohrožovat účinnost probačního dohledu, ačkoli formálně došlo k jeho naplnění. Podstatou probačního dohledu je formou kontroly, pomoci a poradenství vhodně ovlivňovat chování mladistvého pachatele tak, aby došlo k jeho převýchově a snížení možnosti opakování trestné činnosti. Při uložení probačního dohledu, má probační úředník vypracovat s pachatelem plán probačního dohledu. Tento plán nastavuje mantinely vzájemné spolupráce, určuje, jak bude probíhat průběh tohoto výchovného opatření a má také reagovat na problémové oblasti života mladistvého. Plán musí osobně podepsat oba jeho účastníci, mladistvý s ním musí být osobně seznámen. V průběhu výkonu dohledu je možné jej aktualizovat.

V analyzovaných kasuistikách byl plán probačního dohledu vytvořen téměř ve všech případech uložení dohledu probačního úředníka. V plánu probačního dohledu byly stanoveny podmínky spolupráce, ustanovení týkající se školních povinností, které byly u všech případů stejné. Další podmínky se odvíjely podle individuální situace problémových oblastí mladistvého, kdy bylo například dohodnuto, že se podrobí testu na drogy, nebude krást peníze, nebo umožní rodičům sledovat jeho činnost na internetu. Všechny podmínky stanovené v plánu, by měl být probační úředník schopen také kontrolovat. Problém nespátřuji v obsahu sjednaných plánů, ale především v době jeho sepsání. Aby se mohli oba zúčastnění tímto programem řídit a byl pro ně závazný, měl by být sepsán v co nejkratší době po zahájení spolupráce. Ze šesti

zkoumaných případů uloženého dohledu probačního úředníka bylo v několika zkoumaných případech (č. 5, 9 a 10) zaznamenáno sepsání tohoto plánu až po 6-ti měsících dohledu, ve dvou případech přibližně po 3 měsících (kasuistika 7 a 8). V případě č. 1 nebyl dosud podepsán, přestože konzultace s mladistvým probíhají už více jak půl roku. V období před sepsáním plánu dohledu tak nemá mladistvý závazně stanoveny podmínky, které musí dodržet. Na druhé straně probační úředník potřebuje určitý čas k poznání osoby mladistvého a ke zmapování problémových oblastí jeho života, podle kterých poté navrhne body do probačního plánu, které budou pro něj závazné a budou směřovat k řešení jeho situace. Přesto doba přesahující více jak 3 měsíce než je plán podepsán, je podle mého názoru již nepřiměřeně dlouhá a může tak snižovat účinnost uloženého dohledu.

III. Závěry a doporučení

Ve své diplomové práci jsem se zabývala problematikou soudnictví nad mládeží, především v oblasti ukládání a výkonu výchovných opatření. Mým cílem bylo odhalení případných mezer při aplikaci výchovných opatření realizovaných prostřednictvím PMS, konkrétně střediskem PMS v Opavě.

K naplnění tohoto cíle jsem se nejprve snažila vytvořit teoretický rámec, který ukazuje danou problematiku v teoretické rovině. Pozornost jsem věnovala historickému vývoji soudnictví nad mládeží v českých zemích, současné právní regulaci odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, jejíž specifická úprava je obsažena v ZSM. Vysvětlila jsem základní pojmy využívané v ZSM i zásady a principy, kterými se řídí. S mladistvými osobami, které páchají protiprávní činnost, pracují různé instituce, jejichž úkoly a vzájemnou spolupráci jsem se snažila taktéž v této části práce vyobrazit. Stěžejní část teoretické části tvoří alternativní postupy a opatření, uplatňované jako nástroje k řešení trestné činnosti mládeže, především pak jednotlivá výchovná opatření a jejich možné užití v oblasti provinění mladistvých pachatelů. Zajímala jsem se také o vývoj a současnou situaci kriminality mládeže a trestní politiky uplatňované vůči nim, kterou jsem přiblížila pomocí statistických údajů.

Tento teoretický koncept mi následně sloužil jako základ pro vyhodnocení kasuistik sepsaných z vybraných případových spisů mladistvých pachatelů vedených na PMS. Na základě těchto kasuistik jsem se pokusila odhalit možné mezery ve fungování ZSM v uplatňování výchovných opatření a poukázat na problémové oblasti, se kterými se v jejich realizaci potýkají. Analýza kasuistik byla zaměřena na předem vymezené okruhy mého zájmu. Jsem si vědoma, že vzhledem k rozsahu této práce jsem nepokryla všechny oblasti a úhly pohledu, ze kterých by bylo možné tuto problematiku posuzovat.

Analýzou zkoumaných případů jsem identifikovala následující možné problémové oblasti a z nich vyplývající závěry:

- **Nedostatečná spolupráce mezi PMS a OSPOD** jak v přípravném, tak ve vykonávacím řízení, kdy především OSPOD není ve vykonávacím řízení do případu téměř vůbec zapojen. Při spolupráci všech zainteresovaných složek dochází ke kontaktu především prostřednictvím předávání formalizovaných zpráv, které nemohou zcela pokrýt všechny aspekty daného případu.
- **Diskutabilní snaha o úhradu škody**, kdy je kladně hodnocena i úhrada způsobené škody rodiči pachatele, a to i tehdy, pokud se mladistvý na její úhradě ničím

nepodílel ani neprojevil snahu škodu odčinit, např. vykonáním společensky prospěšné činnosti (přesto často slouží jako předpoklad pro využití odklonu, např. podmíněného zastavení trestního stíhání).

- **Nedodržování povinnosti probačního úředníka pravidelně navštěvovat mladistvého pachatele** v místě bydliště či školy, což může ohrožovat účinnost uložených opatření.
- **Nedostatečné rozlišení četnosti schůzek v rámci výkonu dohledu probačního úředníka a v případě uložení podmíněného zastavení trestního stíhání se zkušební dobou**, kdy v rámci dohledu probačního úředníka by četnost schůzek na středisku PMS měla být četnější pro dostatečné zajištění účelu tohoto výchovného opatření.
- **Na středisku PMS v Opavě nejsou realizovány probační programy**, což může být důvodem, proč nejsou ze strany PMS navrhovány a státním zastupitelstvím či soudem následně ukládány. **Není také plně využívána široká škála opatření a postupů, která ZSM nabízí k využití** (např. jednotlivé typy odklonů).
- **PMS není zapojena do přípravného řízení ve všech případech uložených výchovných opatření**, tím se zvyšuje riziko jeho neúspěšného vykonání.
- **Při realizaci dohledu probačního úředníka dochází k sepisování plánu dohledu** (formálnímu nastavení podmínek dohledu), **až se značným časovým odstupem** od zahájení kontaktu.

Závěry, které z analýzy kasuistik vyplynuly, nelze považovat za obecně platné, neboť se vztahují pouze ke zkoumaným případům. Přesto se domnívám, že mohou sloužit jako náměty pro případné zlepšení realizace výchovných opatření.

Ke zmírnění či odstranění výše identifikovaných problémů při aplikaci výchovných opatření lze formulovat tato doporučení:

- **Personální posílení středisek PMS.** Bez tohoto kroku nelze v plné míře s dostatečnou intenzitou realizovat ukládaná výchovná opatření ani zvýšit počet takto řešených případů trestné činnosti mladistvých.

- **Zvýšit finanční prostředky na realizaci probačních programů** a tím umožnit jejich rozšíření na všechna střediska PMS.
- **Zapojovat PMS do všech případů provinění mladistvých**, u kterých se zvažuje uložení výchovných opatření.
- **Plně podporovat práva poškozených subjektů**, poskytovat řádné poučení o jejich možnostech v trestním řízení k širšímu využití mediačních postupů, i prostřednictvím projektů zaměřených na poradenství pro tyto subjekty trestných činů.
- **Zlepšit spolupráci všech zainteresovaných složek** - řešením by mohlo být zřízení speciálních týmů pro mládež za účasti všech spolupracujících institucí v jednotlivých okresech, jejichž úkolem by bylo komplexní posouzení daného případu a návrhu nejúčinnějšího řešení i nastavení vzájemné koordinace v průběhu vykonávaného řízení. Činnost těchto týmů by pomohla významně posílit a prohloubit jejich vzájemnou spolupráci a zvýšit účinnost uložených opatření.
- Zvážit, zda v případě bagatelních trestných činů páchaných dosud bezúhonnými mladistvými, by nebylo vhodné **rozšířit působnost PMS a předávat jí tyto případy k projednání a uložení opatření bez účasti soudů**. Tím by mohlo dojít nejen ke snížení zátěže soudů, ale také ke zvýšenému využívání výchovných opatření.

Téměř všechna mnou navržená doporučení představují na první pohled zvýšené náklady na jejich realizaci a v současné ekonomické krizi mohou být pokládána za obtížně realizovatelná. Jedná se však o problematiku pro celou společnost natolik závažnou, že by si pozornost zcela jistě zasloužila a strategicky proto naopak může realizace výše uvedených doporučení ušetřit jak personální tak materiální prostředky nyní investované do oblasti boje s recidivní kriminalitou.

I přes dílčí nedostatky lze PMS v Opavě považovat za příkladný vzor pro ostatní střediska PMS, a to především z důvodu převážně fungující spolupráce mezi OČTŘ a PMS pokud jde o navrhování a ukládání výchovných opatření, snahu o rychlé řešení případů mladistvých pachatelů a široké využívání možnosti ukončit trestní věc již v přípravném řízení, a tak zabránit zbytečné stigmatizaci dospívajících delikventů méně závažných trestných činů.

ZSM může být považován za moderní, fungující právní předpis, kterým lze naplňovat prvky restorativní justice. Současné pojetí ZSM představuje pro mladistvé pachatele velkou šanci na převýchovu a začlenění se zpět do společnosti, čímž dostatečně naplňuje nejen účel

ZSM, ale i samotných výchovných opatření. Do budoucna by bylo přesto dobré zamyslet se nad problémovými oblastmi, které se v praxi s aplikací konkrétních opatření a postupů mohou objevovat a vhodně působit na příslušné orgány, aby byly naplněny zájmy jak mladistvých pachatelů, tak široké veřejnosti, která je zainteresovaná na ochraně před kriminalitou mládeže.

Seznam použité literatury:

Knižní tituly

BURIÁNEK, J., PODANÁ, Z. *Česká mládež v perspektivě delikvence*. FF UK Praha, 2007. 78 s. ISBN 80 -86284-68-9.

ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana, kriminologický pohled na terciární prevenci*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2005. 163 s. ISBN 80 – 7251-207 -2.

ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření*. 1.vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002. 148 s.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 1998. 374 s. ISBN 80-7184-141-2.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2.vyd. Praha: Portál, 2008. 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

HULMÁKOVÁ, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1.vyd. Praha: C.H.Beck, 2013. 236 s. ISBN 978-80-7400-450-6.

JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Linde a.s., 2004. 144 s. ISBN 80-7201-493-5.

JUNGER-TAS, J., DECKER, S.H. *International handbook of juvenile justice*. New York: Springer, 2008, xxiv, 549 s. ISBN 978-0-387-09477-9.

KAFKA, A. *Trestněprávní odpovědnost mladistvých* In Perspektivy práce s delikventní mládeží. 1.vyd. Brno: Ratolest, 2011. 145 s. ISBN 978-80-260-0137-9.

KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 2012. 961 s. ISBN 978-80-7179-082-2.

MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence: Možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3. vyd. Praha: Portál, 2011, 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

MIŘIČKA, A., SCHOLZ, O. *O trestním soudnictví nad mládeží*. 1. vyd. Praha: Československý kompas, 1932. 310 s.

OSMANČÍK, O., et al. *K problematice alternativních trestů a opatření*. 1.vyd. Praha: IKSP, 1996. 151 s. ISBN 80-86008-26-6.

PRUIN, I. *The scope of juvenile justice system in Europe* In F. Dünkel, J. Grzywa, P. Horsfield, I. Pruin (eds.) *Juvenile Justice Systems in Europe*. Vol. 4, Mönchengladbach: Forum Verlag Gode-berg, 2010. 1511 – 1880 s. ISBN 978-3-936999-52-5.

ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007. 1227 s. ISBN 978-80-7179-375-5.

ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 3.vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. 988 s. ISBN 978-80-7400-350-9.

ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1.vyd. Praha: Leges, 2011. 416 s. ISBN 978-80-87212-68-4.

ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. 2. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2010. 292 s. ISBN 978-80-7251-333-8.

ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D.(eds.). *Probace a mediacce: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

TOMÁŠEK, J., ROZUM, J. *Probační programy pro mladistvé a jejich efektivita* In Perspektivy práce s delikventní mládeží. 1.vyd. Brno: Ratolest, 2011, 145 s. ISBN 978-80-260-0137-9.

VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2.vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. 636 s. ISBN 978-80-7400-429-2.

ZEZULOVÁ, J. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 247 s. ISBN 80-210-1643-4.

ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vyd. Dobrá voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. 231 s. ISBN 80-86473-08-2.

Články v časopisech

SOTOLÁŘ, A. *K uplatnění výchovných opatření vůči mladistvým v průběhu trestního řízení a v rámci odklonů od standardního trestního řízení*. Trestněprávní revue, 2004. č. 9. ISSN 1213-5313.

SOTOLÁŘ, A. *Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue, 2007. č. 12. ISSN 1213-5313.

SOTOLÁŘ, A. *Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue, 2005. č. 9. ISSN 1213-5313.

SOTOLÁŘ, A. *Napomenutí mladistvého jako specifické opatření v systému soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue, 2007. č. 9. ISSN 1213-5313.

ŠABATA, K. *Společensky prospěšná činnost jako výchovná povinnost v rozhodovací praxi státního zástupce*. Státní zastupitelství, 2007. č. 5. Ročník V. ISSN 1214-3758.

Elektronické prameny

MAREŠOVÁ, A. *Současný stav kriminality mládeže*. [online].[cit. 14.5.2013]. Dostupné z: <www.viod.cz/editor/assets/download/prezentace_maresova_1.pdf>.

METODICKÝ POSTUP střediska PMS v rámci zajištění výkonu dohledu. [Online]. [cit. 8.5.2013]. Dostupné z <<http://www.pmscr.cz>>.

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Statistická ročenky kriminality za roky 2003 -2011*. Počty stíhaných mladistvých podle státního zastupitelství a odsouzených podle soudů. [Online]. [cit. 25.5.2013]. Dostupné z: <<http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html;jsessionid=254d8c61fb13b2eb33501d44d102>>.

MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2012*. [Online]. [cit. 14.5.2013]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/zprava-o-situaci-v-oblasti-vnitri-bezpecnosti-a-verejneho-poradku-na-uzemi-cr-v-roce-2012.aspx>>.

PMS ČR. *Statistika PMS ČR za roky 2008-2011*. [Online]. [cit. 25.5.2013]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/download/010111_311211_Statistika_PMS_CR_pro_www.pdf>.

POLICIE ČR. *Statistické přehledy kriminality za rok 2012*. [Online]. [cit. 14.5.2013]. Dostupné z:<<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2012.aspx>>.

VEČERKA, K. *Mládež o kriminalitě a etice každodennosti*. Praha: IKSP, 2012. 122 s. ISBN 978-80-7338-124-0. [Online]. [cit.18.4.2013]. Dostupné z : <<http://www.ok.cz/iksp/docs/399.pdf>> .

VEČERKA, K. a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Praha: IKSP, 2009. 130 s. ISBN 978-80-7338-079-3. [Online]. [cit.18.4.2013]. Dostupné z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/356.pdf>>.

Právní předpisy

ZÁKON č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

ZÁKON č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

ZÁKON č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.

ZÁKON č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě.

ZÁKON č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

ZÁKON č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

ZÁKON č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

ZÁKON č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

Seznam grafů:

Graf 1 Vývoj kriminality mládeže v letech 2003 - 2012.....	46
Graf 2 Struktura kriminality mladistvých v roce 2012.....	47
Graf 3 Počet stíhaných a odsouzených mladistvých v letech 2003- 2011	49
Graf 4 Soudem uložené sankce mladistvým v roce 2011.....	50
Graf 5 Evidované případy PMS	51
Graf 6 Výchovná opatření realizovaná PMS v roce 2011	52

